

בבית משפט העליון בירושלים
בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 5819/24
בג"ץ 27156-08-24
בג"ץ 55368-08-24
קבוע לדיון ליום 8.1.24
בפני כב' השופטים סולברג, ברק-ארז
ומינץ

המבקשות:

1. **שדולת הנשים בישראל**, ע"ר 580085686
על-ידי ב"כ עורכות הדין גלי זינגר, מ.ר. 27623 ו/או יערה נצר מ.ר. 99147
מרח' הברזל 32, תל-אביב 6971047
טל': 03-6123990 ; פקס: 03-6123991, נייד: 053-2480065
2. **המרכז הרפורמי לדת ומדינה – התנועה ליהדות מתקדמת בישראל**, ע"ר 58028285
על-ידי ב"כ עורך דין אורי נרוב 57397 מ.ר. ו/או עורכת הדין ריקי שפירא רוזנברג, מ.ר.
23152 \ ו/או עו"ד נועם פרייס מ.ר. 81784 ו/או עו"ד תמר הלוי. מ.ר. 70645
מרח' המלך דוד 13, ירושלים 9410125
3. **נעמת, תנועת נשים עובדות ומתנדבות**, ע"ר 580044261
על-ידי ב"כ עורכת הדין גלי עציון, מ.ר. 15144
מרח' ארלוזורוב 93, תל-אביב 6209801
טל': 03-5254422 ; פקס: 03-5254423
4. **מכון קונקורד לחקר קליטת המשפט הבינלאומי בישראל**
על-ידי ב"כ עורכת הדין פרופ' פרנסיס רדאי
מקליניקת קונקורד למשפט בינלאומי וזכויות אדם
בית-הספר למשפטים ע"ש שטריקס
המסלול האקדמי, המכללה למנהל
רח' יצחק רבין 7, ראשון לציון 75190
טל': 03-9634041 ; פקס: 03-9634315

העותרות בבג"ץ 5819/24

1. **התנועה למען איכות השלטון בישראל**
2. **פורום חומת מגן לדמוקרטיה**
ע"י ב"כ ד"ר אלעד שרגא ו/או עו"ד תומר נאור ואח'
מרח' יפו 208 ירושלים ת.ד. 36054

העותרות בבג"ץ 27156-08-24: ישראל חופשית

ע"י ב"כ עו"ד חגי קלעי ו/או עו"ד אהוד רוזן ואח'
מרחוב מאז"ה 22 תל-אביב יפו
טל: 03-9070770 ; פקס: 03-9070771

העותרות בבג"ץ 55368-08-24:

1. **רותם סיון-הופמן**
2. **מיכל הדס**
3. **עפרי דון-טופילד**
4. **נעמה גלבר**
5. **דלית כסלו-ספקטור**
6. **טל סיון-צפורין**
העומדות בראש תנועת "אמא ערה"
ע"י ב"כ עוה"ד גלעד ברנע (מ.ר. 16611)
מרח' קומפרט, 11/21 תל אביב-יפו, 6694927
טלפון: 03-6135135 ; פקס: 03-6135135
דוא"ל: gilad_b@netvision.net.il

- נגד -

- המשיבים בבג"ץ 5819/24 : 1. שר הביטחון
 2. ממשלת ישראל
 3. ראש המטה הכללי
 4. ראש אגף כוח אדם בצה"ל
 5. מפקד יחידת תכנון וכח אדם באכ"א
 6. הפרקליטות הצבאית הראשית
 7. היועצת המשפטית לממשלה
 8. שר החינוך
 על ידי פרקליטות המדינה, מחלקת הבג"צים
 רח' סאלח א-דין 29 ירושלים
 9. איחוד הישיבות באר"י
 עיי' בייכ עו"ד שמואל הורביץ
 טל : 02-5020565 פקס 02-500462

- המשיבים בבג"ץ 27156-08-24 : 1. מפקדת מיטב , אל"ם יפעת יגר אשר
 2. ראש המטה הכללי
 3. ראש אגף כוח אדם בצה"ל
 4. רה"ט תכנון ומנהל כוח אדם באכ"א
 5. הפרקליטות הצבאית הראשית
 6. שר הביטחון
 7. היועץ המשפטי למערכת הביטחון
 כולם על-ידי פרקליטות המדינה, מחלקת הבג"צים
 מרח' צלאח-הדין 29, ירושלים 9711052
 טל : 073-3925590 ; פקס : 02-6467011

- המשיבים בבג"ץ 55368-08-24 : 1. ממשלת ישראל
 2. צבא הגנה לישראל
 3. שר הביטחון, יואב גלנט
 4. ראש המטה הכללי, רא"ל הרצי הלוי
 5. ראש אגף כוח אדם, אלון יניב עשור
 6. היועצת המשפטית לממשלה, גלי בהרב-מיארה
 כולם על-ידי פרקליטות המדינה, מחלקת הבג"צים
 מרח' צלאח-הדין 29, ירושלים 9711052
 טל : 073-3925590 ; פקס : 02-6467011

בקשה להצטרף כידידות בית משפט

בית המשפט הנכבד מתבקש להתיר למבקשות להצטרף להליך במעמד של ידידות בית משפט. זאת, **נוכח המומחיות הייחודית שיש למבקשות בשאלות העומדות על הפרק ועל השלכתן על ציבור הנשים והחברה הישראלית בכלל, השלכות החורגות מעניינם הפרטני של הצדדים להליך**. כפי שיפורט להלן, המבקשות להצטרף מעוניינות לפרוס בפני בית המשפט הנכבד את התשתית העובדתית והטיעון המשפטי הרלבנטיים והדרושים לצורך הכרעה בשאלות המתעוררות במסגרת העתירות המונחות בפני בית המשפט הנכבד.

א. פתח דבר ועיקרו

1. לאורך שנות קיומו של צה"ל, ובעקבות מאבקים רבים לקידום שוויון מגדרי בחברה בכלל ובצבא בפרט, חלה התפתחות עצומה בשירות הנשים בצה"ל, במקומן ובמעמדם. כיום, נדמה שקשה לחלוק על תרומתן האדירה של נשים לצה"ל ועל כך כי נשים יכולות וצריכות לשרת בכל תפקיד ובכל מערך. אירועי ה-7-

באוקטובר והמלחמה שבאה בעקבותיו, הוכיחו אף הם את חשיבותן של נשים ומיצוי הפוטנציאל האנושי שהן מביאות לצה"ל, מעבר לכל ספק. יחד עם זאת, גם כיום לא כל התפקידים בצה"ל פתוחים בפני נשים, יש כוחות חזקים הפועלים במלוא המרץ להסגת מקומן של נשים לאחר ונגד שילוב מלא ושוויוני של נשים בצה"ל, והדרך לשוויון מגדרי מלא בצה"ל עוד ארוכה.

2. לצד זאת, בימים אלה, אנו מצויים, לראשונה, בעיצומו של תהליך שמטרתו להביא לגיוס מאסיבי של חרדים לצה"ל, על רקע פסיקת בג"ץ בעניין (בג"ץ 6198/23 **התנועה למען איכות השלטון בישראל ו-391 אח' נ' שר הביטחון** (נבו 25.6.2024)).

3. נציין כבר בפתח הדברים כי המבקשות מכירות כמובן בכך שגיוס חרדים לצה"ל הינו בעל חשיבות עצומה, הן בראי עקרון השוויון בנטל השירות והן בפרט לאור נסיבות השעה, של מלחמה רב זירתית המחייבת למצות את פוטנציאל ההון האנושי העומד לרשות צה"ל כדי להתגונן מפני האתגרים הבטחוניים החמורים העומדים בפני מדינת ישראל.

4. ואולם יש לוודא כי גיוס חרדים אינו נעשה תוך פגיעה קשה ובלתי מידתית בזכויותיהן של החיילות המשרתות בצה"ל, . החשש של החרדים מגיוס לצה"ל הוא מובן, אך הוא נובע, בין היתר, מעצם ההיחשפות של צעירים חרדים לצורת חיים שונה לחלוטין מזו שהכירו עד יום גיוסם. לחשש זה יש לתת מענה, במסגרתו ניתן לערוך התאמות כגון הבטחת כשרות מהודרת ומתן שיעורי תורה. ביחס לחיילות ניתן להצדיק מגבלות המונעות מגע פיזי או איסור ייחוד. **ואולם, אין לאפשר הדרת נשים באופן מוחלט מסביבתם של החיילים החרדים. כשם שחרדים פוגשים בנשים בסניף הבנק או הדואר, כך הם יפגשו חיילות במסגרת שרשרת החיול, בחדר האוכל, על ההסעה לבסיס, בשק"ם, בנשקיה או כמפקדת הישיבה.**

1. מהפרסומים בתקשורת עולה כי גיוס החרדים קורס עור וגידים, ומתרחש בפועל, בימים אלה ממש, תוך פגיעה קשה בציבור הנשים, הדרתן ואפלייתן, זאת ללא כל מעורבות של היוה"ל"ם ובלא שקיפות ציבורית ביחס למתווה גיוס החרדים. לראשונה מוקמת חטיבה חרדית בצה"ל - חטיבת "החשמונאים" חטיבה מגזרית שלמה שתורכב כולה מחרדים – ובמסגרתה מובטחת למתגייסים סביבה "סטריילית מנשים". מדובר בצעד תקדימי שכן אין בצבא כיום חטיבות המוגדרות על פי המגזר אליו משתייכים החיילים ואין כל חטיבה אשר מיושמים ביחס אליה כללים שונים מאלה המחייבים חיילים בחטיבות אחרות. לפיכך, מתחייב שבעת שביית המשפט דן בעתירות לגיוס החרדים, יעמדו לנגד עיניו גם המשמעויות של אופן גיוס החרדים והשפעתו של המהלך על צבא העם ועל חיילות בתוכו.

2. בימים אלה, מוקמים בסיסים ומתחמים שלמים ללא נשים ומובטח לחייל החרדי כי לא יפגוש כלל נשים במהלך השירות, הבטחה שמשמעותה בפועל היא הזזת נשים הצידה, בין בכלל מהמרחב הציבורי הצה"לי בבסיס, בין מתפקיד פיקודי ביחידה, ובין בביטויים אחרים של הדרת נשים. לא ניתן לקבל איסור גורף על נוכחות נשים בכל מקום בו יהיו חיילים חרדים.

3. הקביעה שיש שטחים בבסיסי צה"ל שהם מחוץ לתחום עבור הנשים, כמו הקביעה כי נשים לא יכולות לשמש בתפקידי פיקוד מסוימים או נדרשות לפנות את מקומן בשרשרת חיול, מייצרות פגיעה חמורה ובלתי מידתית בעליל בזכותן של חיילות לשוויון וכבוד.

, השירות בצה"ל הינו שירות חובה. לגברים ולנשים. חובת השירות מבטאת בראש ובראשונה את תפיסת צה"ל כ"צבא העם", הרואה בשוויון בנשיאת נטל הביטחון ובשותפות כלל הרבדים של החברה בו ערך יסוד לבניין זהותו. ככזה, על צה"ל מוטלת חובה יתירה להקפיד על שוויון מהותי בין כלל המשרתים והמשרתות בו. פגיעה בנשים לצורך גיוס חרדים לצה"ל איננה חוקתית, איננה חוקית ומנוגדת לעקרונות ולערכים העומדים בבסיס הצבא והחברה הישראלית בכלל.

4. ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, מקומן הקריטי של נשים בצה"ל ובחברה הישראלית בכלל, והיותו של הצבא "צבא העם" מחייבים נקיטת אמצעים וגיבוש מתווה לגיוס לחרדים, שבו ערך השוויון של נשים, ואי הדרתן ואפלייתן, הם עקרון מנחה.
5. מיד לאחר פסיקת בג"ץ שהורתה על גיוס חרדים, פנו המבקשות להצטרף למקבלי ההחלטות - הן בדרג הצבאי והן בדרג המדיני – בבקשה לקיים דיונים ייעודיים בנוגע להשפעות גיוס החרדים על נשים. בקשות אלה לא נענו ודיון כזה לא התקיים. בינתיים נקבעות עובדות בשטח אשר יש בהן כדי לפגוע פגיעה אנושה בנשים.
6. לטעמן של המבקשות, גיוסם של החרדים צריך להיות על פי מתווה שיהיה שקוף לציבור שיעשה בתיאום מלא עם היוה"ל"ם ויובהר בו כי אין זה חוקתי להבטיח לחייל שהוא לא יראה נשים בכל מהלך השירות הצבאי שלו. ניסיון העבר בכלל, ובנושא הספציפי של הדרת נשים בצבא נוכח שירות של חיילים דתיים, מלמד כי יש לתת את הדעת ובכובד ראש להשלכות של גיוס החרדים על נשים, אחרת – נמצא את עצמנו עם צבא, שאמנם מגייס חרדים, אבל פוגע קשות בנשים ובמעמדן.
7. העתירות התלויות בפני בית משפט נכבד זה עוסקות בצורך לגייס את הציבור החרדי לצבא, בין היתר תוך דרישה כי הדבר ייעשה ללא פגיעה בשוויון. המבקשות להצטרף מבקשות להביא את המומחיות שלהן בנוגע לזכויות נשים בכלל ובצבא בפרט בנקודת זמן קריטית של הקמת חטיבה חרדית ראשונה בצבא.
8. מכאן הצורך לצרף את המבקשות להליך זה, כדי להשמיע את קולן של החיילות ולהבהיר למדינה את הקווים האדומים שאין לחצות בשם הצורך לגייס חרדים.

ב. מקומן של חיילות במלחמת חרבות ברזל

9. בשבעה באוקטובר 2023 פתח ארגון הטרור חמאס במתקפת טרור רצחנית כנגד תושבי יישובי העוטף בעקבותיה החלה מלחמת חרבות ברזל. אם היה ספק עד אותה עת בדבר יכולתן של נשים בקרב, באו מתקפת השבעה באוקטובר והמלחמה והוכיחו מעל לכל צל של ספק כי תרומתן של נשים לצה"ל היא משמעותית, דרושה ולא ניתן לוותר עליה. כפי שקבע הרמטכ"ל, רא"ל הרצי הלוי, בפגישה עם לוחמות: "כמו שאתם מכירים, ובעיקר מכירות, יש שיח בחברה הישראלית בשנים האחרונות, על האם נכון או לא נכון שנשים תהיינה בשירות קרבי... אבל כאן, קיבלנו תשובה שהיא ללא מילים, תשובה של עשייה ושל לחימה."¹
10. בדיון שנערך בוועדה לקידום מעמד האישה והשוויון המגדרי בכנסת, לציון שנה למלחמת חרבות ברזל, ב-29.10.2024, חשפה יועצת הרמטכ"ל לענייני מגדר, תא"ל אלה שדו-שכטמן כי הנשים מהוות 20% מהסד"כ הלוחם בצה"ל ואף ציינה כי:

"המלחמה גם חשפה את הטבעיות והיעילות שבהן לוחמי ולוחמות צה"ל נלחמים שכם אל שכם, מבצעים את המשימה שלהם ביחד כשזה מונח על תשתית של כבוד הדדי, של מקצועיות, כשכולם מבינים את המטרה ומבינים את המשימה וחותרים להשיג אותה. אני חושבת שהמלחמה גם הדגישה עד כמה תרומתן של משרתות צה"ל מהווה חלק בלתי נפרד מההצלחה שלו...אני פוגשת לוחמות ומפקדות ומשרתות בסדיר, במילואים, במגוון רחב של תפקידים ובכל מקום, בעומק עזה, בשטחי הכינוס, על הספינות, בטייסות, ביבשה, בכל מקום בו הן פועלות ובאמת בנחישות רבה ובמקצועיות ובסטנדרט גבוה. אני חושבת שהאומץ וההתמדה שלהן באמת מעוררים בנו גאווה מאוד מאוד גדולה...המלחמה הזאת גם הביאה איתה עוצמה

¹ יואב זיתון הרמטכ"ל פגש את הטנקיסטיות: "יש שיח על שירות קרבי לנשים, וקיבלנו תשובה ללא מילים", אתר YNET, 28.11.2023

<https://www.ynet.co.il/news/article/rkgzqmgbp>

מבצעת של נשים שלא נראתה כמוה במערכות קודמות ואחרות. אנחנו רואים גם עלייה של מלש"ביות... רואים עלייה במוטיבציה שלהן לגיוס לתפקידי לחימה...2.

11. על פי דו"ח מרכז מחקר ומידע. של הכנסת מאוגוסט 2024, נשים היו כ 18% מכלל משרתי המילואים כשרבות מהן משרתות חודשים ארוכים³. עוד יצוין כי בסמוך ליום האשה הבינ"ל במרץ 2024 בסבב מינויים בצה"ל, בלטו מינויים של נשים לתפקידים בכירים. אל"מ רעות רטיג ויס מונתה למפקדת חטיבת התותחנים 214; סא"ל ג' קודמה לתפקיד אל"מ ומונתה, לראשונה אי פעם, למפקדת בסיס בחיל האוויר, ושתי נשים נוספות מונו לתפקיד אלי"מ: סא"ל ש' מונתה למפקדת מרכז מקצוע פריזמה באגף התקשוב וסא"ל דקלה אליהו מונתה לסגן מבקר צה"ל⁴.

12. עולה אם כן בבירור כי נשים מהוות חלק מהותי ומשמעותי בסד"כ הסדיר והמילואים של צה"ל. דווקא בימים אלה של פריצה משמעותית של תקרת הזכוכית, אין לעצור את המומנטום ואין לפגוע במיצוי הפוטנציאל האנושי של נשים, לא רק לשם קידום השוויון אלא גם ובעיקר לטובת ביטחון מדינת ישראל.

ג. מסלולי השירות לחרדים בצה"ל לאורך השנים

13. **כפי שיפורט להלן, גם המסלולים הקיימים כיום עבור שירות חרדים בצה"ל גורמים לפגיעה בזכויות נשים ואולם הקמת החטיבה החרדית תחמיר עוד את הפגיעה בזכויות נשים.**

14. בשנת 2017 הוקמה בחטיבת תכנון ומינהל כח אדם בצה"ל, מנהלת החרדים הצבאית (מח"ץ), שמטרתה לשלב את הציבור החרדי באופן מקצועי ויעיל בשירות צבאי משמעותי. תפקידה העיקרי הם קביעת מדיניות גיוס ייעודית לחרדים, פיתוח מסלולי הכשרה ייחודיים לחיילים חרדים, תמיכה וחונכות לאורך כל שירותם הצבאי, כל אלו תוך התחשבות בצרכים של האוכלוסייה החרדית, לרבות הקפדה על צרכיהם הדתיים והקהילתיים.

15. לפי סעיף 8 לפקודת השירות המשותף, במסלולי השירות המיועדים לחיילים חרדים, תחול מדיניות צה"ל בעניין שילוב חרדים, כפי שתיקבע על-ידי חטיבת תכנון ומינהל כוח אדם בצה"ל, דהיינו פקודת השירות המשותף אינה חלה על גיוס חרדים.

16. יודגש כי בכל הנוגע לגיוס חרדים לא קיימת פקודת מטכ"ל רלבנטית אלא המדיניות באה לידי ביטוי במסמך המכונה **"מדיניות שילוב חרדים בצה"ל"**, אשר מפורסם באתר המינהלת (להלן: **"מסמך מדיניות שילוב חרדים"**)⁵.

17. מסמך מדיניות שילוב החרדים בצה"ל קובע עקרונות כלליים החלים לגבי כלל המסלולים בהם משרתים חיילים חרדים בצה"ל, לצד כללים ספציפיים למסלולים שונים. למדיניות זו השלכות ברורות וקונקרטיות על שירות נשים בצה"ל. כך, במסגרת העקרונות הכלליים, נקבע כך:

- **שרשרת חיול:** ימי הגיוס עבור תוכניות "מגן" ו- "חרב", אשר יפורטו בהרחבה בהמשך, ייקבעו כימי גיוס מגדריים, לגברים בלבד, למעט הגיוסים המאספים (סעיף 1ב1).

- **השבועה:** טקס ההשבועה יהיה מגדרי (כלומר, למין אחד בלבד) למעט בני משפחות החיילים (סעיף 1ז2).

² פרוטוקול מס' 105 מדיון בוועדה לקידום מעמד האישה והשוויון המגדרי של הכנסת מיום 29.10.2024, עמ' 3-4.
³ גרי אלמו קפיתל, נתונים על משרתות המילואים במלחמת חרבות ברזל, מרכז מידע ומחקר של הכנסת 11.8.2024.
⁴ עידית שפרן גיטלמן, ענת שפירא, **יום האשה 2024: שילוב הנשים בצה"ל משתפר – אבל דרך ארוכה עוד לפנינו** המכון למחקרי ביטחון לאומי INSS, אוניברסיטת תל אביב 5. מרץ 2024.

⁵ אתר מנהלת החרדים הצבאית ומשרד הביטחון, מדיניות שילוב חרדים בצה"ל - <https://minhelet-haredim.co.il/policy>.

- מזון מהדרין: חייל במסלול חרדי יהיה זכאי לקבל מזון בכשרות מהדרין ובמסלול "חרב" יהיה מטבח וחדר אוכל נפרד (סעיף 1ז). בנוסף, יוגדרו נהלי כשרות במסלולים "חרב" ו"מגן". משגיח כשרות למטבח מהדרין או פס מהדרין יהיה מגדרי בלבד (1ט(3)(ב)).
- פעילות תרבות וספורט: חיילים לא יטלו חלק באירועים שאינם תואמים להלכות הציבור החרדי (שירת נשים, לבוש חשוף, שפה וכיו"ב) וסיור או אימון גופני יועבר על-ידי מדריך גבר בלבד ובקבוצה מגדרית (כלומר, גברים בלבד) (סעיף 1יב).
- עצרות וכנסים: חיילי מסלולי החרדים ישתתפו באירועים (לא ממלכתיים) מגדריים לחלוטין בלבד לרבות שירה, הרצאה, קריינות, הופעה וכיו"ב (סעיף 1יד(2)).

נספח 1 – מסמך מדיניות שילוב חרדים, כפי שמופיע באתר מינהלת החרדית הצבאית

18. לאורך השנים, ועוד לפני מתווה הגיוס הנוכחי בעקבות פסיקת בג"ץ, צה"ל פיתח מגוון של מסלולי שירות ייעודיים לאוכלוסייה החרדית. מסלולים אלו נועדו לאפשר לחרדים לשרת את המדינה תוך שמירה על אורח חייהם הדתי והקהילתי, ותוך מתן הזדמנות להשתלבות משמעותית בצבא ובחברה הישראלית, ולרכישת מקצוע וניסיון תעסוקתי. התוכניות כוללות שילוב במערכים מקצועיים טכניים, קרביים ואזרחיים, עם התאמות שונות לאורח החיים החרדי, כגון תנאים הולמים לתפילות ולשמירת שבת, הענקת מעטפת רוחנית דתית. לצד זאת, כוללים המסלולים השונים, גם אפשרויות שונות של שירות ללא נשים.
19. על הדרת הנשים ועל כך שגיוס חרדים כפי שהוא בא לידי ביטוי כיום בצה"ל, ו"התאמה לאורח החיים החרדי" משמעותם בפועל הדרת נשים ניתן ללמוד גם מהאמור באתר של מינהלת החרדים הצבאית. כך, בחלק "שאלות נפוצות", מופיעה השאלה "האם השירות יהיה של גברים ונשים יחד?", והתשובה – **"במסגרת התאמת השירות לחייל החרדי, תיהנה מסביבה שמותאמת לעולם הערכים החרדי. בהתאם לכך, השירות בגדודים אלו מיועד לגברים בלבד"**.⁶ כך גם, תחת "סביבת שירות חרדית", נכתב כי "במסלולי 'חרב' ו-'מגן' ישנה הקפדה מיוחדת על סביבת שירות חרדית, לרבות בהיבט המגדרי (גברים בלבד). ההקפדה מאפשרת למתגייס לקיים אורח חיים חרדי מלא מבלי כל שינוי". נפרט עתה על המסלולים השונים המיועדים לחרדים.

נספח 2- שאלות ותשובות באתר של מינהלת החרדים הצבאית

20. מסלול "שח"ר" ("מגן") - מסלול מקצועי וטכנולוגי, הוקם ב-2007 ומיועד לחיילים חרדים, נשואים בכל גיל או רווק, גרוש, אלמן בגילאי 21-26. המסלול משלב שירות צבאי משמעותי עם הכשרה מקצועית במגוון תחומים וניסיון מעשי, אשר תסייע להשתלב בשוק התעסוקה.⁷ משך הטיروנות נע בין 3-5 שבועות, ומשך השירות עומד על כשנתיים. המסלול פועל במגוון חילות ויחידות בצה"ל, לרבות בחיל האוויר, חיל המודיעין, חיל הים, פיקוד העורף, חיל התקשוב, אגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה, אגף כוח האדם והרבנות הצבאית. המסלול מותאם באופן מקיף לצרכיהם של החיילים החרדים, לרבות מתן אפשרות לשלוש תפילות ביום, מיקום עבודה קרוב לבית, ימי ישיבה חודשיים, שיעורים תורניים, מזון בהכשרות מהדרין, לינה בבית וסביבת עבודה המותאמת לאורח חיים חרדי. כמו כן, הוקמו יחידות הומוגניות שבהן נשמרת הפרדה מגדרית קפדנית. המתגייסים החרדים עוברים תהליך חיול נפרד, ללא נוכחות נשים, והכשרה מקצועית, שבה הם אינם פועלים לצד נשים ואינם כפופים למפקדות. מפקדי וקציני היחידות במסלול שח"ר עוברים

⁶ אתר משרד הביטחון | עמוד הבית | שילוב אוכלוסייה חרדית בצבא.

⁷ אסף מלחי צבא התעסוקה לחרדים 46-50 (המכון הישראלי לדמוקרטיה 2019).

הכשרה כלל-צבאית, אך לצורך שילוב החיילים החרדים, מוקצות להם מובלעות נפרדות בבסיסים, בהן אסורה נוכחות נשים. לפי פרסומים, לאור דרישות הצניעות במסלול זה, צה"ל הקים בסיס הדרכה בצריפין, המיועד למשרתים חרדים גברים בלבד.⁸ הפיקוד במסלול שח"ר (מגן) הוא מגדרי. כלומר, רק גברים יפקדו על החיילים החרדים המתגייסים למסלול זה (סעיף א למסמך מדיניות שילוב חרדים). בנוסף, בסיסי ההכשרות צריכים להיות מאושרים על ידי מנהלת החרדים הצבאית בלבד, החיילים במסלול זה לא ישרתו באותו צוות עם נשים ושיבוצם לא יהיה על בסיס קבוע בחדר מעבדה עם נשים, וכן "לא יהיו קשרי עבודה קבועים ורציפים עם נשים, אולם אין איסור לקשרי עבודה או מתן שירות ארעיים עם נשים" (סעיף 33 למדיניות). בנוסף, נקבע כי החיילים "יוכלו לבצע תורניות מגדריות בלבד" (כלומר, של גברים בלבד).⁹

21. **מסלול "חרב"** - מיועד לחרדים בגילאים 18-21, וקיים בתפקידי תומכי לחימה ובשירות קרבי ביחידות לוחמות שונות, כמו ח"ץ – חרדים בצנחנים,¹⁰ נצח יהודה בכפיר,¹¹ פלוגת תומר שבגבעתי,¹² במג"ב ואף בחיל האוויר.¹³ לפי אתר צה"ל, המסלול מאפשר שמירה על "אורח חיים חרדי מותאם", ומורכב מ-24 חודשי לחימה ומפרק מעו"ף (מצוינות, עתיד ופיתוח אישי), כך שבמשך 8 חודשים מתקיימים לימודי מקצוע, לימודי מכינה להנדסאים או לימודי הכנה לתואר אקדמי.¹⁴ במסלול חרב יש שמירה על כשרות מהדרין, שעות לימוד תורה וליווי רוחני אישי, מעטפת רוחנית דתית,¹⁵ ויש הפרדה מגדרית מירבית בזמן השירות כולו.¹⁶ הפיקוד במסלול "חרב" הוא גברי בלבד (סעיף 2א למדיניות) וההכשרות מתקיימות במתחם מגדרי ע"ב מפקדים גברים בלבד (לרבות הדרכה פרונטאלית, חניכה, תורניות, שמירות, לימוד בכיתות, מטווחים, ימי תרבות, מדסיים, הגנ"ש, מור"ק, טקסי סיום וכו') (סעיף ג2(1) למדיניות). בנוסף, הכשרות לחימה ייעודיות/קורסים (חובשים, צוותי נמר, צניחה, צלם צלפים וכו') בבסיסי ההכשרה הצה"ליים שאינם בבסיס האם, יותאמו לשילוב חרדים, תוך דגש על מדריכים מגדריים בלבד" (סעיף ג2(2) למדיניות).

22. לפי פרסומים, במסלול חרב התקבלו שורה של עדויות על מקרי הדרת נשים, כך למשל בגדוד "נצח יהודה", החיילים החרדים, אשר משרתים בו, מנעו מלוחמת משמר הגבול שסיימה פעילות באזור, להיכנס לשערי הבסיס כדי לאכול ארוחות ערב,¹⁷ ובמקרה דומה נוסף, מדריכת חיל רפואה בצריפין, לא הורשתה לאכול בחדר האוכל הראשי כי אכלו בו חיילי "נצח יהודה".¹⁸

23. **מסלול "שלב ב"** - המסלול מיועד לבני החברה החרדית מעל גיל 26 ומציע שירות צבאי מקוצר בן 3 שבועות (סעיף א1(3) למדיניות).¹⁹ ולאחריה השתלבות במערך המילואים של צה"ל כאזרחים בשירות מילואים.

⁸ ראו: <https://www.haaretz.co.il/news/politics/2013-07-30/ty-article/0000017f-e6f0-df2c-a1ff-fef17d640000>

⁹ <https://minhelet-haredim.co.il/policy>

¹⁰ עמותת נצח - ח"ץ חרדים בצבא

¹¹ <https://netzahyehuda.org/units/%D7%A6%D7%A0%D7%97%D7%A0%D7%99%D7%9D>

¹² קארין כרמית יפת ושולמית אלמוג "הדתה, הדרה וצבא: אפס ביחסי מגדרי" 243, 294 עיוני משפט לט (2016).

¹³ אסף מלחי צבא התעסוקה לחרדים 47 (המכון הישראלי לדמוקרטיה 2019).

¹⁴ אתר חיל האוויר <https://www.iaf.org.il/9501-55157-he/IAF.aspx>

¹⁵ אתר צה"ל

¹⁶ <https://www.idf.il/%D7%94%D7%A9%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%A9%D7%9C%D7%99/%D7%AA%D7%A0%D7%90%D7%99-%D7%94%D7%A9%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%A6%D7%94-%D7%9C/%D7%93%D7%AA/%D7%9E%D7%A1%D7%9C%D7%95%D7%9C%D7%99-%D7%92%D7%99%D7%95%D7%A1-%D7%97%D7%A8%D7%93%D7%99%D7%9D>

¹⁷ מרב סבר "מחלקת הלוחמים החרדים הראשונה במג"ב סיימה הכשרה: מהלך פורץ דרך" (8.9.2024) ישראל היום

¹⁸ www.israelhayom.co.il/judaism/judaism-news/article/16406003

¹⁹ אסף מלחי צבא התעסוקה לחרדים 44 (המכון הישראלי לדמוקרטיה 2019).

¹⁷ גילי כהן "צה"ל לחיילי הנח"ל החרדי: בסיס הגדוד אינו סגור בפני נשים" (4.8.2013) הארץ

¹⁸ <https://www.themarket.com/news/politics/2013-08-04/ty-article/0000017f-e8de-dea7-adff-f9ff82e90000>

¹⁸ כרמית ספיר ויץ "כשחרדים נכנסים לשק"ם - אנחנו נשארות בחוץ": הדרת הנשים בצה"ל נחשפת" (6.2.2018) מעריב

¹⁹ <https://www.maariv.co.il/news/military/article-620913>

¹⁹ אתר חומש- https://homesh.co.il/_national-info/%D7%9E%D7%A1%D7%9C%D7%95%D7%9C-%D7%A9%D7%9C%D7%91-%D7%91

לרמטכ"ל ולמנכ"ל משרד הביטחון, דו"ח מפורט ובו עיקרי הבנות ו-15 המלצות לשינויים והתאמות אשר מטרתן לאפשר לצה"ל לקלוט מספר רב של מתגייסים חרדים (להלן: "דו"ח שקדי"). הובהר כי השינויים וההתאמות הנדרשים לשילוב חיילים חרדים צריכים להתבצע ברגישות ובחכמה, תוך שמירה על טובת כלל המשרתים והמשרתות בצה"ל.

נספח 3- דוח ועדת שקדי

28. כפי שצוין בדו"ח שקדי, אחד החששות המרכזיים של החברה החרדית הוא מפני פגיעה באורח החיים החרדי במהלך השירות הצבאי.²⁵ בהקשר זה, אחת ההמלצות המרכזיות בדו"ח שקדי היא **יצירת "תו תקן"** – **פקודה מוסדרת לשמירה על אורחות חיים בסביבת השירות של המשרתים החרדיים**. זאת, על רקע התייחסותה של הועדה, לכך שחסרה פקודה צה"לית ייעודית המגדירה מהי סביבה תומכת לאורח החיים של החייל החרדי, וכיצד יש לנהוג בו כדי לאפשר לו לקיים את תפיסת עולמו, וכי היא מתקיימת רק באופן חלקי ואכיפתה בעייתית.²⁶ בנסיבות אלה, האתגר עליו הצביעה הועדה הוא "להגדיר 'תו תקן' לסביבת שירות התומכת את אורחותיו של המשרת החרדי בצה"ל, והקפדה על מימושה בכל צה"ל – בהכנה, בהדרכה, בשירות". אתגר אחר הוא "לכתוב פקודה ברורה, עם מרחב אפשרויות שיתנו מענה למגוון של שיבוצים למתגייס החרדי בצה"ל ושהולמים את כישוריו ורצונותיו". בפרק ההמלצות בקשר לתו התקן, כלולות המלצות שונות, ובכלל זה בכל הנוגע לאחריות מפקדים מלאה למימוש ההתחייבויות מול הפרט, למיצוי נכון ולהצלחה, הכשרות מפקדות והכנסת סגלים, בקרה ומעקב ועוד.²⁷

29. כדי לסייע להסתגלותו של החייל החרדי בצעדיו הראשונים בשירות הצבאי, מציע דו"ח שקדי להקים **בסיס "נחיתה" ייעודי, המותאם כולו לאורח חייו של המתגייס החרדי, ובו יפעל סגל חרדי, החיילים שישירתו בו יהיו חרדים בלבד, ויתקיימו בו תנאי שירות התואמים את התרבות והמסורת החרדית**. בבסיס זה יקבלו החיילים טיפול מקיף ראשוני, הכולל ראיונות אישיים, שירותי ת"ש ורפואה, וכן החיילים יחשפו למגוון אפשרויות שיבוץ, תוך שמירה על סביבה המותאמת לאורח חייהם. לאחר שהות החיילים החרדים ב"בסיס הנחיתה", הוצע לשלבם בשירות משולב בבסיסי צה"ל, תוך שמירה על אורחות חייהם. לצורך כך, ועדת שקדי המליצה להכין פקודת תכנון וארגון זרועית. למעשה מדובר בהקמת מסגרת מגורית ייחודית בתוך הצבא, שאין דומה לה כיום, אשר יחולו בה כללים שונים מאלה הנוהגים בשאר הבסיסים בצבא. החלטה זאת, מעלה חשש כבד של יצירת צבא בתוך צבא, אשר הערכים והנורמות המקובלות בו שונים לחלוטין משאר הבסיסים בצבא. הקמת בסיס מגורי שבו תתאפשר פגיעה בנשים, משמעה פגיעה חוקתית בזכות לשוויון ובערך העליון של הצבא כצבא העם, כל שדרותיו ומגוריו.

30. אם היה ספק לגבי מהם "תנאי שירות התואמים את אורח החיים החרדי", ושמילים אלה פירושו למעשה - ללא נשים - הרי שבדו"ח שקדי צוין כי **"המיונים בצה"ל אינם מותאמים למתגייס החרדי, בין אם בהיבטים תרבותיים (כגון מראיינת אישה) ובין אם במקצועות, בחומרי הלימוד, בשיטת הלימוד, בסביבת הלימוד ובמתכונת הבחינות, אשר מותאמים למערכת הממלכתית"**,²⁸ **ולכן הוצע לפתח כלי מיון והערכה מותאמים למתגייס החרדי – כלומר, ללא נשים**.

31. יצוין כי בדוח שקדי הומלץ לפתוח את כל התפקידים, כולל טייס, סיירות, אמ"ן וסייבר לשירות של חיילים חרדים, ואף להרחיב הגנה קרבית חרדית ביישובים על ידי חרדים.²⁹

²⁵ דוח שקדי עמ' 15.

²⁶ פרק 9 דוח שקדי עמ' 10-13.

²⁷ דו"ח שקדי, עמ' 32-33.

²⁸ דוח שקדי עמ' 24-25.

²⁹ דוח שקדי עמ' 29-31.

32. כמו כן, הוצע לבצע שינוי ארגוני בצה"ל, אשר במסגרתו ימונה קצין חרדי בכיר בדרגת תא"ל, לתפקיד יועץ לרמטכ"ל ולפורום מטכ"ל בענייני שילוב חרדים בצה"ל (יוה"ל"ח).³⁰ הדו"ח הציג כי לנוכח ההערכות לגיוס נרחבים של חיילים חרדים, נדרש גורם בכיר ודומיננטי בצה"ל אשר יוביל, ישפיע ויתאם בין יחידות הצבא בכל הנוגע למדיניות, אכיפתה, וקידום מיצוי מיטבי של החייל החרדי. המלצה זו מבוססת, בין היתר, על מודל יחידת יוה"ל"ם בצה"ל (אשר עוסקת במגדר), לקיומו של גוף בכיר ומקצועי אפקטיבי. למרות זאת, ועדת שקדי בחרה שלא להתייחס לצורך הקריטי בשיתוף פעולה בין יחידת יוה"ל"ח ליחידת יוה"ל"ם, למרות ההשלכות הנובעות מגיוס החרדים על נשים, השלכות שועדת שקדי עצמה מתייחסת אליהן, במפורש ובמשמעות.

33. דו"ח שקדי ממליץ גם על תוכנית להשתלבות חרדים בשוק העבודה האזרחי לאחר השירות הצבאי, במסגרתה יוקדשו 8 חודשים להשלמת לימודים ורכישת השכלה במסלול מותאם לחברה החרדית.³¹

2. המתווה החדש לגיוס חרדים - הקמת חטיבה חרדית תוך פגיעה בלתי חוקתית בנשים

34. כידוע, בחודש יוני 2024, ניתן פסק הדין של בית משפט נכבד זה, בעניין **התנועה למען איכות השלטון בישראל ו-391 אח' נ' שר הביטחון** (נב 25.6.2024), אשר קבע את החובה לגיוס בני הישיבות, בהיעדר חוק הפוטר אותם מגיוס. בעקבות זאת, החלו דיונים בוועדת חוץ וביטחון של הכנסת, בראשות ח"כ יולי אדלשטיין, בקשר לגיוס בני הישיבות.

35. ביום 30.6.2024, מיד לאחר מתן פסק הדין, פנו שדולת הנשים, נעמת ופורום דבורה, לרמטכ"ל רא"ל הרצי הלוי, ולראש אכ"א דאז, האלוף יניב עשור, בבקשה לקיים עמם פגישה בנושא השפעות גיוס חרדים על שירות נשים בצה"ל. במסגרת זו, כתבו הארגונים כי גיוס מאסיבי של חיילים חרדים יחייב את צה"ל להערכות מתאימה, ובכלל זה להבטיח, שלא תהיה פגיעה בחיילות המשרתות בחובה, בקבע ובמילואים, בכל התפקידים ובכל המערכים, ולצורך כך ביקשו לקיים עמם פגישה כאמור. עד ליום זה, **ולמרות פניות חוזרות ונשנות בנין זה, לא נענתה הבקשה לקיום פגישה כאמור.**

נספח 4- מכתב מיום 30.6.2024 בקשה לפגישה עם הרמטכ"ל וראש אכ"א בעניין השפעות גיוס חרדים על שירות נשים בצה"ל.

36. ביום 25.7.2024 הגישו שדולת הנשים, המרכז הרפורמי, נעמת וארגונים נוספים, לוועדת חוץ וביטחון של הכנסת נייר עמדה מטעמן בנוגע השלכות הגיוס על נשים. במסגרת זו, ובין היתר, על רקע היותו של הצבא צבא העם ומתוך הכרה בחשיבות גיוס החרדים כחלק מכך, ובמיוחד בעת הזו, קראו הארגונים לפעול ולגבש מתווה לגיוס חרדים, שאינו פוגע בנשים. לצורך כך, הובעה החשיבות בשיתוף פעולה עם הגורמים המומחים בשירות נשים בצה"ל, במסגרת גיבוש המתווה לגיוס חרדים.

נספח 5- נייר עמדה שהוגש לוועדת חוץ וביטחון מיום 25.7.2024.

37. בדיון שנערך בוועדת חוץ וביטחון ביום 2.9.2024, ביקשה מנכ"לית השדולה, גבי טל הוכמן, לערוך דיון ייעודי בועדה בכל הנוגע להשלכות גיוס בני הישיבות על נשים. יו"ר הועדה, חה"כ אדלשטיין, הסכים כי יש צורך בדיון ייעודי בסוגייה, וציין כך: "ודאי שאני מקווה שנגיע גם לדיונים, אבל אם יש לשדולת הנשים הצעות קונקרטיות איך צריך להמשיך במציאות הזאת שמצד אחד צה"ל אומר שהוא צריך גם חיילים מן

³⁰ דוח שקדי עמ' 38.

³¹ דוח שקדי עמ' 45-46.

המגזר החרדי על כל המשתמע מכך, וגם, כפי ששמענו מכמה חברי כנסת וחבר הכנסת טור פז לא חשוד בכך שצה"ל לא חשוב לו או השוויון לא חשוב לו, אבל גם הוא מבין שאם מתגייסים חרדים ואנחנו נצליח הם צריכים גם להתקדם בסולם ולהיות קצינים עם הזמן וכן הלאה. אז יש פה הרבה סוגיות, לא חדשות, אבל מורכבות, ואם יש לכם הצעות, גם תעבירו, גם תוכלו ל - - ³².

38. על רקע כל האמור לעיל, ביום 23.9.24 פנו חה"כ מירב מיכאלי, שרון ניר, גדי אייזנקוט ורם בן ברק ליו"ר ועדת חוץ וביטחון וביקשו אף הם לקיים דיון בנוגע להשלכות גיוס החרדים על נשים. למרות זאת, מתווה הגיוס מתקדם ומתממש בימים אלה ממש, בעוד שעד כה לא התקיים דיון ייעודי בקשר להשלכות גיוס בני הישיבות על נשים.

נספח 6- פרוטוקול מס' 259 משיבת ועדת החוץ והביטחון מיום 2.9.2024

נספח 7- פניה של חברי הכנסת מיכאלי, ניר, אייזנקוט ובן ברק לקיום דיון ייעודי

39. חשוב לציין, כי ישנה עמימות גדולה באשר למתווה הגיוס המתקיים בפועל והמתגבש בימים אלה, כאשר הדברים מתנהלים בחדרי חדרים, ולא פורסם מתווה ברור ומוסדר בנוגע לכך. זאת, כאשר ידוע כי יש מתווה והוא אושר על ידי שר הביטחון. הדברים נכונים ביתר שאת, לגבי השפעות גיוס החרדים על נשים וכיצד בא לידי ביטוי בפועל ענין זה. בהקשר זה, יצוין כי מרבית המידע בנוגע לגיוס החרדים, ולאופן שבו בא לידי ביטוי גיוס זה, כבר כיום, בכל הנוגע לנשים, נלמד על ידנו מהפרסומים אודותיו בתקשורת ובאתר צה"ל.

40. על פי פרסומים אלה, התוכנית החדשה שהתגבשה לאחרונה על ידי אגף כוח אדם בצה"ל, מוסדרת לגיוס ולקליטה **בתנאי מהדרין**, כדי לגייס 4,800 חיילים חרדים בשנת 2025, שיקלו במעט על נטל משרתי המילואים ועל לוחמי החטיבות הסדירות.³³ לפי תוכנית זו, 1,700 חרדים נוספים יגויסו בשנת 2026, וישלימו כמות של כ-6,000 חרדים בצה"ל בתוך כשנתיים, במטרה להגדיל זאת לאורך השנים שלאחר מכן.

41. למיטב ידיעתנו, אגף כוח האדם בצה"ל גיבש מתווה גיוס מותאם לציבור החרדי, המתבסס, בין היתר, על המלצות דוח שקדי.

42. במסגרת זו, הוקמה **החטיבה החרדית הראשונה בצה"ל - "חטיבת החשמונאים"**³⁴ - אשר אמורה היתה להתחיל לפעול בנר הראשון של חג החנוכה בשנת 2024, אולם על פי הפרסומים מועד פעילותה נדחה במקצת. על פי הפרסומים, מטרת החטיבה החרדית היא לגייס צעירים חרדים לשירות קרבי, תוך שמירה והתחייבות לשמור על אורח חיים חרדי מחמיר. **השירות בחטיבה הינו ללא נשים**.³⁵ החטיבה פועלת תחת "מדיניות שירות חרדים", הדורשת מהחיילים לעמוד בתנאים מחמירים, כגון שמירה על מצוות דתיות ודרישות נוהג חרדי במהלך השירות.

43. בהתאם לפרסומים בכלי התקשורת, במסגרת המתווה, פותחו פלטפורמות ייעודיות ליצירת קשר ישיר עם צעירים חרדים, לרבות אתר אינטרנט המציג את כלל מסלולי השירות המיועדים לחרדים, מוקד טלפוני ייעודי, ומבחן מותאם למיון מועמדים חרדים לשירות. כמו כן, הוחלט על הקמת לשכות גיוס ייעודיות לחרדים בערים טבריה, ירושלים ובתל השומר. בהתאם לאותם פרסומים ולאתר האינטרנט המציג את

³² עמ' 43-44 לפרוטוקול הדיון בועדת חוץ וביטחון מיום 2.9.24.

³³ יואב זיתון ושילה פריד "4,800 בשנה הבאה, ואז רק 1,700: זו תוכנית צה"ל לגיוס חרדים - וזה המכשול בדרך לחוק השתמטות" **Ynet** (18.12.2024)

https://www.ynet.co.il/news/article/bjf00xxzhxyx?utm_source=ynet.app.android&utm_medium=social&utm_campaign=general_share&utm_term=bfj00xxzhxyx&utm_content=Header

³⁴ ראו קישור לאתר החטיבה: <https://minhelet->

haredim.co.il/programs/%d7%97%d7%98%d7%99%d7%91%d7%aa-%d7%94%d7%97%d7%a9%d7%9e%d7%95%d7%a0%d7%90%d7%99%d7%9d

³⁵ שילה פריד "תורתם לחימתם: עשרות צעירים חרדים יתגייסו לחטיבת חשמונאים בחנוכה" **Ynet** (28.11.2024) <https://www.ynet.co.il/judaism/article/yokra14166397>

המסלולים המיועדים לחרדים, התוכנית כוללת בסיס טירונות ואימונים בבקעת הירדן שהוכשר לטובת חרדים בלבד, וכן מתחמים נפרדים בבסיסים אחרים ברחבי הארץ, כדוגמת בסיס ג'וליס. תוכנית זו גובשה עם כללים הלכתיים נוקשים, בשיתוף עם רבנים חיצוניים לצה"ל, ותכלול מסלולים מגוונים.

חי לה' אלה

"המינימום הנדרש - הוא המקסימום האפשרי"
(ראש ישיבת "עטרת ישראל" הרב ברוך מרדכי אדורי זצ"ל)

**בואו להיות חלוצים
ולהתגייס לחטיבה הלוחמת
הקרבת החרדית הראשונה**

'חשמונאים'

חטיבת חי"ר מתמרנת מובחרת
הכשרת לחימה ברמה גבוהה - **רובאי 07**

החטיבה מותאמת במלואה לחייל החרדי:

לוחמים חרדים בלבד
שירות בהפרדה מגדרית ללא פשרות
שמירה קפדנית על אורח החיים החרדי
ועל הזהות החרדית
הקפדה על קדושת המחנה

התאמת כל התכנים לאורח החיים
החרדי ולשפה החרדית
תכילות במניין
שיעורי תורה
אוכל בנשרות בד"צים למהדרין
ימי ישיבה

מחכים לכם!
***9779**

44. על פי הפרסומים, נראה כי מסלולי השירות לחרדים ייפתחו בכלל אגפי וזרועות צה"ל, לרבות זרוע היבשה, אגף המודיעין, אגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה, חיל הים וחיל האוויר.³⁶ כך, למשל, מתוכנן להפעיל פלוגה חרדית בדרום הגולן המבוססת על ישיבה קיימת בחיספין, ולשלב גדודים חרדיים בצפון השומרון, המורכבים מצעירים חרדים תושבי אזור עפולה ובית שאן. בנוסף, צה"ל מתכנן להקים יחידת אחזקה בתחום האופטיקה עבור חסידות גור בבני ברק, שתפעל מבסיס תל השומר, ותתבסס על עקרון השירות בקרבת מקום המגורים.

³⁶ יואב זיתון "המסלולים לחרדים, והלו"ז המקוצר: "נמשך לפגוש רבנים - גם לא במחשכים" Ynet (18.7.2024) <https://www.ynet.co.il/news/article/skyxb9uuv>

45. עוד עלה לאחרונה בעקבות הפרסומים בכתבות השונות, כי בחודש דצמבר 2024, הוכשרו לראשונה טכנאי מטוסי קרב F-16 מהמגזר החרדי, בתוכנית דת"ק (דיר קרקע אווירי).³⁷ הקורס, שהתבצע בשיתוף פעולה עם אגף כוח האדם ועמותת "צורים", כלל התאמות ייחודיות שמבטיחות את שמירת אורח החיים הדתי של המשתתפים. הכשרת הטכנאים בוצעה בסביבת עבודה מותאמת, הכוללת לינה נפרדת, כשרות למהדרין והקמת בית כנסת בתוך בסיס "רמת דוד". בכל הנוגע להשלכות על נשים – הרי שנקבע כי השירות בדת"ק יהיה ללא נשים, לצד התאמה של ההכשרות בהתאם לכללים שיקבעו במשותף עם רבנים.³⁸

ד. שילוב נשים בצה"ל על פי הוראות הדין ופקודות צה"ל

46. הצבא צעד כברת דרך על מנת להבטיח את מעמדם של נשים בצבא. בראשיתו, נשים לא נטלו חלק בתפקידי לחימה. רק בשנת 1995 נפסק בבג"ץ אליס מילר³⁹ כי סירוב הצבא לקבל את העותרת לקורס טיס הוא אפליה פסולה, וכי יש לאפשר לנשים להשתלב בקורס טיס. פסק הדין בעניין אליס מילר חולל שינוי אדיר וניתן לומר כי פרץ את השמים וסדק את תקרת הזכוכית של צה"ל.

47. בשנת 2000, כ-5 שנים לאחר פסיקת בג"ץ בעניין אליס מילר, תוקן **חוק שירות בטחון** והוסדר בו נושא השוויון בחוק, בסעיף 16א לחוק הקובע כי לכל אשה זכות שווה לזכותו של גבר למלא תפקיד כלשהו בשירות הצבאי. כן נקבע, כי לא יראו פגיעה בזכותה של אשה למלא תפקיד כלשהו, אם הדבר מתחייב ממנהו ומאופיו של התפקיד. בנוסף, על מנת לאפשר לנשים לשרת בכל התפקידים, בלי שמשך השירות שלהן יהיה פקטור, נקבעה האפשרות לקבוע ששירות בתפקידים מסוימים מצריך משך שירות ארוך יותר, ונשים המעוניינות לשרת בתפקידים אלה, יתחייבו למשך שירות ארוך יותר, על פי התנדבותן.

48. תיקון משלים נעשה **בחוק שיווי זכויות האשה**, תשי"א-1951, מאותה עת, והוסף סעיף 16ד, שכותרתו "שירות בכוחות הביטחון", הקובע בס"ק (א) כי "לכל אשה המועמדת לשירות בכוחות הביטחון, או המשרתת בהם, זכות שווה לזכותו של האיש למלא כל תפקיד, או להיות מוצבת בכל תפקיד; לא יראו פגיעה בזכות זו אם הדבר מתחייב ממנהו או מאופיו של התפקיד".

49. עולה, איפוא, שעיקרון היסוד בבסיס תיקוני החקיקה הוא קידום שוויון ההזדמנויות לנשים בצה"ל – פתיחת אפשרות לנשים להתנדב לכל התפקידים שהיו סגורים בפניהן לפני כן. יחד עם זאת, נקבע בסעיף 16א(ב) לחוק חריג, לפיו ניתן לסגור תפקידים מסוימים בפני נשים, רק בשל היותן נשים, אם "הדבר נובע ממנהו ומאופיו של התפקיד". קרי, פתיחה גורפת של התפקידים בצה"ל בפני נשים ואך במקרים חריגים בהם "הדבר מתחייב ממנהו ומאופיו של התפקיד" ניתן למנוע מנשים למלא תפקיד כלשהו בצבא. נטל ההוכחה על צה"ל להוכיח כי מניעת שיבוצה של אישה לתפקיד מסוים, מתחייב ממנהו ומאופיו של התפקיד. אין הכוונה להבדל גורף, כללי, בין המינים, אלא חלה על הצבא החובה להראות הבחנה ספציפית ביחס לתפקיד ספציפי.

50. בפועל, מאז חקיקתו של סעיף 16א לחוק שירות ביטחון, צה"ל פעל בניגוד להוראותיו, ובמקום לפתוח את כל התפקידים והמקצועות, למעט חריגים במשורה, פעל באופן הפוך לחלוטין.

51. בשנת 2007 הוקמה ועדה ציבורית בראשות ראש אכ"א לשעבר אלוף (מיל') יהודה שגב (להלן: **ועדת שגב**), במטרה לבחון את סוגית שירות נשים בצה"ל. בספטמבר 2007 פורסם דו"ח הוועדה. ועדת שגב קבעה כי

³⁷ שי לוי "לראשונה: עשרות חרדים הוכשרו כטכנאי דרג א' בחיל האוויר" Mako (4.12.2024) <https://www.mako.co.il/pzm-soldiers/Article-e7458c928219391026.htm>

³⁸ <https://www.ynet.co.il/news/article/yokra13815912>

מודל השירות המקובל בצה"ל, שמקורו בשנות החמישים, המתבסס על מיצוי השירות בראש ובראשונה לפי מין המתגייס, הינו " מודל ארכאי, הגורם לתת-מיצוי של משאביה ותרומתה לצה"ל של מחצית החברה הישראלית וחוסם הזדמנויות רבות תוך כדי השירות ולהשתלבות בחברה לאחר השירות". כדי לתקן את המצב המליצה ועדת שגב, על מיון ושיבוץ לפי עקרון "האדם הנכון במקום הנכון", כאשר גברים ונשים ימוינו לתפקידים על פי קריטריונים זהים ענייניים המשקפים את צרכי צה"ל, מרצם, יכולותיהם ותכונותיהם של המתגייסים, ולא את מינם, וזאת על בסיס מנגנון מיון אחיד.⁴⁰ הועדה קבעה שיש להפוך את הגישה הנוהגת בצה"ל במקום ששירות נשים יהיה החרג ופתיחה של תפקיד מסוים לנשים תיבחן פרטנית, הוועדה המליצה לפתוח החל משנת 2009 את כלל התפקידים בצה"ל לשירות גברים ונשים כאחד

52. בין השאר, בחנה ועדת שגב גם היבטים הנוגעים לשירות משותף של חיילות וחיילים, וגיבשה את המלצותיה בענין השילוב הראוי (במקביל לעדכון הפקודה מטכ"לית שעסקה בענין).⁴¹ במסגרת זו, הבהירה הוועדה מהן תפיסות היסוד עליהן יש להסתמך בהקשר של שילוב ראוי. בכלל זה, קבעה הוועדה כי "תפיסת היסוד של כללים אלה הינה כי צה"ל הינו צבא משותף לגברים ולנשים וככזה, המסגרות והפעילויות הקיימות במסגרתו כוללות גברים ונשים כאחד ומתקיימות במשותף". החריגים היחידים לכך יהיו בגין סידורים לשמירת הפרטיות וסידורים המיועדים לחיילים וחיילות המקיימים אורח חיים דתי – כל אלה כפי שהם מעוגנים כיום בפקודת מטכ"ל 33.0207, וכונתה פקודת השילוב הראוי ובהמשך קיבלה את השם פקודת השירות המשותף. הפקודה קובעת כי אין ליצור סידורים, כללים או מרחבים המונעים או מגבילים פעילות משותפת של גברים ונשים למעט אלה המוגדרים בפקודה. הפרדה פיסית נוספת כלשהי בין גברים ונשים אסורה ופוגעת במרקם החיים החברתי בתוככי היחידות". כן נקבע "כי אין להדיר נשים אך ורק בשל מינן מתפקידים, מערכים או מגזרים שונים, בשל הצורך לקיים את כללי השילוב הראוי – יש למצוא פתרונות טכניים וראויים שיאזנו בין הצרכים ויתנו להם מענה".

53. בד בבד עם פתיחת יותר ויותר יחידות לשירות נשים בעקבות בג"ץ אליס מילר התרחש בצה"ל תהליך נוסף: עלייה במספרם של חובשי הכיפות הסרוגות בקרב הקצונה הלוחמת ויחידות הליבה, וכן עלייה בשיעור המתגייסים החרדים. גורמים דתיים שונים, רבנים ואחרים, הפעילו לחצים ניכרים להבטחת תנאי שירות מותאמים להשקפת עולמם, הביעו התנגדות נחרצת לשירות מעורב של חיילים וחיילות, ואף איימו להימנע משלוח את הגברים ממגזרם לתפקידים המחייבים שיתוף פעולה עם חיילות.

54. על רקע זה, בשנת 2003 עוגנה פקודת מטכ"ל 33.0207, המכונה "פקודת השילוב הראוי", שמטרתה להבטיח שירות משמעותי לכל חייל וחיילת תוך שמירה על ערכיהם, אמונתם ואורח חייהם. יש לציין כי הפקודה לא עסקה בשילובם של חיילים חרדים אלא חיילים דתיים הנמנים על הציונות הדתית בישראל. בעקבות תלונות של גורמים דתיים על יישום לקוי של הפקודה, הוקמה בשנת 2005 "מנהלת השילוב הראוי" לצורך אכיפת הפקודה. המנהלת ספגה ביקורת על העדפת צרכיהם של חיילים דתיים והשקפות רבנים שמרניים, באופן שפגע בפועל בשילוב נשים בצה"ל. תלונות שהתקבלו ליוה"ל דאז, תא"ל גילה כליפי-אמיר, חשפו פרשנות מפלה של הפקודה, שהובילה למניעת מינוי נשים לתפקידי הדרכה ולאלוץ חיילות לשהות במתחמים מגודרים. מחקר שהוזמן בנושא עבור היוה"ל דאז, קבע כי פקודת השילוב הראוי יושמה מתוך גישה הלכתית מחמירה, עם העדפה לצורכי חיילים דתיים על פני איזון מגדרי, התריע כי הפקודה מגבילה, הלכה

למעשה, את תפקוד הנשים בצבא, וקבע כי "הפירוש המחמיר שניתן לכללים מדיר נשים והופך את שירותן במקרים רבים לבלתי אפשרי, תוך "כפיית קיצוניות דתית".

55. ביקורת על פקודת "השילוב הראוי" באה גם מתוך בכירי המערכת הצבאית. כך למשל, ניתן ללמוד מפנייתו של ראש אכ"א לשעבר, האלוף אבי זמיר, לרמטכ"ל דאז, רא"ל בני גנץ, ולפורום מטכ"ל, בה התריע כי הקצנה דתית היא אתגר של מודל צבא העם. זמיר המליץ על דבקות בנורמות ממלכתיות, קיום "דיאלוג שקט" עם רבנים, ועדכון פקודת "השילוב הראוי" למסמך רחב המגדיר כללי התנהגות לחיילים ולחיילות. בנוסף, הזהיר מפני הקמת יחידות הומוגניות המעודדות יחס בררני למשימות וציין את הפגיעה בשוויון המגדרי הנובעת מפרשנות מחמירה לדרישות צניעות והפרדה. בעקבות הביקורת על פקודת "השילוב הראוי" והקשיים שעלו מיישומה, בשנת 2008 הוקפאה הפקודה, ובפועל, הצבא התנהל ללא הנחיות ברורות בנוגע לשירות המשותף.

56. בשנת 2012, הוקם צוות לבחינת ההיבטים השונים של השירות המשותף בצה"ל, בראשות האלוף אורנה ברביבאי, ראש אכ"א לשעבר, אשר בחן האם לגיטימי להדיר נשים מהמרחב הציבורי עקב נכונות ללכת לקראת קבוצה מסוימת. צוות זה הוקם במקביל לדיון שהתקיים באותה עת בתופעה המתרחבת של הדרת נשים במרחב הציבורי ובמקביל לעבודתו של הצוות המשרדי שהוקם במשרד המשפטים על מנת לבחון את התופעה של הדרת הנשים, אשר הוזכר לעיל.

57. על רקע אלה, בשנת 2016 נכנסה לתוקף פקודת השירות המשותף (להלן: "הפקודה"), באישור הרמטכ"ל דאז, רא"ל גדי איזנקוט, אשר עוסקת בהסדרת השירות המשותף בין חיילים וחיילות בצה"ל, ובאה במקומה של פקודת השילוב הראוי. לפי סעיף 3 לפקודה "מדיניות השירות המשותף נועדה למלא את ייעודו המבצעי של צה"ל ולשמור על לכידות המסגרת הצבאית. מדיניות השירות המשותף מושתתת על היותו של צה"ל, צבאה של מדינה יהודית ודמוקרטית, ועל תפיסת צבא העם, לפיה משרתים בצה"ל חיילים בני כל המינים, הדתות והעדות ותרומתם של כולם, גברים כנשים, חיונית להצלחתו של הצבא במילוי משימותיו. המדיניות קמה מתוך תפיסה ממלכתית, שוויונית וסובלנית, המעוגנת בערכי כבוד האדם וב"רוח צה"ל". מדיניות השירות המשותף מושתתת על היותו של צה"ל, צבאה של מדינה יהודית ודמוקרטית, ועל תפיסת צבא העם, לפיה משרתים בצה"ל חיילים בני כל המינים, הדתות והעדות ותרומתם של כולם, גברים כנשים, חיונית להצלחתו של הצבא במילוי משימותיו. המדיניות קמה מתוך תפיסה ממלכתית, שוויונית וסובלנית, המעוגנת בערכי כבוד האדם וב"רוח צה"ל". לצד ההצהרה האמורה, הסעיפים העוסקים במגדר הם "לב" הפקודה, ומשקפים, הלכה למעשה, התחשבות בצרכים של החייל הדתי, תוך קידום כללי צניעות והפרדה באופן שמוביל לפגיעה בחיילות. נתייחס עתה לחלק מההוראות הקבועות בפקודת השירות המשותף.

58. שירות ביחידות לוחמות – הפקודה קובעת כי בכל יחידה לוחמת מעורבת יתוכנן מסלול ההכשרה והשירות באופן שתינתן לחייל שיבקש זאת - בשל אורח חייו הדתי - לשרת במסגרת מגדרית (כלומר, עם גברים בלבד), ברמת הפלוגה, החל בגיוסו לשירות החובה וכלה בשחרורו ממנו, וכן בשירות המילואים. חריגה מהוראה זו בשל צרכי הצבא מחייבת אישור של ר' אכ"א אם יקבל תחילה המלצה ממפקד הזרוע (סעיף 13). זאת ועוד: על פי הפקודה, בטרם ישובץ חייל ליחידה לוחמת מעורבת, יש חובה לשאול אותו האם יש מניעה מצדו, בשל אורח חייו הדתי, לשרת במסגרת המעורבת הקיימת ביחידה. ענה בחיוב, ישובץ במסגרת המגדרית ביחידה זו או באחרת. סעיף 15 מתיר לקצינים ולנגדים להימנע משירות ביחידות לוחמות מעורבות עם חיילות, וזאת על ידי שליחת בקשות לבדיקת ראש אגף כוח אדם בהתאם להמלצת הרב הצבאי הראשי.

59. הכשרות משותפות או מעורבות - חייל שאורח חייו דתי זכאי להכשרה במסגרת מגדרית ולהדרכה ממדריך בן מינו בהדרכות שיש בהן חשש למגע גופני, לייחוד או ללבוש חשוף. אם בהכשרה כרוכים מגע גופני, ייחוד

או פעילות בלבוש חשוף, באחריות המפקדים לשבץ חייל בעל אורח חיים דתי במסגרת מגדרית (כלומר, עם בני מינו). אם אי אפשר להבטיח שיבוץ במסגרת מגדרית, יימנע חייל שאורח חייו דתי מן הפעילות. אם אי אפשר להימנע ממנה, לא ישובץ להכשרה זו חייל הזקוק למסגרת מגדרית (סעיפים 16-19 לפקודה).

60. גם סעיף 27 לפקודה מחזק את ההתחשבות בצרכים דתיים, וקובע כי מפקדים ישחררו חיילים שיבקשו להשתחרר מפעילויות נופש או הווי, אם קיים חשש כי השתתפותם בפעילות תפגע באמונתם, בערכיהם או באורח חייהם הדתי.

61. סעיף 5 לפקודה מציג כי "כל סמכות תממן בעצמה את השינויים הנדרשים כדי לעמוד בהוראות פקודה זו". כלומר, במקרה שבו תידרש הפרדה בין חיילים לחיילות, העלות הכלכלית של ההפרדה לא תכוסה ממקור כללי אחד, אלא כל יחידה תיאלץ לממן בעצמה את השינויים הנדרשים. סעיף זה הוביל לתוצאות הרסניות בשטח.⁴² כך, שאיפתן של היחידות הצבאיות למנוע מצב שבו נדרשת הפרדה מגדרית עשויה להתבטא בהימנעות משיבוץ נשים במקומות שעשויים להפריע לחיילים הדתיים.⁴³

62. כפי שמסכמת היטב ד"ר יופי תירוש, במאמרה המשמעות של הפקודה בפועל: "כמו כל חוק אחר, אין משמעות לפקודה אלא דרך הפרשנות שלה בפועל. ופרשנות הפקודה כיום אדוקה, ומתהדקת ככל שגוברים לחצי הרבנים וככל שנמשכת שתיקתו ואדישותו של הציבור - אותו ציבור ששולח את בנותיו לצבא תוך אמונה שמסר אותן בידי מפקדים הראויים למשימת השמירה על שלומן ושוויון. הפקודה לא עוסקת בחרדים, שלהם מעניק צה"ל שירות "סטריילי מנשים", אבל כיום צה"ל מפרש אפילו את האקט של הושטת הקיטבג בשרשרת החיול בבקו"ם כאקט שמעלה חשש מגע". וכן - "הפקודה יוצרת אשליה כאילו היא לא משפיעה כלל על חיילות, כי היא פשוט מאפשרת לחיילים דתיים לזוז הצדה. אך מי שמשלמות את מחיר ההפרדה הן הנשים. בפועל החיילות הן שנעשות מוקצות".⁴⁴

63. הפקודה כאמור לא חלה על גברים חרדים המתגייסים לצבא, וקיים יותר מחשש סביר כי תופעות של הדרת נשים יתעצמו כתוצאה מגיוס חרדים במסגרות נפרדות וכללים ייחודיים המאפשרים הדרת נשים היא ברורה ומיידית.

ה. הדרת נשים

ה.1 תופעת הדרת הנשים במרחב הציבורי בישראל

64. הניסיונות להדירנשים בצה"ל הם חלק מתופעה רחבה יותר של נסיונות להדיר נשים אשר החלה להתגבר בשני העשורים האחרונים, במדינת ישראל שמשמעותה דחיקת נשים גם בחיים האזרחיים ולא רק בצבא. קיים ניסיון קבוע ומתמשך לדחוק נשים מחוץ למרחב הציבורי.

65. אחד מביטויי התופעה הבולטים והבוטים ביותר הינו הנהגת הפרדה מגדרית באוטובוסים של חברות תחבורה ציבורית בישראל, אשר נקראו קווי מהדרין. בקווים אלה נדרשות נשים לעלות מהדלת האחורית בלבד ולשבת מאחור כאשר גברים עולים מהדלת הקדמית ויושבים בקדמת האוטובוס. הפרדה שהיא אינה אלא אפליה ברורה של נשים, זולגת גם למקומות נוספים. בבתי עלמין ברחבי הארץ, אוסרים על נשים להתקרב לקבר או להספיד ואף דורשים מגברים ונשים לעמוד בנפרד במהלך טקס הלוויה. בקופות חולים,

⁴² שדולת הנשים בישראל את מי זה משרת? פרק 2 (2018).

⁴³ יופי תירוש "הצבא הצנוע בעולם" מוסף הארץ 58, 60 (26.5.2017).

בהן נדרשו נשים להיכנס בכניסה מיוחדת או בימים מיוחדים, ואף לבוא בלבוש צנוע. כמו-כן, חלק מקופות החולים מציגים שלטי פרסום של שירותיהם בהם מופיעים גברים וילדים אך לא נשים וילדות וזאת כמדיניות מכוונת. הכל, מתוך מטרה להצניע ואף להעלים את מקומן של נשים במרחב הציבורי. דוגמא נוספת היא השחתת דמויות נשים המופיעות בשלטי חוצות. תופעת הדרת נשים זולגת אף לטקסים ממלכתיים בהם מוענקים פרסי מחקר או נישאות הרצאות ציבוריות, ונשים נדרשות לשבת ביציע ולהימנע מנוכחות על הבמה. לעיתים, נאסרת שירת נשים ואף נמנע מהן לדבר בפני הקהל. אירועים ציבוריים של רשויות מקומיות אף הם התקיימו בהפרדה, ונשים נדרשו לשבת מאחור.

66. יודגש, כי ההפרדה בין גברים ונשים אינה ניטרלית ואינה מהווה חלוקה שווה בין נשים וגברים במרחב – כך למשל, נשים יהיו אלו שיישלחו לחלקו האחורי של האוטובוס בעוד הגברים ישבו מקדימה ונשים יישלחו לשבת ביציע אולם בו מתקיים מופע תרבות בעוד הגברים ישבו בחלקו המרכזי. בפסיקת בית משפט נכבד זה נקבע זה מכבר כי מדיניות של "נפרד אך שווה" ("separate but equal") המבחינה על בסיס מגדרי תוך יומרה לספק לגברים ולנשים שירותים באיכות שווה, היא ככלל מדיניות מפלה ופסולה (בג"ץ 3865/20 **שלומי שוקרון נ' המועצה המקומית קרית ארבע**) (נבו 7.10.2020).

67. עם התגברות התופעה, בעשור הראשון של המאה העשרים ואחת, החלו ארגוני החברה האזרחית לאתגר את התופעות הללו, בהתבסס על הטענה שהפרדה מגדרית כפויה במרחב הציבורי אסורה על-פי חוק. הפרדה מגדרית נוגדת את עקרון השוויון בין בני-האדם ופוגעת בכבוד האדם וחירותו. חוק איסור אפליה במוצרים, בשירותים, ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א – 2000, נתן ביטוי חקיקתי לכך שכל גוף, ציבורי או פרטי, המעניק שירות ציבורי במקום ציבורי או מוכר מוצר, אסור לו לנקוט באפליה כלפי ציבור מסוים, גם מטעמי מין. נקבע בחוק כי הפרתו מהווה עבירה פלילית ועוולה אזרחית בגינה ניתן לתבוע פיצוי בסך של עד 50 אש"ח ללא הוכחת נזק (אשר נכון להיום עומד על קרוב ל-70 אש"ח).

68. יש להדגיש כי הציבור החרדי אינו ציבור מונוליטי בעל דעה אחת והוא מכיל א/נשים בעלי דעות והשקפות שונות. כך, הדרישה לקיים הפרדה מגדרית במרחב הציבורי אינה משקפת בהכרח את רצון כלל הציבור החרדי. בעבר, טענו מנהיגי הציבור החרדי כי ללא הפרדה מגדרית, הציבור החרדי לא יעשה שימוש בתחבורה ציבורית, לא יעשה שימוש בשירותיה של קופת חולים ללא הפרדה, ולא יאזין לשידורי רדיו אם יושמעו בהם נשים. ואולם בפועל אזהרות אלה התבדו.

69. לפני כעשור חל שינוי בעמדת המדינה ביחס להדרת נשים -פרסום דו"ח הצוות המשרדי בשנת 2013 על ידי היועץ המשפטי לממשלה סימן שינוי בעמדת המדינה ומאותה עת היה ברור כי מדובר בפרקטיקות מפלות ובלתי חוקיות שיש לפעול להפסקתן. בג"ץ פסק כי ההפרדה המגדרית בתחבורה הציבורית בלתי חוקית בבג"ץ 746/07 **רגן נ' משרד התחבורה**, סד(2) 530 (2011). חוזר מנכ"ל משרד הבריאות הורה על אי החוקיות של ההפרדה המגדרית בקופות החולים. חוזר מנכ"ל המשרד לשרותי דת הצהיר על אי חוקיות ההפרדה בטקסי לוויה בבתי עלמין. הדרת הנשים בתחנת הרדיו החרדית "קול ברמה" פסקה ושעורי ההאזנה בקרב הציבור החרדי רק עלו, בעקבות פסק דין שניתן בתובענה ייצוגית שהוגשה כנגד התחנה בו נקבע כי הדרת נשים משידורי התחנה אסורה והתחנה חויבה בתשלום פיצוי בסך של 1 מליון ₪ (רע"א 6897/14 **קול ברמה נ' קולך**) (נבו 9.12.2015).

ה2. הדרת נשים בצה"ל - עדויות מהשטח

70. בשנים האחרונות, נוכח דרישות מצד גורמים דתיים – בין אם מצד רבנים בעלי השפעה בצבא, בין אם מצד חיילים דתיים וחיילים חרדים, ובין אם על סמך פרשנות של המפקדים בשטח – פורסמו עדויות רבות על כך

113. הזכות לכבוד האדם, המעוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, כוללת בחובה את הזכות לשוויון ולא הפליה (בג"ץ 3865/20 **שוקרון נ' מועצה מקומית קרית ארבע** (נבו 7.10.2020)).
114. הדרה של נשים ("אין כניסה לנשים") והפרדה בין נשים וגברים יש בהן מימד ברור של הפליה ופגיעה בכבוד, שכן המסר המועבר הינו שערכוב בין בני שני המינים הוא פסול, ושיש צורך להרחיק נשים, בין באופן מוחלט ובין באמצעות יצירת הפרדה, בשל תכונה נחותה הטבועה בנשים. כידוע, הטענה של "נפרד אבל שווה" יש בה חוסר שוויון טבוע, שכן: "הפרדה משדרת עלבון כלפי קבוצת מיעוט המוצאת מן הכלל, מחדדת את השוני בינה לבין האחרים, ומקבעת תחושות של נחיתות חברתית." בג"ץ 6698/95 **קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל**, פ"ד נד(1) 258, 279-280.
115. כאמור, תופעות של הדרת נשים במרחב הציבורי בישראל הפכו לתופעה נרחבת אשר בעקבותיה הקים היועץ המשפטי לממשלה צוות לבחינת התופעה. הצוות הגיש את מסקנותיו ליועץ, במאי 2013.⁵⁰ **דו"ח הצוות המשרדי לבחינת תופעת הדרת נשים במרחב הציבורי** (להלן: "**דו"ח הצוות המשרדי או הדו"ח**"), שבחן תופעות של הדרת נשים בתחבורה ציבורית, בתי עלמין, קופות חולים, תחנת רדיו, שלטי צניעות ואירועים ציבוריים, אמנם לא עסק בהדרת נשים בצה"ל אולם קביעותיו העקרוניות העוסקות במרחב הציבורי יפות גם לכאן. כך נאמר בפתח הדו"ח:
- "התופעה שחלק ממופיעה מכונה לעתים "הדרת נשים" במרחב הציבורי היא תופעה חמורה המתאפיינת בהפלייתן של נשים באשר הן נשים. הפליה זו יורדת לשורשו של עניין ומערערת את הנחות היסוד עליהן מושתת המשטר הדמוקרטי במדינת ישראל, המכיר בערכו האנושי של האדם באשר הוא אדם... ביחס לכל אחד מההקשרים שנבחנו על ידינו, אין שוני רלוונטי הנובע מאופיים וממהותם של השירותים הציבוריים הנדונים המצדיק הפרדה בין נשים לגברים, או כל צורה אחרת של הבחנה על בסיס מין. מכאן, **שהמשך קיומה של הפרדה או הבחנה כאמור מביא לפגיעה קשה בזכות היסוד לכבוד האדם ולשוויון**" (ההדגשות הוספו – הח"מ).
116. בדו"ח נקבע כי הייחודיות של הקהילה החרדית אינה מצדיקה נקיטה בהסדרי הפרדה במרחב הציבורי, המביאים לפגיעה קשה בשוויון ובכבוד:
- למרות שיש הרואים בהפרדה מצב דברים נדרש בשל אמונתם הדתית או התרבותית, מינו של אדם כשלעצמו אינו רלוונטי לעניין הנהגתה של הפרדה או הבחנה אחרת באותם עניינים שנבחנו על ידינו. כך, סברנו כי מינו של אדם אינו צריך להשפיע על מקום ישיבתו באוטובוס או בטקס ממלכתי, להביא לכך כי יוכל לקבל שירות רפואי רק בסניף מסוים של קופת החולים או לקבוע כי אינו זכאי להשתתף בתוכניות רדיו הפתוחה לכלל ציבור המאזינים. (פסקה 41)
- לא סברנו כי האיסור לקיים הסדרי הפרדה במרחב הציבורי, יגרום פגיעה ממשית ביכולת האפקטיבית של הקהילה לשמר את צביונה הייחודי. אף לא סברנו כי המקרה לפנינו הינו מקרה חריג בו הסירוב להתיר הסדרי הפרדה צפוי לגרור פגיעה משמעותית בשורשי ההווה המגורית של הקהילה, או לאיים בצורה משמעותית על יכולתה להמשיך להתקיים כקהילה חיונית ובת קיימא המספקת מסגרת חיונית של שייכות ומשמעות לחבריה. (פסקה 80)
117. הדו"ח הדגיש כי הנכונות להגן על ייחודיותה של הקהילה החרדית היא מוגבלת, וזאת מתוך "ההכרח להבטיח את שימור הלכידות החברתית והאזרחית הבסיסית. רק כך תתאפשר קיומה של חברה אורגנית ומתפקדת המצליחה להוות שלם גדול יותר מסך מרכיביה, ולא כזו המתפוררת לכדיהם ומתבוססת בתוכם" (פסקה 70). עוד צוין כי:

⁵⁰<http://index.justice.gov.il/Publications/Articles/Documents/DochHadaratNasim.pdf>

ההגנה על האוטונומיה התרבותית של קהילה מובחנת עשויה להיות מוגבלת אם ההגנה עליה גוררת פגיעה בלתי מידתית בזכויות היסוד לכבוד האדם ולשוויון, למשל במקרים של הפליה חמורה על בסיס חשוד... בין זכותה של קהילה לשמר את ייחודה המגזרי לבין זכויות היסוד לכבוד האדם ולשוויון מתקיים יחס אנכי במסגרתו ניתנת עדיפות ערכית ועקרונית לאחרונות. (פסקה 73)

118. בפסק הדין שקבע את אי חוקיותה של הפרדה מגדרית כפויה בתחבורה ציבורית (בג"ץ 746/07 נעמי רגן נ' משרד התחבורה) נאמר כך :

"לא לכל פרקטיקה תרבותית קבוצתית יש ליתן מקום, לא תמיד יש להתייחס לרצונו "החופשי" של חבר בקבוצה תרבותית מסוימת כאל רצון חופשי, גם לא כל "רצון חופשי" יש לכבד. כפיה היא כפיה, ובודאי כזו שיש בה גם הפליה." (פסקה י לפסק דינו של השופט רובינשטיין)

119. וכך קבע השופט דנציגר באותו פסק דין :

"במדינת ישראל היהודית והדמוקרטית אין רשויות המדינה יכולות לתת ידן למיסודה של כפייה כאמור ועל המדינה לפעול – באופן פוזיטיבי – על מנת למגר. הכפייה המדוברת משקפת פגיעה בכבוד האדם ובאוטונומיה הפרט ואינה אלא לדיכוי ולהשפלתן של נשים שאין מקומן אצלנו, לא בשם רב התרבותיות ולא בשם דגל אחר. בעניין זה המסר שצריכות להשמיע רשויות המדינה בכל התחומים בהם למדינה נגיעה צריך להיות חד משמעי ותקיף - לא תהיה כפייה כאמור." (ההדגשות הוספו).

120. בפסק דין שעסק בהדרת נשים בתחנת רדיו חרדית ולא אפשר לנשים להשמיע את קולן בתחנה הן כקרייניות ומראיינות והן כמראיינות (רע"א 6897/14 רדיו קול ברמה בע"מ נ' קולך – פורום נשים דתיות (נבו 9.12.2015)), כתב השופט דנציגר את הדברים הבאים :

"מצאתי לנכון להביע כבר בפתח הדברים את תחושת המיאוס ושאת הנפש מקיומה של תופעה זו [הדרת נשים], אשר נדמה שרק הולכת ומתרחבת, באותם מקרים שבהם היא עולה כדי הפליה אסורה. מדובר בתופעה פסולה ונפסדת, שכבר נאמר לגביה שהיא "פוצעת אנושות בכבוד האדם"... ופוגעת באופן בוטה בזכויות גרעיניות ובסיסיות של נשים. מעבר לכך, בהדרת נשים יש גם כדי להשריש תפישה שלפיה החיים הציבוריים שייכים מטבעם "לגברים בלבד", וכפועל יוצא מכך כדי להנציח פערי מעמדות מגדריים והתנהגויות שמטבען הן מבזות, משפילות ומנמיכות נשים" (פסקה 25).

2.1 חופש דת, פגיעה ברגשות דתיים וחופש מדת

121. חופש הדת הוא זכות יסוד במשפט הישראלי. זכות זו, שהובטחה עוד בהכרזת העצמאות, נגזרת כיום מהזכות החוקתית של כבוד האדם וחירותו (א' ברק, **פרשנות במשפט** (כרך ג') בע' 430). הפסיקה קבעה כי בתוך המושג של חופש הדת והמצפון, מקופלת גם הזכות לחופש מדת. מעיקרון זה נגזר כי אין כופים - לא במישרין ולא בעקיפין - מצוות דת על מי שאינם שומרי מצוות, ואינם מעוניינים לקיים את מצוות הדת (בג"ץ 6024/97 **שביט נ' חברה קדישא גחש"א ראשל"צ**, פ"ד נג(3) 600, 650; בג"ץ 5016/96 חורב נ' שר התחבורה, פ"ד נא (4) 1, 36).

122. בהקשר זה נהוגה ההבחנה בין רשות היחיד ורשות הרבים : לאדם יש חופש לממש את דתו בביתו, אך ברשות הרבים אין הוא יכול לכפות את מצוות דתו על הזולת :

"האינטרס שקנו שומרי מצוות משקלו הוא רב-עד-מכריע בביתם פנימה, וכל עוד מבקשים הם דבר לעצמם ; ככל שירחקו מביתם ויקרבו אל רשות הרבים - או אל רשות היחיד של הזולת - או ככל שיבקשו לשלול דבר מן הזולת, כן יחלש כוחו של אותו אינטרס, והרי כנגדו יעמדו אינטרסים של הזולת, ברשות הרבים או ברשות היחיד שלו." (בג"ץ 3872/93 **מיטראל בע"מ נ' ראש הממשלה**, פ"ד מז(5) 485, 501-500, 506-508).

123. גם דו"ח הצוות המשרדי עמד על היקף הזכות לחופש דת :

"בראש ובראשונה נועדה הזכות החוקתית לחופש הדת להבטיח את יכולתו של היחיד לקיים פרקטיקות דתיות ללא התערבות מצד השלטון, ולא לחייב אחרים לפעול באופן שיקל עליו לקיים את אמונתו הדתית לפי הבנתו. לכן, ככל שההתנהגות הנדונה חורגת מגדרי ליבת הזכות החוקתית לחופש הדת, תקטן הנטייה לכלול בזכות החוקתית התנהגות מסוימת, ככל שהיענות לתביעתו של היחיד מחייבת פגיעה רחבת היקף בזכויות היסוד של אחרים. זאת ועוד, ככלל, ככל שההתנהגות הנבחנת נובעת מציווי דתי מפורש, מוכר ומשותף לקהילות דתיות רבות, גדל משקלה של הטענה בדבר פגיעה בחופש הדת ולהפך. כאשר מדובר ברצון לממש מנהגים או אורחות חיים שאינם בליבת האמונה הדתית, נחלש בדרך כלל משקלה של הטענה (פסקה 86-88)

124. בדו"ח צוין במפורש כי הזכות לחופש דת אינה כוללת את הזכות למרחב ציבורי נפרד :

"נימוקים כבדי משקל מתחום הדין הראוי מובילים למסקנה לפיה אין לראות בהגנה על הזכות החוקתית לחופש הדת כמחייבת את הרשות הציבורית להתייר קיומם של הסדרי הפרדה או הסדרי אחרים המבחינים בין נשים לגברים מנימוקים דתיים. קבלתה של טענה מעין זו משמעה כי עצם נוכחותם של אישה או איש במקום מסוים, כדין ומבלי לגרום הפרעה כלשהי, גוררת פגיעה בזכויותיו של האחר לכבוד ולחופש הדת. קשה להלום כי עצם מראה של אישה או נוכחותה במקום ציבורי מסוים גוררת מבחינה מושגית פגיעה בזכויות החוקתיות הללו, בגדריה של אותה שיטה משפטית המבכרת את ערכי כבוד האדם והשוויון. (פסקה 93)

אכן, מקובל עלינו כי מנקודת מבטו של מי שמבקש לדבוק בנורמות דתיות מחמירות של הימנעות ממפגש או מגע עם בני המין השני, התנהלות במרחב ציבורי מעורב עלולה ליצור הכבדה, אילוץ, ודריכות יתרה שהיתה נמנעת לו היו נעדרות הרשויות לבקשתו להנהיג הסדרי הפרדה במרחב הציבורי. אף על פי כן... סבור הצוות שהזכות החוקתית לחופש הדת אינה כוללת בתוכה כל דרישה שמציגים אדם או קהילה בשם אמונתם הדתית. במיוחד כך הדברים מקום בו היענות לדרישתו מחייבת פגיעה רחבת היקף בזכויות היסוד של רבים. (פסקה 96) (ההדגשות הוספו)

125. אף בית המשפט העליון בענין קול ברמה בחן מתי ניתן יהיה להצדיק פגיעה בשוויון של נשים מתוך התחשבות בצרכים קהילתיים דתיים. השופט דנציגר הבחין בין מצב בו ההפליה נובעת מציווי דתי לבין מצב שבו אין ציווי שכזה :

"על מנת להגיע למסקנה זו [כי הנורמה הדתית מחייבת או לכל הפחות מצדיקה את נקיטת היחס השונה כלפי הנשים] יש לבחון בין היתר את משקלה של הנורמה הדתית בתוך הקהילה הרלבנטית בשים לב לתרבותה, וכן לבחון האם משקלה כבד עד כדי כך שהוא מטה את כפות המאזניים לטובתה, חרף הפגיעה בזכויות הפרט... אחת ההבחנות החשובות אשר עשויה לסייע בשקלול האינטרסים המתנגשים בנדון הינה ההבחנה בין נורמות שהדת מחייבת לבין נורמות שהדת מאפשרת. ככל שהפרקטיקה הדתית של ההפרדה בין נשים לבין גברים מבוססת על חיוב דתי (ציווי) וכל שחיוב זה מצוי בליבה ההלכתית או התרבותית, כך נוטות כפות המאזניים לכיוון החלת החריגים [לחוק איסור אפליה], ולהיפך."

126. השופטת ברק ארז נקטה עמדה שמצדדת בבירור בעקרון השוויון וקבעה—

"עלינו לשוות נגד עינינו את האפשרות שעשויות להיות גישות דתיות מחמירות הרואות בהפרדה או בהדרה מלאה של נשים מן המרחב הציבורי משום חובה ממש. לשיטתי, אף אם אלה היו פני הדברים – לא נכון היה לתת לשיקול זה את הבכורה באותם מקרים שבהם הפגיעה היא בליבתה של הזכות לשוויון."

127. בבג"ץ 6500/17 ד"ר יופי תירוש נ' המועצה להשכלה גבוהה (נבו 12.7.2021) (להלן: "עניין תירוש"), דן בית המשפט העליון בשאלה האם ניתן להצדיק הפרדה של נשים וגברים באקדמיה על מנת לאפשר שילוב של סטודנטים וסטודנטיות חרדים. בית המשפט אמנם אישר את ההפרדה בלימודים לתואר הראשון אך בסייגים. כלל השופטים הדגישו כי הפרדה מגדרית סותרת את עקרונות היסוד של שוויון וכבוד עליהם מושתתת שיטתנו המשפטית, והדבר חמור במיוחד כאשר הוא נעשה בין כותלי האקדמיה, אשר אמורה לקדם ערכים של סובלנות ופלורליזם רעיוני ומעשי. וכך קבעה (בדעת מיעוט) השופטת ענת ברוך:
- "בעוד לימודי השכלה גבוהה מאופיינים במצינויות אקדמיות, כישורי מחקר ויכולות הוראה – הפרדה בין נשים וגברים באקדמיה מוכתבת על ידי מינן של הנשים ו"הסכנות" שגופן מציב בפני גברים. תפיסה זו חותרת תחת הכרה באישה כשוות זכויות לגבר... כאמור הפרדה בין נשים וגברים במרחב הציבורי נותנת לגיטימציה לתפיסה הסטריאוטיפית של נשים ככאלה ש"מפריעות" לגברים. היא "מחפצה" נשים באשר הן, מנמיכה אותן ומנציחה את תפיסתן כנחותות מגברים" (סעיף 16 לפסק דינה של השופטת ברוך בעניין תירוש).
128. בדעת רוב נפסק בעניין תירוש כי ההפרדה באקדמיה היא חוקית רק אם היא נעשית באופן מידתי. השופטים הדגישו את החשש בפגיעה בעיקרון השוויון וכך קובע השופט אלרון:
- "אעיר כי לאור הפגיעה בשוויון הכרוכה בהפרדה, ולאור תכלית ההסדר – להנגיש את ההשכלה הגבוהה במסגרת מסלולים מיוחדים לאוכלוסיות שאינן משולבות בה במידה מספקת – ראוי בעיני לפרש את ההסדר האמור באופן מצומצם. לגישתי, הסדר זה אינו מתיר לנקוט בהפרדה גורפת בכלל מסלולי ההשכלה הגבוהה – אלא אך ורק במסגרות מצומצמות יחסית המיועדות לאוכלוסיות שלא תשתלבנה במוסדות להשכלה גבוהה אלמלא יוקמו מסלולים נפרדים לנשים ולגברים" (סעיף 18 לפסק דינו של השופט אלרון בעניין תירוש).
129. נזכיר עוד כי השופט פוגלמן (שהיה בדעת מיעוט) הדגיש את הפגיעה בשוויון המתבטאת בהפרדה במסלולי הלימודי ואף ציין כי הבלמים שגובשו בה על מנת להפחית את הפגיעה נשחקים:
- "יצירת מסלולי לימודים מופרדים באקדמיה היא מופע נוסף של התופעה שקרויה "הדרת נשים"... ההפרדה בכיתות הלימוד נועדה בין היתר, כמופעים אחרים של הפרדה מגדרית, להגן על גברים מפני עבירות על איסורים הלכתיים (אלון הראל ואהרון שנך "הפרדה בין המינים בתחבורה הציבורית" עלי משפט ג 71, 85 (2003)). יצירת הפרדה מעין זו משדרת עלבון, מקבעת תחושת נחיתות חברתית ועשויה להשריש ולהנציח הפליית נשים. ההדרה מחדדת את השוני על פני המשותף ומעניקה לגיטימציה למתן יחס שונה לנשים – באשר הן נשים. ביטוי מובהק לכך מצוי באיסור (עליו ארחיב להלן) על נשים להרצות לפני סטודנטים גברים (ובהיעדר איסור מקביל על גברים להרצות לפני סטודנטיות). ההפרדה בין המינים במקרה דנן מקבלת משנה תוקף מעצם זה שהיא נעשית בלב המרחב הציבורי, שאמור להיות, ככלל, פתוח ונגיש לכל. מדובר בהפרדה מגדרית באקדמיה – המוסד שנועד לפיתוח, לשימור ולהפצת הידע האנושי. הפרדה מגדרית היא נטע זר באקדמיה והיא עומדת בניגוד לעקרונות חשובים מתחום ההשכלה הגבוהה... הרי שבמציאות, אופן יישומה של התכנית מחזק את המסקנה כי "הבלמים" שגובשו בה להפחתת הפגיעה בשוויון – אין די בהם. יתרה מכך, בחינת הניסיון המעשי שהצטבר עד כה מהנהגת התכנית במוסדות האקדמיים מלמדת כי החששות מהרחבת המרחב הציבורי שבו תונהג ההפרדה המגדרית ומפגיעה ביסוד הוולונטרי שבה – התממשו בחלקם" (סעיף 14 לפסק דינו של השופט פוגלמן בעניין תירוש).
130. בהקשר של טענה אפשרית של פגיעה ברגשות החיילים החרדים, נפסק כי:
- "לא כל פגיעה ברגשות מצדיקה, בחברה דמוקרטית, פגיעה בזכויות. הפגיעות ברגשות, המצדיקות פגיעה בזכויות, חייבות להיות, מטבע הדברים, פגיעות כבדות ברגשות האדם... בכל הנוגע לזכויות האדם

הבסיסיות, אשר רואים בהן את "ציפור נפשה" של הדמוקרטיה ... עוצמת הפגיעה ברגשות, המצדיקה פגיעה בזכות, צריכה להיות קשה, רצינית וחמורה. רק פגיעה מקיפה ועמוקה ברגשות – ובהם הפגיעה ברגשות הדת ובאורח החיים הדתי – תצדיק פגיעה בחופש הביטוי. **יהיו אלה מקרים חריגים ומיוחדים, אשר באופיים מזעזעים את אמות הספים של הסובלנות ההדדית.**" (בג"ץ 5016/96 חורב נ' שר התחבורה, פ"ד נא(4) 1, 52).

131. כך צוין בעניין זה בדו"ח הצוות המשרדי :

"הואיל ועל פי רוב משקלו הנורמטיבי של אינטרס ציבורי פחות ממשקלן של זכויות היסוד החוקתיות, הכלל הוא כי ההגנה על האינטרס הציבורי בדבר הגנה על רגשות, לרבות רגשות דתיים, באמצעים הכוללים פגיעה בזכויות היסוד החוקתיות, תתכן רק כאשר הפגיעה הנגרמת ברגשות היא בעצמה ממשיה וקשה, העולה על רף הסיבולת המצופה מכלל האזרחים במדינת ישראל המכילה ערב רב של קבוצות, עדות וקהילות.

132. בדרך כלל טענה לפגיעה ברגשות מתגבשת עקב ביטוי או מעשה המשמיעים חוסר כבוד או לעג לאמונתו הדתית או האחרת של אדם... בענייננו, יש לשים לב כי המעשה הפוגעני לכאורה כלפי הרגשות הוא עצם הימצאותם של נשים וגברים במקום מסוים בו זמנית. בשל אותם נימוקים עקרוניים שעניינם עקרונות היסוד המכוננים של שיטתנו המשפטית, דומה כי מובן מדוע אין באפשרותנו לתמוך בעמדה לפיה נוכחותן של נשים (או לעיתים גברים) במקום מסוים מהווה פגיעה ברגשות דתיים העולה על רף הסיבולת המצופה מכל אדם במדינת ישראל. מסקנה זו עומדת בניגוד להוויית החיים הבסיסית ביותר במדינת ישראל. הסובלנות ההדדית בה מצויים הכל אינה סובלת חוסר סובלנות קיצונית כלפי עצם השתתפותן של נשים בחיי היום יום. על כן, מסקנתנו היא כי בנסיבות העניין, לא מתקיימים התנאים המאפשרים לאינטרס הציבורי בדבר הגנה על רגשות, לרבות רגשות דתיים, שכאמור, משקלו הנורמטיבי פחות מזה של זכויות היסוד, להצדיק את הפגיעה בהן (פסקאות 101-103, ההדגשה הוספה).

133. גם הדיווחים המיוחדים בעניין חופש הדת והאמונה קובעים בעקביות בדוחותיהם, כי הפעולה להגנה על זכויות יסודיות אלו צריכה להיעשות לצד ההכרה בהיסטוריה של אי שוויון כלפי נשים ולאור ההכרח לתקנון.

134. בענייננו, גיוסם של חרדים לצה"ל, מעלה את השאלה מהי מידת ההתחשבות הנדרשת, על מנת לאפשר לחרדים לקיים את אורחות חייהם בתוך המרחב הצבאי. חופש הדת של החיילים החרדים אינו כולל כאמור את זכותם לשירות ללא נשים. יש איפוא התנגשות בין זכותן לשוויון וכבוד של חיילות לבין רגשות הדת של חרדים. כאמור, רק פגיעה קשה ועמוקה, "שמזעזעת את אמות הספים של הסובלנות ההדדית" ברגשות הדת יכולה להצדיק פגיעה בזכותם לכבוד ולשוויון, וזכותם לאוטונומיה ולחופש מדת של חיילות וחיילים. כפי שנפסק בקול ברמה רק פגיעה באיסור שנמצא בליבת הציווי הדתי יכולה בנסיבות חריגות ביותר להצדיק פגיעה בשוויון. במקרה זה, יש לאפשר לחיילים החרדים תנאים המאפשרים להם את קיום מצוות דתם, אך שירות ללא נוכחות נשים אינו יכול להיחשב חלק מליבת הציווי הדתי ולכן אין לאפשר הדרה מוחלטת של נשים מבסיסים בהם משרתים חיילים חרדים ובכלל זה הרחקת חיילות מתפקידי פיקוד וחיל מסוימים באופן שגורר פגיעה אנושה בזכויות היסוד של חיילות.

ז. הפגיעה בזכויות נשים אינה עומדת בתנאי פסקת ההגבלה

135. סעיף 8 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו קובע אין פוגעים בזכויות שלפי חוק-יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו". פסקת ההגבלה מונה 4 תנאים, שרק בהתקיימם המצטבר ניתן להצדיק את הפגיעה בזכות החוקתית לכבוד ולשוויון. כפי שנראה, אלה אינם מתקיימים בענייננו.

136. על הפגיעה להיעשות בחוק או לפי חוק ומכוח הסמכה מפורשת בו, כידוע, "זכות יסוד אינה ניתנת לשלילה או להגבלה אלא על-פי דבר חקיקה מפורש של המחוקק הראשי... הסמכה לעניין זה משמעותה "הסמכה מפורשת"... כאשר מדובר על נושאים, שעניינם הגבלתן של חירויות היסוד, אין מחוקק המשנה מוסמך לפעול... בתחום האמור, אלא אם הוקנתה לו על-ידי המחוקק הראשי סמכות ברורה, גלויה ומפורשת לטפל בסוגיה האמורה בדרך ההגבלה או האיסור..." (בג"ץ 337/81 מיטריני נ' שר התחבורה, פ"ד לו(3) 337, 358, 359). בענייננו, אין במקרה הנוכחי, אין בחוק שירות הביטחון או בכל דבר חקיקה אחר, כל מקור סמכות המתיר לצה"ל לקיים אפליה על בסיס מין, באופן המתואר בעתירה זו. בהקשר זה, חוק שירות ביטחון, אינו חוק שמעניק סמכות לצה"ל (והוא אינו עוסק כלל במתן הסמכה) וודאי שאין בו משום סמכות מפורשת להתיר פגיעה בזכויות אלה. משכך, התנאי הראשון הקבוע בפסקת ההגבלה – אינו מתקיים.
137. אדרבה, קיימים דווקא חוקים הקובעים בדיוק את ההיפך, דהיינו את החובה להקפיד שגיוסם של חרדים לא יפגע בזכויות נשים. סעיף 16 לחוק שירות בטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986, קובע כי לנשים וגברים יש זכויות שוות למלא תפקידים צבאיים. סעיף 26כח לחוק שירות בטחון קובע: "לא יפגע מעמדה ושילובה של יוצא צבא אישה בשירות ביטחון בשל שירותים של בוגרי ישיבות ומוסדות חינוך חרדיים בשירות ביטחון לפי פרק זה". (סעיף 26כח(4) לחוק שירות בטחון קובע, כי שר הביטחון ידווח אחת לשנה לוועדת חוץ וביטחון ולועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי בדבר השפעת גיוס חרדים על מעמדן ושילובן של נשים בשירות ביטחון. לצד זאת, גם חוק שיווי זכויות האישה, קובע סעיף 6ד(א) כי "לכל אישה המועמדת לשירות בכוחות הביטחון, או המשרתת בהם, זכות שווה לזכותו של האיש למלא כל תפקיד, או להיות מוצבת בכל תפקיד; לא יראו פגיעה בזכות זו אם הדבר מתחייב ממהותו או מאופיו של התפקיד". אם כן, הפגיעה בעניינינו לא רק בלתי חוקתית, אלא גם בלתי חוקית.
138. החוק הפוגע הולם את ערכיה של מדינת ישראל: התאמות לחרדים בצה"ל, הכוללות הפרדה מגדרית מוחלטת, מפרות את עקרון השוויון, ומנוגד לערכיה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית ומשכך אינם הולמים את ערכי המדינה.
139. החוק הפוגע נועד לתכלית ראויה. כידוע, תכלית היא ראויה אם "היא נועדה להגשים מטרות חברתיות העולות בקנה אחד עם ערכיה של המדינה בכלל, והמגלות רגישות למקומן של זכויות האדם במערך החברתי הכולל" (בג"ץ 7052/03 עדאלה נ' שר הפנים, טרם פורסם, פסקה 62 לפסק דינו של הנשיא; פרשת התנועה לאיכות השלטון, פסקה 50 לפסק דינו של הנשיא; בג"ץ 1030/99 אורון נ' יו"ר הכנסת, פ"ד נו(3) 640, 663). אין ספק כי לגיוס מאסיבי של חרדים לצה"ל, תכלית ראויה, ואולם אם המדובר ביצירת יחידה אשר תייצר מובלעת שבה יחולו כללים מדירים באופן שלא יעלה בקנה אחד עם עקרון צבא העם אין המדובר בתכלית ראויה.
140. מכל מקום, אף אם קיימת תכלית ראויה, היא אינה מספקת להכשיר פגיעה בזכויות חוקתיות - שוויון וכבוד. כדי שתכלית תהיה ראויה עליה גם להיות מוצדקת ביחס לזכות בה היא פוגעת. אכן, לא כל הזכויות שוות במעמדן ובחשיבותן. ככל שפוגעים בזכות שהיא חשובה יותר, כך נדרשת הצדקה חזקה יותר לפגיעה (בג"ץ 6893/05 לוי נ' ממשלת ישראל, פ"ד נט(2) 876, 890). נדגיש כי מכל מקום עניין זה רובץ לפתחם של המשיבים, שכן משעה שנפגעה הזכות, על הפוגע הנטל להראות כי פגיעה זו מקיימת את דרישת התכלית הראויה (ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט(4) 221, 229, 348, 428-459, 458-459, 570, 579; בג"ץ 6055/95 צמח נ' שר הביטחון, פ"ד נג(5) 241, 267-268; פרשת התנועה לאיכות השלטון, פסקה 22 לפסק דינו של הנשיא ברק).
141. החוק פוגע בזכות האדם במידה שאינה עולה על הנדרש. כידוע, הדרישה תהיה מידתית מקפלת בתוכה שלושה מבחני משנה: הראשון, מבחן ההתאמה, לפיו נדרש קשר רציונלי בין התכלית הראויה לבין

אותו הסדר שנקבע להגשמתה. כלומר, נדרש כי האמצעי שנבחר יוביל באופן רציונלי להגשמת המטרה. השני, מבחן האמצעי שפגיעתו פחותה. האמצעי שנבחר להגשמת המטרה צריך לפגוע בזכות האדם במידה הפחותה ביותר. השלישי, מבחן המידתיות במובן הצר. על האמצעי שנבחר להגשים את המטרה לקיים יחס ראוי בין האמצעי למטרה. מבחן משנה זה בוחן את התועלת שתצמח לציבור מן ההסדר, לעומת הפגיעה בזכותו החוקתית של הפרט כתוצאה מהפעלת האמצעי שנבחר (בג"ץ 5026/04 דיזין 22 שארק דלוקס **רהיטים בע"מ נ' רע"ן היתרי עבודה בשבת** (פסקה 25 לפסק דינו של הנשיא ברק). כל שלושת המבחנים אינם מתקיימים בעניינינו.

142. מבחן ההתאמה: כאמור, נדרש קשר של רציונליות בין המטרה הראויה לבין האמצעי שנבחר. אין די בכך שהאמצעי משיג לפעמים את מטרתו; אין די באפשרות קלושה שהמטרה תושג. נדרשת "אותה מידת הסתברות שהיא ראויה בהתחשב במהות הזכות, עוצמת הפגיעה בה, והאינטרס הציבורי שהפגיעה נועדה להגשים" (בג"ץ 7052/03 **עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי נ' שר הפנים**, פסקה 66 לפסק דינו של הנשיא ברק). מכאן, שאמצעי שרירותי, בלתי סביר או בלתי הוגן, אינו מקיים את מבחן ההתאמה (בג"ץ 4769/95 **מנחם נ' שר התחבורה**, פ"ד נז(1) 235, 270). מטרת המגבלות המוטלות על חיילות היא, לכאורה, להגדיל את מספר החרדים המתגייסים לצבא ואולם מהעדויות עד כה נראה שהאמצעים כלל אינם משיגים את המטרה שכן עד כה דובר על גיוס של עשרות בודדות של חרדים בלבד ראו לדוגמה <https://www.ynet.co.il/news/article/r1bp4ubsje> כתבה ב- ynet רק 59 חרדים מתוך 3000 שזומנו לגיוס התייצבו. וכן כתבה מ-30.12.24 מישראל היום לפיה רק 2% מהחרדים התייצבו לגיוס, ראו קישור: ישראל היום.

143. הגיוס הנמוך של החרדים, מצביע על כך שהמניעה של חרדים להתגייס אינה בהכרח נובעת מכך שלא מובטחת להם סביבה "סטריילית מנשים" אלא המניעה היא אחרת ולכן אין כל קשר בין המטרה של גיוס חרדים להדרת חיילות.

144. מבחן האמצעי שפגיעתו פחותה: אפילו האמצעים שנבחרו על-ידי המשיבים היו מתאימים להגשמת התכלית האמורה, הרי שברי כי מבחן המשנה השני אינו מתקיים. ביסוד מבחן משנה זה עומדת התפיסה כי "החוק הפוגע לא יפגע בזכות החוקתית מעבר לנדרש להשגתה של התכלית הראויה" (ראו פרשת **התנועה לאיכות השלטון**, פסקה 59 לפסק דינו של הנשיא ברק; בג"ץ 6226/01 **אינדור נ' ראש עיריית ירושלים**, פ"ד נז(2) 157, 164). על הרשות לבחור אפוא, את האמצעי הפוגעני פחות מבין אותם האמצעים העומדים לרשותה. במקרה שלפנינו, נבחרו האמצעים הפוגעים בצורה חמורה בכבוד ובשוויון של הנשים – הפרדה מוחלטת וגמורה בין המתגייסים החרדים ליתר המתגייסים, והדרה מוחלטת של נשים מבסיסים בהם ישרתו חרדים. זאת, כאשר ניתן להשתמש באמצעים חלופיים, פוגעניים פחות – כמו איסור על מגע פיזי וייחוד, זאת במקביל לצעדים שנקטים כיום של שעורים תורניים ואספקת צרכי תפילה וכשרות. כך תושג המטרה של שילובם של חיילים חרדים בשירות, תוך פגיעה מועטה יותר בחיילות.

145. מידתיות במובן הצר: מבחן המידתיות במובן הצר דורש "את קיומו של יחס סביר בין הפגיעה בזכות החוקתית לבין היתרון החברתי הצומח מן הפגיעה" (בג"ץ 4947/03 **עיריית באר-שבע נ' ממשלת ישראל** (פסקה 12 לפסק דינה של השופטת ביניש), ובמילים אחרות, איזון בין הנזק שנגרם כתוצאה מהפגיעה לבין התועלת שתצמח לציבור אם יאומץ אותו אמצעי (ראו, למשל, בג"ץ 4542/02 **עמותת "קו לעובד" נ' ממשלת ישראל** (טרם פורסם, פסקה 55 לפסק דינו של השופט לוי). בענין **מילר** עמדה השופטת דורנר על הנזק הקשה הנגרם לנשים מעצם ההפליה – (פסקה 14 לפסק הדין). הזכות לכבוד – שבה מעוגן האיסור על הפליה לרעה של נשים – היא מן החשובות שבזכויות היסוד של האדם. ככלל, השפלתה של אישה על-ידי הפלייתה לרעה מחמת עצם היותה אישה פוגעת בה קשות.

146. כך צוין בענין זה בדו"ח הצוות המשרדי :

"ביחס לכל אחד מהעניינים שנדונו על ידי הצוות, הסקנו כי הגם שמדובר במטרות חברתיות חשובות וראויות, לא מתקיים יחס ראוי בין עוצמת הפגיעה בזכויות היסוד החוקתיות לבין מידת התועלת החברתית המושגת עם הגשמתן של מטרות אלו. לפיכך מצאנו כי הפגיעה בזכויות היסוד אינה מידתית. שכן, למרות שעקרונות הסובלנות והפלורליזם מחייבים סובלנות כלפי אורחות החיים הייחודיים של קהילות שונות במסגרת חיי הפרט והקהילה, סובלנות זו אינה מתירה כי במרחב הציבורי המשרת את כלל הציבור תתקיים מערכת ערכים המבוססת על הדרתן של נשים מהשתתפות שווה בחיים האזרחיים. (פסקה 16, ההדגשה הוספה)

147. עצמתה של הפגיעה הנגרמת לזכויות היסוד היא חמורה וחריפה ונוגעת להיבטים הגרעיניים ביותר של זכויות אלו. היא מנוגדת להכרה בערכו של האדם באשר הוא אדם, יהיה שיוכו הקבוצתי או מינו אשר יהיה. תפיסה יסודית זו בדבר כבוד האדם עומדת ביסוד השיטה כולה ולכן עליה לזכות להגנה רחבה ככל הניתן. לעומת זאת, קיים ספק אם התועלת החברתית הצפויה לצמוח כתוצאה מהתרתם של הסדרי הפרדה באותם תחומים והקשרים שנדונו בפני הצוות היא משמעותית דיה" (פסקה 79).

148. הנזק הנגרם לזכויות היסוד של חיילות עולה לאין שיעור על התועלת הנגרמת מהקמת יחידות נפרדות לחרדים בצבא מהן מודרות נשים.

149. יוצא שהמגבלות המוטלות על חיילות אינן עומדות בתנאי פסקת ההגבלה ולפיכך הן בלתי חוקתיות.

1. הפגיעה מנוגדת לכללי המשפט המינהלי

150. משמצאנו כי מדיניות צה"ל אינה עומדת בכללי המשפט החוקתי, משעסקינן בפגיעה אסורה בזכות חוקתית, ממילא מתייחר הדיון ברובד המנהלי. יחד עם זאת, על מנת להדגיש עד כמה פסולה הפגיעה בנשים במקרה שלפנינו, נפנה בקצרה לבחינת המישור המנהלי.

151. במישור הסבירות, החלטת הצבא לפגוע באופן אנוש בזכויות נשים, אך מחמת מינון, לצורך גיוס חרדים, היא החלטה שניתנה בחוסר בסמכות, בהיעדר תשתית עובדתית, והיא בלתי סבירה בעליל.

152. תנאי בלעדיו אין לבחינת סבירותה של החלטה מנהלית לגופה הוא קיומה של תשתית עובדתית לה, ובמקרה בו ההחלטה המנהלית מבקשת לפגוע בזכויות חוקתיות מוגנות – על התשתית העובדתית להיות מקיפה, חד משמעית ומהימנה. במקרה שלפנינו אין תשתית עובדתית להצדקת מדיניות זו של צה"ל.

153. בהמשך לכך, גם ניתוח של סבירות מהותית מביא למסקנה כי החלטה על פגיעה בנשים, בשל מינון, באופן קטיגורי, וללא כל שונות רלבנטית, היא החלטה שניתנה בחוסר סמכות והיא חורגת באופן קיצוני ממתחם הסבירות.

154. יודגש עוד כי באם יותרו מגבלות אלה ביחס לחטיבת החשמונאים ברי כי מדובר במדרון חלקלק אשר יביא לפגיעה נוספת בזכויות נשים בצבא גם בהקשרים נוספים.

155. כידוע, לעניין הסבירות המהותית נקבע כי קבלת החלטה בחוסר סבירות מהותי או קיצוני מהווה עילה לפסילתה (בג"ץ 389/80 דפי זהב בע"מ נ' רשות השידור, פ"ד לה (1) 421), שכן על רשות מנהלית חלה חובה להפעיל את שיקול דעתה בסבירות.

הפגיעה בזכויות נשים הינה בניגוד למחויבות של מדינת ישראל על פי הדין הבינלאומי

156. הפגיעה בנשים כתוצאה מגיוס חרדים מנוגדת באופן בוטה למחויבות של ישראל על פי האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה (להלן: "CEDAW"). על פי אמנה זו מחויבת המדינה: לנקוט באמצעים מתאימים וללא דיחוי מדיניות של ביטול אפליה נגד נשים, ולתכלית זו, בין היתר, "להימנע ממעשה או נוהג של אפליה נגד נשים, ולהבטיח כי רשויות ומוסדות הציבור יפעלו בהתאם לחובה זו." [CEDAW סעיף 2(ד)].

157. ויודגש איסור ההפליה על פי מין, אשר נקבעה באמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה ב CEDAW, נשען על ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם משנת 1948 אשר קובעת, כי "כל בני אדם נולדו בני חורין ושווים בערכם ובזכויותיהם" (סעיף 1 להכרזה), וכי "כל אדם זכאי לזכויות ולחירויות שנקבעו בהכרזה זו ללא הבדל משום סוג, כמו גזע, צבע, מין, שפה, דת, דעה פוליטית או אחרת, מקור לאומי או חברתי, רכוש, מוצא או מעמד אחר."

158. סעיף 18 לאמנה בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות כולל את הזכות לחופש המחשבה, המצפון והדת. הוראת סעיף 18(ג) מצביעה על כך שהזכות **ליתן ביטוי** לדת ניתנה להגבלה, כאשר זה נדרש על מנת למנוע פגיעה בזכויותיו וחירויותיו של הזולת. כאשר היא נקראת יחד עם סעיפים 2 ו-3 לאמנה, המדגישים את איסור ההפליה ככלל והחובה להבטיח שוויון בין גברים ונשים בפרט, ברי כי לא ניתן להצדיק הפליה נגד נשים בשל הזכות לחופש הדת כפי שהיא מובטחת בסעיף 18. בהערה כללית⁵¹ בעניין השוויון בין גברים לנשים לפי סעיף 3 המשותף לאמנות זכויות אדם (הערה כללית מס' 28 פסקה 21), הדגישה הוועדה לזכויות אדם, כי אין להסתמך על חופש המחשבה, המצפון או הדת כדי להצדיק הפליה נגד נשים. במסגרת ההערה הכללית, ישנה התייחסות מפורשת גם למתח האפשרי בין זכויותיהן של קבוצות מיעוט הזוכות להגנה מיוחדת במשפט הבינלאומי (סעיף 27 לאמנה בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות) לבין זכויותיהן של נשים בתוך קבוצות מיעוטים אלו. הוועדה הדגישה, כי הזכויות הקבוצתיות אינן יכולות להצדיק פגיעה בזכותן של נשים לממש באופן שווה את זכויותיהן, וכי חובתן של המדינות להגן על נשים גם לנוכח מנהגים, מסורות ותרבויות ואף השקפות דתיות (הערה כללית מס' 28, פסקה 32). אשר על כן יש לחייב את המשיבים להבהיר כי גיוס חרדים לא יביא לדחיקת נשים מתפקידן בבסיסים ובחטיבות בהם יגויסו חרדים ולא יטיל עליהן כל מגבלות הנובעות מהיותן נשים.

ח. מתקיימים התנאים לצירוף המבקשים במעמד של ידיד בית משפט

159. הלכה פסוקה היא כי בית המשפט מוסמך לצרף צדדים להליך במעמד של "ידיד בית משפט". זאת, במקרים בהם מתעורר במסגרת הליך פרטני צורך להכריע בסוגיות בעלות השלכות רוחב, ולמבקשי ההצטרפות מומחיות או תרומה ייחודיים בהקשר לשאלות המתעוררות, החורגות מעניינם של הצדדים להליך (ראו לדוגמא: מ"ח 96/7929 קוזלי נ' מדינת ישראל, פ"ד נג(1) 529 (1999)).

160. במסגרת התנאים לבחינת בקשת הצטרפות "יש לבחון את מהות הגוף, מומחיותו, ניסיונו והייצוג שהוא מעניק לאינטרס בשמו הוא מבקש להצטרף להליך; סוג ההליך והצדדים לו; ומהות הסוגיה העומדת להכרעה" (רע"ב 09/7244 בושנאק נ' שירות בתי הסוהר (5.10.2009) וראו האסמכתאות שם).

⁵¹ Human Rights Committee, General Comment No. 28: Equality of rights between men and women (article 3), UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.10 (2000)

161. כפי שיפורט להלן, במקרה דנן, מתקיימים כל התנאים לאישור הצטרפות המבקשות להליך במעמד של ידד בית המשפט.

מומחיות המבקשות מצדיקה את צירופן כידידות בית המשפט

162. **המבקשת להצטרף 1, שדולת הנשים בישראל**, היא עמותה עצמאית ובלתי מפלגתית, הפועלת מזה 35 שנים לקידום זכויות נשים ושוויון מגדרי. שדולת הנשים חרטה על דגלה את המאבק למען זכויות נשים, באשר הן נשים, ואת ההגנה עליהן, ופועלת ללא לאות לקידום של נשים ומניעת הפגיעה בהן באמצעות הליכים משפטיים, חקיקה, קידום מדיניות, העלאת המודעות הציבורית ומחקר.

163. עשרות העתירות וההליכים המשפטיים שהוגשו על ידי שדולת הנשים כעותרת ציבורית לבית המשפט העליון, לבית הדין הארצי לעבודה, ולבתי המשפט/הדין האחרים קבעו מסמרות בכל הנוגע לזכויות של נשים, והתוו את ההלכה הקיימת כיום בכל הנוגע לקידום שוויון בין המינים, בהקשרים של אפליה, שכר שווה, ייצוג הולם, הטרדה מינית, הדרת נשים והפרדה מגדרית, ועוד.

164. בהקשר שלפנינו, השדולה הינה שחקנית מרכזית הן במאבק בנוגע לקידום שוויון מגדרי בצבא, ופתיחת כל התפקידים בפני נשים, והן במאבק בתופעת הדרת הנשים, על מופעה השונים. במסגרת זו, השדולה היתה מעורבת בעשרות הליכים, בין כעותרת ובין כידידת בית משפט – ובכלל זה בבג"צ 94/4541 **מילר נ' שר הביטחון**, פ"ד מט(4) 94 (1995), בעניין קבלת נשים לקורס טיס (יחד עם האגודה לזכויות האזרח); בג"ץ 3227/20 **מיקה קליגר ואח' נ' שר הביטחון ואח'**, בעניין פתיחת הסיירות ותפקידים קרביים אחרים לנשים (תלוי ועומד), בג"ץ 17/6500 **תירוש נ' המועצה להשכלה גבוהה**, בעניין ההפרדה המגדרית באקדמיה (יחד עם ארגונים נוספים); עת"מ (ת"א) 50491-06-18 **האגודה למען הגאולה האמיתית והשלמה נ' עיריית תל אביב – יפו** (יחד עם ארגונים נוספים) (18.6.24), בעניין הפרדה מגדרית באירוע "משיח בכיכר" בכיכר רבין בתל-אביב; **שדולת הנשים נ' נציבות שירות המדינה** (2018), נגד קיומה של תכנית "משפיעים" של שירות המדינה בהפרדה מגדרית, **מיטל לאמור נ' משרד התחבורה**, בעניין הפרדה מגדרית בקורסי נהיגה מונעת; **שדולת הנשים נ' משרד התיירות**, בעניין הפרדה מגדרית בקורסי מורי דרך. לצד אלה, מנהלת שדולת הנשים שורה של הליכים משפטיים אזרחיים, בגין הפרת חוק איסור אפליה, במקרים של הדרת נשים והצבת דרישות צניעות.

165. **המבקש להצטרף 2, המרכז הרפורמי לדת ומדינה – התנועה ליהדות מתקדמת בישראל**, הינו הזרוע המשפטית והציבורית של התנועה ליהדות מתקדמת בישראל. המרכז פועל לקידום פלורליזם, סובלנות, שוויון וצדק חברתי בישראל, על בסיס גישה יהודית ליברלית וערכי הדמוקרטיה. המרכז עוסק מזה למעלה מעשור במאבק בתופעת הדרת הנשים במרחב הציבורי, ובמסגרת זו הביא לביטול ההפרדה המגדרית בתחבורה הציבורית (בג"ץ 746/07) ולהפסקת תופעת הדרת הנשים בתחנת הרדיו החרדית קול ברמה (רע"א 6897/14). המרכז סייע לנשים אשר חוו הדרה בתחומים שונים להגיש תביעות ובכך הביא לצמצום התופעה של הדרת נשים בבתי עלמין ובקופות חולים, וכן נאבק מזה שנים בתופעת שלטי הצניעות והאלימות נגד נשים על רקע צניעות בבית שמש (ע"פ 5338/17). המרכז פרסם דוחות בנושא הפרדה מגדרית במרחב הציבורי תחת הכותרת "מודרות למהדרין", נטל חלק בדיוני הוועדה הבין-משרדית שהקימה הממשלה לטיפול בסוגיית הדרת הנשים בראשות השרה לימור לבנת, ועוקב מאז 2013 אחר אכיפתו של דו"ח הצוות המשרדי לבחינת תופעת הדרת נשים במרחב הציבורי, שאימץ היועץ המשפטי לממשלה. **במסגרת זו, המרכז אף עוקב אחר שילוב נשים בצה"ל ותופעות של הדרת חיילות מבסיסי צה"ל בשל שילוב חרדים ופונה על בסיס זה באופן קבוע למשיבים בדרישה לטיפול במקרים המעידים על הפליה בניגוד לדין.**

166. **המבקשת להצטרף 3, נעמת – תנועת נשים עובדות ומתנדבות**, הינה עמותה ללא מטרות רווח, ארגון הנשים הגדול בישראל, אשר אחת ממטרותיו העיקריות, הינה צמצום הפליה נגד נשים, קידום שוויון הזדמנויות וייצוג הולם לנשים, בעבודה ובמרחב הציבורי בכלל, לרבות בתחום הספורט ובמשפחה. נעמת מקדמת את מטרותיה אלה, בין היתר, באמצעות יוזמות חקיקה, מתן יעוץ וייצוג משפטי, מאבקים ציבוריים ומשפטיים. בין השאר, הובילה נעמת תיקוני חקיקה ומאבקים משפטיים וציבוריים בקשר עם זכויות נשים בהריון ולאחר לידה, וכן גם מאבקים בתחום מתן הזדמנות שווה לנשים. נעמת הייתה שותפה כעותרת, כידיד בית משפט ו/או כמייצגת, בהליכים משפטיים חשובים ופורצי דרך. כך למשל, בג"ץ 6845/00 **איתנה ניב נ' קופת חולים כללית** (ניתן ב 9/10/2002 פורסם בנבו), בעניין זכותן של עובדות שלא להיות מופלות במסגרת הליכי פרישה מרצון לעומת גברים; **סע (ת"א) 47003-12-11 שרה אלחנני נ' מדינת ישראל והרשות הממשלתית למים וביוב**, שעניינו ייצוג הולם ושכר שווה לנשים בשירות המדינה (רשות המים), אחת העותרות בבג"ץ 14/8213 **כהנא דרור ואח' נ' השר לשירותי דת ואח'**, שעניינה מתן אפשרות לנשים להתמודד לתפקיד מנהלת בתי הדין הרבניים ועוד. נעמת הייתה גם שותפה לשינוי התנהלותו של צה"ל ביחסו לנשים, בעקבות הליכים להם הייתה שותפה, בג"ץ 106/01 **דנה מועד, סג"מ ונעמת נ' אלוף שי אביטל ואח'** (פורסם בנבו), ובג"ץ 3542/01 **נעמת נ' שר הביטחון ואח'** (פורסם בנבו), ה"פ 27697-06-18 **עמותת רומח אבירים סיוף עכו נ' איגוד הסיוף בישראל** (פורסם בנבו), שעניינו הפליית נשים ספורטאיות על רקע הריון ולידה.

167. **המבקש להצטרף 4, מרכז קונקורד**, הינו מכון מחקרי אקדמי עצמאי, הבוחן את קליטתן של נורמות מן המשפט הבינלאומי בדין הישראלי. בראש המרכז עומדת פרופ' פרנסס רדאי, עד לא מכבר חברה ויו"ר של קבוצת העבודה לבדיקת הפליה נגד נשים מטעם המועצה לזכויות אדם של האו"ם, ולשעבר חברת הוועדה לפיקוח על האמנה לביטול הפליה נגד נשים לצורותיה. במספר מקרים פנה מרכז קונקורד בבקשה להצטרף להליכים במעמד של ידיד בית משפט. ראו למשל: בג"ץ 8665/14 **דסטה נ' הכנסת** (ובדומה לכך בשתי העתירות המוקדמות בעניין החוק למניעת הסתננות); בג"ץ 3856/11 **פלונית נ' בית הדין השרעי העליון לערעורים** (פסק הדין מיום 27.6.13); רע"א 5027/09 **פלונית נ' משרד המשפטים ואח'** (פסק הדין מיום 2.6.10); בג"ץ 2405/06 **קו לעובד נ' מנהל יחידת הסמך ואח'** (אוחד מאוחר יותר עם בג"ץ 2768/07 **מכון קונקורד נ' ממשלת ישראל ואח'**).

168. **התרומה הפוטנציאלית של העמדה המוצעת**: המבקשות להצטרף סבורות, בכל הצניעות, שהצטרפותן תהווה תרומה חשובה לסוגיות שמתעוררות בהליך. המבקשות להצטרף הן בעלות ניסיון ומומחיות בולטים בסוגיות העולות בהליך זה, ובאשר לניתוח הנתונים העובדתיים והמשפטיים הנדרשים בעניין. בנסיבות אלה, צירוף המבקשות להצטרף כ"ידידות בית המשפט" יאפשר לבית המשפט הנכבד לדון בצורה רחבה וכוללת, על בסיס הניסיון המצטבר של המבקשות בסוגיות הספציפיות המונחות לפתחו.

169. **באשר לטיב ההליך וזהות הצדדים**: בהליך שלפנינו עולות שאלות כבדות משקל בנוגע לגיוס חרדים ולהשלכות הגיוס על ציבור הנשים בצה"ל בפרט ובישראל בכלל. ישנה חשיבות עליונה לכך שתיפרס בפני בית המשפט הנכבד תמונה רחבה ומלאה ככל הניתן של הסוגיות המונחות לפתחו, ושל משמעותן בהקשר הרחב. בקשה זו מוגשת כעת בטרם התקיים דיון בעתירה. צירוף המבקשות להצטרף, כגורמים שיכולים להאיר את עיני בית המשפט הנכבד בהשלכות הרלבנטיות להכרעות בהליך, והיבטים שונים הכרוכים בהן, יסייע להכרעה בשאלות כבדות המשקל שמתעוררות בהליך, ומנגד, הצירוף לא יכביד או יגרום לעיכוב בבירור ההליך.

170. **באשר למהות הסוגיה העומדת להכרעה**: ההליך הנוכחי מעלה סוגיה ציבורית מהמעלה הראשונה, בעלת השלכות רבות והשפעה על ציבור נרחב של נשים בישראל ובצה"ל, אשר נוגעת לליבת זכויות האדם שלהן - הזכות לשוויון. להחלטת בית המשפט הנכבד בהליך עשויה להיות השלכה מרחיקת לכת על ציבור נרחב של המתגייסות לצה"ל והמשרתות בו, ולמעשה על החברה הישראלית בכלל. ישנה חשיבות עצומה, שבהליך הנדון, שלו השפעות על ציבור נרחב של נשים, המבקשות להצטרף, שהן מהארגונים המרכזיים העוסקים בקידום זכויות נשים ומניעת שוויון מגדרי, יהיו חלק מההליך ויסייעו לבית המשפט הנכבד להגיע להכרעה. עוד יצוין, כי לא יהיה בצירופן של המבקשות להצטרף כדי להכביד בכל דרך על ניהול ההליך.
171. לאור כל האמור, בשל היותן של המבקשות ארגונים בעלי ידע רב ומומחיות בנושאים הרלבנטיים ובשאלות כבדות המשקל העולות במסגרת הליך זה, לא יכול להיות ספק שצירופן להליך כ"ידידות בית המשפט" יתרום הן לדיון עצמו והן לאינטרס הציבורי.

סיכום

172. העתירות העומדות להכרעה בפני בית המשפט הנכבד בנוגע לגיוס חרדים, מעלות סוגיה כבדת משקל הנוגעת לזכויות נשים. למרות פרסומים רבים בתקשורת בנוגע להקמת חטיבה מיוחדת לחרדים בה יחולו כללים אחרים מאלה הנהוגים בצה"ל, לא פורסם כל מתווה רשמי ולא התקיים דיון בנוכחות היוה"ל"ם בנושא.
173. המבקשות להצטרף מבקשות להפנות זרקור להשלכות גיוס חרדים על זכויות נשים ולבחון את הנושא בשביל זה, בטרם ייקבעו הסדרים שיביאו לפגיעה אנושה בזכויות חיילות.
174. סוגיית גיוס חרדים היא סוגייה קריטית בחברה הישראלית מזה עשורים וודאי בתקופה האחרונה אך מן הראוי לטפל בסוגיה זו באופן שמחד יביא לשילוב חרדים בצבא אך מאידך לא ייצר מובלעות בצבא שבהן חלים כללים המגלמים פגיעה אנושה בזכויות נשים.
175. לפיכך יתבקש בית המשפט הנכבד להורות על צירוף המבקשות להליכים אלה.

 ב.

פרופ' פרנסיס רדאי

מרכז קונקורד

גלי עציון, עו"ד

נעמת

ריקי שפירא, עו"ד

**המרכז הרפורמי
לדת ומדינה**

יערה נצר, עו"ד

גלי זינגר ע"ד

**שדולת הנשים
בישראל**

תוכן עניינים

מס'	שם הנספח	עמ'
1	מסמך מדיניות שילוב חרדים, כפי שמופיע באתר מינהלת החרדית	32
2	שאלות ותשובות באתר של מנהלת החרדים הצבאיות	42
3	דוח ועדת שקדי	44
4	מכתב מיום 30.6.2024 בקשה לפגישה עם הרמטכ"ל וראש אכ"א	94
5	28.7.2024 נייר עמדה שהוגש לוועדת חוץ וביטחון מיום	96
6	עמ' 43-44 לפרוטוקול מס' 259 משיבת ועדת החוץ והביטחון מיום 2.9.24	100
7	פניה של חברי הכנסת מיכאלי, ניר, אייזנקוט ובן ברק לקיום דיון ייעודי	103

נספח 1

מסמך מדיניות שילוב חרדים, כפי שמופיע באתר מינהלת החרדית
הצבאית

<https://minhelet->

haredim.co.il

מדיניות שילוב חרדים בצה"ל

מדיניות שילוב חרדים - פרט

1. עקרונות השירות

א. הגדרות המסלולים

(1) חרב (צעיר) גילאי 18-21 מסלולי לחימה ותומכ"ל.

(2) מגן (מבוגר) נשוי בכל גיל או רווק/גרוש/אלמן בגילאי 21-26. מסלולי תומכ"ל.

(3) שלב בי-מעל גיל 26 (כפוף לחוק/פטור וכו').

הייחודיות של חיל

() גיוס עבור תוכניות "מגן" ו- "חרב" יקבעו כימי גיוס מגדריים, לגברים

בלבד. זאת למעט הגיוסים המאספים. (2) ימי גיוס עבור שלב ב' ינתן מענה מגדרי בהמנעות ממגע פיזי עם הפרט בלבד.

(3) ארוחת הצהריים במתחם הקליטה תהיה כשרה למהדרין.

ג. שיבוץ

(1) יחידות השיבוץ יאושרו ע"י המנהלת טרם שיבוץ החיילים בהם, בהקשר של

יכולתן לקיים את תנאי המסלול הנדרשים.

ד. ביקורות

(1) כל יחידה משלבת תבוקר פעמיים בשנה לפחות ע"י מנהלת החרדים.

(2) ביקורות בתחום חרדים תבוצע ע"פ גרף ביקורות אכ"א בצה"ל או במסגרת

ביקורות אכ"א פתע / פתע + 24 שעות.

(3) יחד עם זאת, בסמכות ר' מנהלת החרדים, לקיים ביקורות במסגרת ביקור ביחידה.

ה. הרחקה ממסלול

(1) הרחקה מהמסלול ומיחידה משלבת ע"פ החלטת ראש מנהלת החרדים בהיוועצות עם מפקד היחידה ורח"ט המסלולים התורניים במשרד הביטחון

(2) עילות ההרחקה שיובאו להמלצת מנהלת חרדים צבאית, הינם אי קיום תנאי

המסלול אליהם התחייב הפרט.

(3) כל חייל המיועד להרחקה מהמסלול זכאי לשימוע בפני ר' מנהלת החרדים.

(4) ללא קשר למדיניות זו, רשאי מפקד בהתאם לסמכותו לנקוט בפעולות הדחה

או השעיה שאינן קשורות לשירות החרדים בהתאם לפקודות הצבא.

ו. שירותי דת בדחיפה:

(1) יובחר למועמדים בכתב כי בקשת החייל להשתלב בתוכנית מהווה הסכמה מודעת לחובת מימוש תנאי הדת במסלול מצדו (חובה להשתתף בשיעורי תורה, תפילות, חבישת כיסוי ראש וכו').

(2) על המפקדים לוודא הגעה של הפרט למופעים רלוונטיים ומימוש ההנחיות בכל הקשור למדינות שילוב החרדים בהתאם להתחייבותו בהצהרה להצטרפות

למסלולי החרדים.

ז. השבעה

(1) חיילי מסלולי החרדים יצהירו "אני מצהיר" (כחליף).

(2) טקס ההשבעה יהיה מגדרי למעט בני משפחות החיילים.

ח. ליל טבילה

(1) חייל נשוי באחד מהמסלולים זכאי במהלך שירותו להשתחרר "בליל טבילה".

(2) אישור חריג בשל צורך מבצעי או נסיבות ייחודיות אחרות ינתן ע"ב פנייה

מראש לאישור רמ"ד מדיניות במנהלת החרדים הצבאית

ט. מזון מהדרין

(1) חייל במסלול חרדי יהיה זכאי לקבל מזון בכשרות מהדרין בכל מקום בו ימצא.

(2) בכל מקום בו מתקיימים תנאי שירות של מסלול "חרב", יהיה מטבח וחדר

אוכל נפרד, כ"כ יימצא משגיח כשרות אשר כפוף ישירות לרב היחידה.

(3) כשרות מהדרין כהגדרתה עייף הוראות מקצועיות הרב הראשי לצה"ל פרק

05-כשרות, ובפרט פרק 05-02-14 "מזון בכשרות מהדרין".

(4) על האמור בסעיף 3 לעיל, יוגדרו נהלי כשרות במסלול "חרב" ובמסלול "מגן"

על פי מדיניות זו, כדלהלן:

א) כל מרכיבי המזון המסופקים לחייל החרדי (מלבד עופות ובשרים) יהיו בעלי חותמת של אחד מגופי כשרות המהדרין המאושרות על ידי רבי רב"ץ, מקובלות בחברה החרדית. רמ"ד מדיניות ופרט במנהלת החרדים יפיץ מעת

לעת רשימה עדכנית לענף כשרות ברב"ץ.

ב) מוצרי העופות והבשרים יהיו בעלי חותמת של אחד מגופי כשרות אלו בלבד

בד"ץ העדה החרדית, הרב לנדא, הרב רובין. אולם יחד עם זאת, ניתן לגוון במסגרת המכרז במנה"ר, עד 70% מהמלאי, מכשרויות אלו: הרב מחפוד, שארית ישראל, אגודת ישראל, קהילות, בית חלקיה, בית יוסף-גרוס. ג משגיח כשרות למטבח מהדרין/פס מהדרין יהיה מגדרי בלבד.

ד) חייל המשתייך לאוכלוסיית חב"ד יהיה זכאי לצורך מוצרי עופות ובשרים בעלי חותמת של אחד מגופי כשרות אלו בלבד, הרב יורקוביץ', הרב ביסטריצקי, הרב אשכנזי,

5) על אף הפרודוקטים המיוחדים והסייגים במסמך זה, יש להקפיד שלא תפגע איכות האוכל, לרבות גיוון.

6) לקראת פסח, כלל הציוד המשמש לאכילה ולהכנתו, יהא מיוחד לפסח, בדגש על: מיקרוגל, גסטרונומים, כלי זכוכית, כלי אכילה וכלי בישול. אין לבצע הכשרה כלל לכלים אלו שהשתמשו בהם במשך ימות השנה.

7) לחיילים שבמסלולי החרדים בצה"ל, יסופק מצה שמורה בלבד, בכל ימות הפסח, בתקופה המוגדרת על ידי הרבנות הצבאית.

י. דמי כלכלה

1) "נוהל דמי כלכלה", לחייל החרדי, יינתן ויותאם לפי הצורך באישור רמ"ד מדיניות והכשרות במנהלת החרדים ויוזן ע"י גורמי הת"ש ביחידה.

יא. דין משמעת

1) בכל דמ"ש של חייל השייך למסלולי החרדים יש להיוועץ קודם לכן עם רמ"ד חרדים בזרוע בפיקוד, כדי לוודא שתנאי העונש האפשרי תואמים את תנאי המסלול.

2) ריתוק מותנה ביחידה המאושרת ללינת חיילי חרב בלבד, ולאחר ווידוא מענה תפילות במניין, מזון מהדרין, ושאר התנאים שבמסמך זה.

3) ביחידה שאינה מאושרת להלנת חיילי חרב, ישוחרר החייל לביתו מידי יום בשעה האחרונה של פעילות התחבורה הציבורית בכל ימי הריתוק ובכפוף במסלול חרב. להוראות ענף משטר ומשמעת. סעיף זה אינו תקף עבור לו לוחמים במסלול חרב.

4) ריתוק אינו כולל שהות ביחידה בשישי בשבת. חריגה מנוהל זה מותנה באישור רמ"ד חרדים בזרוע. סעיף זה אינו תקף עבור לוחמים במסלול לול חרב.

5) במידה והוטל עונש כליאה על החייל, בכל תקופה זו יהא זכאי לתנאי חרדים האמורים במסמך זה.

יב. פעילות תרבות וספורט

(1) תכני תרבות יעברו אישור עקרוני ומראש של רמ"ד מדיניות במנהלת החרדים לרבות הצגה, סרט וכדו'. המנהלת תפרסם אחת לשנה את העקרונות והתכנים המאושרים מתכני מקה"ר ויתר הגופים. בקשות פרטניות יש להעביר דרך רמ"ד גיוס חרדים.

(2) חיילים לא יטלו חלק באירועים שאינם תואמים להלכות הציבור החרדי (שירת נשים, לבוש חשוף, שפה וכיו"ב).

(3) סיור / אימון גופני יועבר ע"י מדריך גבר בלבד ובקבוצה מגדרית.

(4) במסגרת יום תרבות/ספורט יוגש מזון מהדרין בלבד.

(5) כלל הפעילות ביום הספורט תהיה על פי כללי פקודת השירות המשותף ובהלימת לאורחות חייו של החייל החרדי.

(6) בכל יחידה יש להגדיר שעות פעילות ייעודיות בבריכה ובחדר הכושר לגברים ולנשים בנפרד.

יג. נופשים וטיולים

(1) הנופש יתבצע במסגרת מגדרית בלבד.

(2) המזון בנופש יהיה בכשרות מהדרין, על פי כללי מסמך זה.

(3) פעילויות נופש/טיול יותאמו לרוח המסלול והתקופה בה מתבצע הנופש. מצ"ב בנספח עקרונות מטעם רמ"ד מדיניות במנהלת החרדים. בקשות לאישור חריג יובאו מראש להחלטת רמ"ד מדיניות במנהלת חרדים לפני קיום האירוע.

(4) על אף האמור לעיל, לא תגרע השתתפות החייל החרדי משאר חיילי היחידה, ויש ליצור עבורו פעילות הפגתית חלופית.

יד . עצרות וכנסים

(1) אירועים בהם נוכחים חיילי מסלולי החרדים – הן כמשתתפים והן כמאבטחים צריכים להיות מותאמים לכללי המסלול באופן מלא.

(2) חיילי מסלולי החרדים ישתתפו באירועים (לא ממלכתיים) מגדריים לחלוטין בלבד לרבות שירה, הרצאה, קריינות, הופעה וכיו"ב.

(3) חיילי מסלולי החרדים ישתתפו בטקסים הממלכתיים המתקיימים ביחידותיהם.

טו. היתר נסיעה בלבוש אזרחי

חייל במסלולי החרדים, המבקש היתר נסיעה בלבוש אזרחי, בקשתו תיבחן במסגרת וועדה ייעודית במנהלת החרדים הצבאית. בין היתר ע"ב המלצת מפקדים.

(2) פרק הזמן למתן תשובה לא יעלה על 7 ימים מהגשת הבקשה.

טז. שירות מילואים

(1) חיילים יוצאי יחידות מסלולי החרדים בשירות המילואים זכאים לתנאי שירות "מגן" במידה ומעוניין להשתבץ ביחידה אחרת יוכל לעשות זאת.

יז. שיבוץ חיילי תומכ"ל שלא במסלולי חרב

(1) חייל בעל פרופיל עורפי או חייל שמסיבה אחרת שובץ ביחידה שאין בה תנאי שירות "חרבי", יהיה זכאי לתנאי שירות "מגן"

(2) חיילים תומכ"ל שאינו משובץ ביחידה מאופיינת כנצח(יחידה סגורה) זכאי לתנאי שירות "מגן".

2. מסלול "חרב"

א. פיקוד-סגל הפיקוד וההדרכה יחוייב בשמירה על כלל כללי המסלול בפרהסיה הציבורית ללא קשר לאורחות חייו. הפיקוד יהיה גברי בלבד.

ב. הכנת סגל

(1) מרמת המ"כ ועד מ"פ תתבצע במשך 3 ימים ע"ב תכנית סדורה שתכתב במנהלת החרדים בהם ילמדו הסגלים הקולטים את מאפייני וצרכי אוכלוסייה זו, הנחיות ופקודות בנושא שילוב החרדים בצה"ל.

(2) לא יתחיל תפקיד איש סגל או מדריך ללא הסמכה פורמלית.

(3) מנהלת החרדית תבצע בקרה בנושא לפני כל פתיחת מחזור הכשרה וכן ביקורת

שוטפת ביחס למפקדים ומדריכים בפרק השירות.

ג. הכשרה

(1) הכשרות יתקיימו במת מתחם מגדרי ע"ב מפקדים גברים בלבד (לרבות הדרכה פרונטאלית, חניכה, תורנויות, שמירות, לימוד בכיתות, מטווחים, ימי תרבות, מדסי"ם, הגנ"ש, מור"ק, טקסי סיום וכו').

(2) בנוסף על האמור בסעיף הקודם הכשרות לחימה ייעודיות/קורסים (חובשים, צוותי נמר, צניחה, צלם צלפים וכו') בבסיסי ההכשרה הצה"ליים שאינם בבסיס האם, יותאמו לשילוב חרדים, תוך דגש על מדריכים מגדריים בלבד. הכשרה כדלקמן תתקיים רק לאחר אישור מדור מדיניות במנהלת החרדים.

3) הלנת חיילי מסלול "מגן" שלא ביחידות האורגניות שלהם בתקופת קורסים, תתבצע רק בימות חול ולא בשבתות ובחגים.

ד ליווי רוחני

(1) לחייל תוקצה מידי יום בלוי"ז היומי שעה ללימוד תורה. שעה זו תתבצע ע"י רב מהעמותה המלווה שאושרה ע"י מנהלת החרדים. בהעדר שיעור ע"י רב העמותה יתבצע לימוד עצמי.

(2) עמותת "נצח יהודה" תלווה את החיילים החרדים המשרתים בגדוד "נצח יהודה" במסגרת מסלול "חרב", מטעם משרד הביטחון, בהסכם התקשרות. חיילי מסלול "נצח" המשרתים בפלוגת "תומר" בחטיבת גבעתי ובפלוגת "חץ" בחטיבת הצנחנים ילוו ע"י גופים צה"ליים.

3. מסלול "מגן"

א. פיקוד- מגדרי

ב. הכשרה

(1) שלב לב הכשרה, לרבות הכשרה ראשונית, הכשרה מקצועית והכשרה מתקדמת, תתבצע בבסיסי ההכשרות שאושרו על ידי מנהלת החרדים הצבאית בלבד.

(2) לינת חיילי "מגן" בשלב ההכשרה, תה תהיה במתחם חם ייעודי, שיכלול בתוכו את כלל הצרכים הנדרשים לחייל החרדי (כיתות לימוד, חדר אוכל בית כנסת מועדון וכו')

(3) בתקופת ההכשרה (טירונות) חיילי המסלול המעוניינים בכך, יהיו זכאים לצאת למקווה טהרה מדי בוקר לפני תפילת שחרית, באישור מפקד ההכשרה.

שיבוץ

(1) שיבוץ בקבוצות של 3-4 חיילים ביחידה.

(2) לא יפעלו על בסיס קבוע בחדר במעבדה עם נשים, ולא ישרתו באותו צוות עם נשים.

(3) לא יהיו קשרי עבודה קבועים ורציפים עם נשים, אולם אין איסור לקשרי עבודה/מתן שירות ארעיים עם נשים.

(4) לא ישהו בלילות, שבת שבתות וחגים ביחידות, מלבד לצורך פעילות מבצעית. יוכלו לבצע תורנויות מגדריות בלבד.

(5) השירות יתבצע בימים ראשון עד חמישי בלבד. שעות העבודה יהיו תואמות לשעות העבודה כנהוג בבסיסים פתוחים. באחריות המפקדים לדאוג לצרכים הייחודיים של האוכלוסייה, לרבות התחשבות בזמן ההגעה לבסיס, בבוקר לאחר תפילת שחרית.

(1) חיילי שחר לא ישהו ביחידותיהם בשבתות או בחגים, אלא לצרכים מבצעיים.

(2) בימי צום (צום גדליה, עשרה בטבת, תענית אסתר, י"ז בתמוז, תשעה באב), יהיו זכאים לחופשה ע"ח המכסה השנתית. לחלופין, יוכל להשתתף במסגרת יום ישיבה המתקיים ביחידה.

(3) בערב תשעה באב, וכן בשמונת ימי חנוכה, ישוחררו החיילים לביתם לא יאוחר מהשעה 14:00

(4) בימי חול המועד ובפורים, יהיו זכאים לחופשה עייח המכסה השנתית.

ה. הפעלה בחירום ובתרגילים

בעת חירום ובתרגילים, ניתן להפעיל את החיילים מעבר לשעות הפעילות – בהתאם להוראות שיפורסמו על ידי ראש מדור מדיניות במנהלת החרדים הצבאית.

יח. ליווי רוחני

(1) ביחידות השיבוץ יועבר שיעור בדף היומי או בנושא אחר, באחריות היחידה לארגן את השיעורים מול רבנות הזרוע הפיקוד.

(2) כל חייל יוצא לשלושה ומי העשרה/לימוד בזיקה מובהקת לעולם החרד החרדי בתוך תקופה של 3 חודשים. אחריות ארגון ימים אלו הינה זרועית

4. מילואים

א. חייל מילואים יוצא מסלול "שחר", ישוחרר לביתו מידי ערב, למעט המקרים הבאים:

(1) באימונים/בתרגילי גיוס.

(2) בהכשרה.

(3) פעילות מבצעית.

(4) חירום.

5. שלב ב'

א. פיקוד-מגדרי

1) שלב ההכשרה, יתבצע בבסיסי ההכשרות שאושרו על ידי מנהלת החרדים הצבאית בלבד.

ג. שיבוץ למילואים

(1) שיבוץ במקומות ספציפיים ככל שניתן לפי בקשת המתגייס ע"ב 3 בחירות והכשרתו המקצועית, (פצ"ר, את"ק, יועכ"ל, אמ"ץ, קבנים, דו"צ) ולפי צרכי צה"ל.

(2) שיבוץ רגיל ביתר יחידות המילואים ע"פ עקרונות שילוב במסלולי חרדים.

(3) תינתן האפשרות לשיבוץ כאיש מילואים ביחידה סדירה בה מתקיימים תנאי נצח.

(4) לחיילי שלב ב' יוצגו האפשרויות לפני שיבוצם.

6. חריגה כלשהי מהאמור במסמך זה הינה באישור מראש של ראש מנהלת החרדים ובשל נסיבות מבצעיות או במקרים חריגים ומיוחדים.

נספח 2

שאלות ותשובות באתר של מנהלת החרדים הצבאיות

שאלות נפוצות

אני בחור/ אברך חרדי. האם השירות יתאים לי?

כרגע מעמדי מוגדר כבן ישיבה שתורתו אמנותו. איך אוכל להצטרף לשירות?

מה יהיה אורך השירות?

האם השירות יהיה של גברים ונשים יחד?

במסגרת התאמת השירות לחייל החרדי, תיהנה מסביבה שמותאמת לעולם הערכים החרדי. בהתאם לכך, השירות בגדודים אלו מיועד לגברים בלבד.

האם אוכל לבחור באיזה מסלול שירות?

נספח 3

דוח ועדת שקדי

מדינת ישראל

דו"ח מסכם

הצוות לשילוב תכליתי של חרדים בצה"ל

**מוגש לשר הביטחון,
רמטכ"ל ומנכ"ל משהב"ט**

מאי 2024

תוכן עניינים

<u>עמוד</u>	<u>פירוט הנושאים</u>
<u>3</u>	פתח דברים
<u>5</u>	הצוות
<u>7</u>	רקע
<u>8</u>	סקרים ומחקרים חשובים ורלוונטיים
<u>9</u>	התייחסות לחוק הגיוס
<u>10</u>	עיקרי ההבנות
<u>14</u>	המלצות
	עיקרי ההמלצות לפי נושאים
<u>15</u>	1. יצירת דינמיקה חיובית ויצירת אמון
<u>18</u>	2. הגעה לצעירים שאינם לומדים במסגרת "תורתו אומנותו"
<u>20</u>	3. מכינות קצרות למתגייס החרדי
<u>22</u>	4. יצירת קשר ותקשורת עם המלש"ב החרדי
<u>24</u>	5. פיתוח כלי מיון והערכה מותאמים למתגייס החרדי
<u>26</u>	6. הקמת בסיס "נחיתה" והכנה ייעודי למתגייס החרדי
<u>28</u>	7. בסיסים לשירות משולב בזרועות
<u>29</u>	8. מסלולים מותאמים למשרת החרדי ושיבוץ הולם
<u>32</u>	9. "תו תקן"- פקודה מוסדרת לשמירה על אורחות חיים בסביבת השירות של המשרתים החרדים
<u>34</u>	10. הנגשת מידע באמצעות אתר ייעודי- "דף נחיתה"
<u>36</u>	11. שינוי ארגוני- יועץ לרמטכ"ל בנושא חרדים בצה"ל
<u>39</u>	12. שינוי ארגוני- שינוי ומיקוד משמעותי בטיפול לפני הגיוס
<u>41</u>	13. הובלת התהליך בצה"ל על ידי סגן הרמטכ"ל
<u>43</u>	14. תרגום ההמלצות לתוכנית עבודה מטכ"לית
<u>45</u>	15. תוכנית להשתלבות חרדים בשוק האזרחי אחרי שירות צבאי
<u>47</u>	סיכום
<u>48</u>	נספחים

פתח דברים

חודשיים וחצי בתוך מלחמת "חרבות ברזל", בדצמבר 2023 ביקש ממני שר הביטחון להוביל צוות ולעסוק בגיוס חרדים לצה"ל.

בקשה שכזאת בעת מלחמה רחוקה מאוד מלהיות מובנת מאליה.

החלטתי להיענות לבקשתו ולעשות זאת.

היה חשוב לי-

❖ לעשות זאת בהתנדבות מלאה.

❖ שהדבר יהיה על דעת ובתמיכה מלאה של הרמטכ"ל ומנכ"ל משרד הביטחון.

❖ לא לעסוק בחוק הגיוס ולא להיפגש עם פוליטיקאים.

אלא

שעם צוות שאקים, נעסוק בנושא, מתוך כבוד הדדי, בהבנה וברגישות כך שהעשייה תהיה משמעותית תכליתית ורלוונטית לכל מצב-

אם יש חוק

ואם אין חוק

הצורך בגיוס חרדים, שהתחדד במלחמה, הוא צורך עמוק ואמיתי, ויש שעת רצון גדולה בצה"ל ובחברה החרדית.

יש חשיבות גדולה בקירוב לבבות ובמניעת קרע פנימי עמוק.

קירוב לבבות מחייב לראות את האחר, להקשיב, להבין, להכיל, לקבל, לא להיות שיפוטי, להפגין גדלות רוח, להתפשר, למצוא דרכים לחיות ביחד ולפעול ביחד למרות המחלוקות.

כדי להתקרב צריך להקריב ולפעמים גם לשחות נגד הזרם של אנשים שקרובים אליך וחושבים אחרת, כדי לעצור את השנאה ולאחות את הקרע.

לצערנו, ההיסטוריה מלמדת אותנו שהעם שלנו שילם מחירים כבדים ביותר על שנאה, פרוד ומלחמת אחים.

זה נגמר רע מאוד.

בראייה ארוכת טווח, אל פני העתיד אי אפשר להפריז בחשיבות הנושא על כלל היבטיו השונים למדינת ישראל ולעם היהודי.

קירוב לבבות דורש עוצמה פנימית גדולה, אבל, מלחמת אחים היא קטסטרופה.

גיוס חרדים לצה"ל ושילובם הנכון, היא משימה חשובה מאין כמותה וטמונה בה אחריות גדולה.

עשייה שהיא זכות גדולה ומצווה גדולה.

מקווה ומאמין שנצליח.

אליעזר שקדי

הצוות

חברי הצוות

- אלוף (מיל') אליעזר שקדי - ראש הצוות.
- תא"ל שי טייב - רח"ט תומכ"א.
- תא"ל גיל פנחס - היועב"ל וראש את"ק.
- עו"ד איתי אופיר - יועמ"ש מערכת הביטחון.
- אל"ם קובי רגב - רמ"ח ארגון באג"ת.
- אל"ם אלון מצליח - מפקד מיטב.
- מר אלי קמיר - יועץ אסטרטגי.
- אל"ם (מיל') אילן אבישי - ממקימי "שחר כחול".
- סא"ל (מיל') הרב רם משה ראב"ד - ממקימי "שחר כחול".
- גב' הדר פרץ - יועצת לשר הביטחון.

מטרת הצוות

לרכז, לגבש ולהוביל מהלך שיאפשר מימוש גיוס חרדים לצה"ל. זאת, תוך יצירת תשתית והמלצות אופרטיביות לתוכנית פעולה רחבה של צה"ל ומערכת הביטחון בנושא.

דגשים ביציאה לדרך

- שיח מכבד - מול כל הגורמים הרלוונטיים.
- הבנת הצרכים - של המערכת הצבאית והביטחונית והתחשבות בצרכים של המתגייס החרדי.
- שמירה על ערכי הליבה של העולם החרדי - שומרים על לומדי תורה ש"תורתם אומנותם" (לומדים שלושה סדרים ביום).
- כל מי שלא "תורתו אומנותו" לוקח חלק ומתגייס למערכת הביטחון וצה"ל.
- מציאת דרכים - מציאת דרכים שהדברים יעלו על הנתיב הנכון וייעשו עם דינמיקה חיובית.
- הסרת חסמים - איתור וזיהוי חסמים משמעותיים והסרתם.

- חוק הגיוס - החלטנו להימנע מלקחת חלק בכל הנוגע לחוק הגיוס ולא להיפגש ולא להתנהל מול פוליטיקאים.

כולנו הבנו את גודל השעה, ופעלנו בתחושה עמוקה של שליחות ואחריות לקדם את הנושא. הצורך הוא אמיתי. צה"ל צריך, לחברה החרדית זה חשוב, ולמדינת ישראל זה הכרחי.

גיוס חרדים שאינם לומדים בישיבות במתכונת "תורתם אומנותם" - כך כתב ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל דוד בן גוריון בינואר 1951 לרמטכ"ל דאז יגאל ידין-
"על יסוד סעיף 12 בחוק שירות הביטחון שחררתי בחורי הישיבה מחובת השירות הסדיר, שחרור זה חל אך ורק על בחורי הישיבה העוסקים בפועל בלימוד תורה בישיבות, וכל עוד הם עוסקים בלימוד תורה בישיבות".

חשוב לציין שתפיסת "תורתם אומנותם" ממוקדת מאוד. היא נוגעת לחרדים "שתורתם אומנותם" בלבד. הדברים הבאים נכתבו והתפרסמו על ידי הרב שך במכתב לראשי הישיבות מיום א' חשוון תש"מ-
"...המפורסמות אינן צריכות ראייה, כי הזכות שניתנה לבן ישיבה ליהנות מדחיית גיוסו מהצבא- היא אך ורק בתנאי שתהא "תורתם אומנותם" ולא יעסוק בשום עסוק חומרי הן בזמני הישיבה והן מחוצה להם. כל גדולי ישראל סמכו ידיהם על תקנה זו וראו בה תנאי בל יעבור.
וכדי לאשר ולחזק את זאת הננו פונים בקריאה גדולה לראשי הישיבות ומבקשים להקפיד הקפדה יתירה, שח"ו לא תצא תקלה מתחת ידם, ורק תלמידים שתורתם אומנותם כנ"ל יאושרו על ידם בקשר לדחיית גיוסם. הם ולא אלה שאין עטרה זו הולמתם..."

צורך אמיתי ושעת רצון בעולם הצבאי ביטחוני - לנוכח הצורך האמיתי במתגייסים נוספים לצה"ל, צורך שהתחדד והתעצם בעקבות מלחמת חרבות ברזל, "נולדה" ההחלטה של שר הביטחון, בדצמבר 2023, על הקמת הצוות התכליתי לגיוס חרדים, בהמשך לדברים שנעשו בנושא.

בנוסף לפגישות עם שר הביטחון הרמטכ"ל והמנכ"ל, נערכו מפגשים גם עם סגן הרמטכ"ל, ראשי הזרועות, אלופי המטכ"ל ואנשי משהב"ט. התרשמנו עמוקות מהצורך האמיתי, הנכונות, הפתיחות והמחויבות העמוקה של הקבוצה המובילה את צה"ל ואת משרד הביטחון לקידום הנושא בכל דרך אפשרית.

שעת רצון בחברה החרדית - מלחמת "חרבות ברזל" יצרה חלון הזדמנויות ייחודי בכל הנוגע לגיוס חרדים לצה"ל. אלפי חרדים הביעו רצון להתגייס לשירות, עם רבים מהם דיברנו והם היו עדות ממשית לשעת הרצון בחברה החרדית.

סקרים ומחקרים חשובים ורלוונטיים

• סקר בנוגע לשעת הרצון בעולם החרדי-

חיזוק לנושא שעת הרצון קיבלנו מממצאי סקר של המכון החרדי למחקרי מדיניות, שפורסם ב- 17/12/23, ולפיו 73% מהחברה החרדית העידו כי התעצמה תחושת שותפות הגורל שלהם עם החברה הישראלית בעקבות המלחמה, וכ- 70% סברו שמי שלא לומד תורה רצוי שיתרום למדינה בשירות צבאי או אזרחי.

• מחקר מבוסס נתונים מנהליים להבנת הפוטנציאל-

מחקר מעמיק במיוחד, המצליב נתונים מנהליים ממספר גדול של מוסדות ממשלתיים, ממנו ניתן להבין את הפוטנציאל האמיתי נערך ע"י חוקר מהמועצה הלאומית לכלכלה במשרד רה"מ - אדם חרדי, חכם, מומחה מקצועי, בוגר ישיבה מאסכולת "בריסק".

ממצאיו העיקריים של המחקר, המקיף, המהימן, המעמיק והאיכותי הזה בנוגע לגילאי 25-34 הם:

13% לא לומדים ולא עובדים

39% רק עובדים

19% לומדים ועובדים

29% רק לומדים

הגם שהנתונים נכונים לשנת 2019, שם גיל הפטור עמד בפועל על 24, נכון להניח שתמונת המצב באופן כללי אינה שונה מהותית גם היום.

מתוך הדברים היה ברור לנו:

- הצורך המבצעי הוא אמיתי.
- יש שעת רצון אמיתית ומשמעותית.
- נדרש פתרון חכם - בהבנה.
- צה"ל ומערכת הביטחון מסוגלים.
- יש הבנה עמוקה שמה שהיה הוא לא מה שיהיה.

התייחסות לנושא חוק הגיוס

עם חוק גיוס או בלי חוק גיוס, הכיוונים הפעולות וההמלצות שהצוות שם על השולחן יאפשרו את היסודות לבנייה נכונה של האיך והמה הנדרשים, שיאפשרו מימוש גיוס חרדים לצה"ל.

יודגש כי כצוות מקצועי, החלטנו להימנע מלקחת חלק בכל הנוגע ל"חוק הגיוס", לא להיפגש ולא להתנהל מול פוליטיקאים על מנת שלא להיחשף להשפעות מבחוץ. זאת כדי לשמור על ניטרליות עם יכולת לגבש כיוונים, המלצות ותשתית שיביאו עד כמה שניתן להסכמה ואמון.

ברור לנו שהעיסוק בחוק מחוץ לעבודת הצוות, בעולם הפוליטי והמשפטי, ייצרו דינמיקה בחברה החרדית ובחברה הישראלית בכלל.

הדינמיקה עשויה לייצר הזדמנות והדינמיקה יכולה ליצור האטה ובעייתיות בטווח הקצר.

מדינת ישראל היא מדינת חוק - ראוי ונכון לעשות את הדברים באופן הולם במסגרת החוק.

הבנות מרכזיות

- היה חשוב לנו להכיר ולהבין את המצב לעומק.
- בנוסף רצינו להכיר גם את התחושות של האנשים ממקור ראשון ובאופן בלתי אמצעי.
- נפגשנו עם אנשים רבים, היינו במקומות משמעותיים, נחשפנו, התעמקנו ולמדנו הרבה מאוד חומר בנושא.

להלן עיקרי ההבנות והתחושות שהובאו בפנינו:

1. צורך אמיתי -

- לצה"ל יש צורך משמעותי בלוחמים.
- לצה"ל יש צורך אמיתי בתגבור המערכים התומכים והטכנולוגיים.
- במקומות בהם שובצו חרדים - הן המפקדים והן החיילים שבעי רצון מהתפקוד שלהם.
- יש פתיחות נדירה בכל הפיקודים והסמכויות לשחרר חסמים שמנעו בעבר גיוס חרדים.

2. הערכה כללית קדימה -

הערכה הכללית היא ששני דורות קדימה שליש מהאוכלוסייה ומחצית מילדי ישראל יהיו חרדים.

3. האוכלוסייה החרדית היא חברה אידיאולוגית מגוונת -

לאנשים מבחוץ ההתרשמות שמדובר בקבוצה אידיאולוגית אחת, אבל כשמתעמקים מתגלה חברה עם הרבה זרמים, מנהגים וזוויות ראייה שונות שלא מוכרת לציבור הרחב.

4. שינוי גישה משמעותי בתוך הקהילה החרדית -

השיח מול החרדים לימד אותנו שמתרחש שינוי גישה משמעותי בקהילה החרדית בכל הקשור למדינת ישראל.

חיזוק לכך קיבלנו גם ממספר הפונים והפעולות שהתקיימו ברחוב החרדי בעת האחרונה - עם פתיחת המלחמה פנו אלפי חרדים בבקשה לקחת חלק פעיל במאמץ המלחמתי, בגילים שונים, במקצועות מגוונים, עם מדים, בלי מדים. היו גם מי שהמשיכו להחזיק בגישה המתנגדת והמתלהמת נגד המאמץ.

5. חשש עמוק מפגיעה באורח החיים החרדי -

קיים חשש עמוק בקהילה החרדית מפגיעה באורח החיים החרדי, מחילון, מההשפעה של הסביבה החילונית. חשש מניסיון מכוון "לטשטש" את המאפיינים החרדיים ולקרב את הפרט לאורחות חייו של המשרת הכללי.

6. "לא רוצים אותנו, לא צריכים אותנו" -

"אנחנו לא רצויים" ו"אין באמת צורך אמיתי", הן אמירות שנחשפנו אליהן בכל מפגש. טעויות בשיבוצים שנעשו בעבר מחלחלות בחברה החרדית ומייצרות דינמיקה שלילית. שיבוץ איש מקצוע נדיר לתפקיד נהג של רב בפיקוד מסויים גם אם הוא נעשה שנים קודם הופך לפולקלור. הציבור החרדי פועל כקהילה, סיפור אחד עובר הלאה, מועצם ומגיע לתפוצה רחבה יותר משניתן לתאר.

7. "לא מעריכים אותנו" -

יש חרדים שהתמיינו לצבא וחרדים ששירתו ומשרתים בצה"ל ואינם משובצים לפי יכולותיהם האמיתיות ולא מקודמים לתפקידי פיקוד. הדבר הביא לתפיסה של חרדים רבים שהם לא משובצים ולא יכולים להיות משובצים במסלולים ובתפקידים אטרקטיביים ומשמעותיים בצה"ל למרות יכולותיהם.

8. היעדר כתובת -

פניות רבות לחברי הצוות, לגורמים שונים במשהב"ט, למינהלת החרדים ולמוקד מיטב והשאלות שהועלו הבהירו כי לפונה החרדי אין כתובת מרכזית ברורה זמינה ובעלת סמכות לתת תשובות ופתרונות לאנשי החברה החרדית בצה"ל.

9. אי קיום הבטחות והתחייבויות -

התחושה בקרב ציבורים בחברה החרדית שצה"ל לא מקיים את הבטחותיו לחרדים. דוגמה שחוזרת היא התחייבות לתנאי שירות המאפשרים שמירה על אורח חיים דתי והתנאים לא ניתנים.

10. חוסר מידע וחוסר נגישות לפרט -

המידע והאפשרויות בנוגע לתפקידים ולמסלולים המותאמים למשרת החרדי בגלים שונים לא נגישים ולא ידועים לאנשים בחברה החרדית - כיום הדברים עוברים או לא עוברים מפה לאוזן.

11. תהליכי קליטה ומיון לא מותאמים -

תהליכי קליטה ובדיקות מצומצמים מאוד. תהליך צו ראשון שונה משמעותית לחרדים ותהליכי המיון לא מותאמים לציבור החרדי ולא מאפשר מיצוי יכולותיו של הפרט.

12. פקודה מוסדרת לשמירה על אורחות חיים -

הפקודה הצה"לית הייעודית המגדירה מהי סביבה תומכת אורחות חיים לחייל החרדי (צעיר, נשוי, מעבר לגיל פטור וכד') ואיך יש לנהוג בחייל חרדי כדי שיקיים את תפיסת עולמו, חסרה, מתקיימת חלקית ואכיפתה בעייתית.

13. תדמית בעייתית -

פרויקטים ומסלולים מסוימים המיועדים לציבור החרדי סובלים מסיבות שונות מתדמית בעייתית בתוך הצבא ובקהילה החרדית.

14. הצטרפות לשירות אחרי גיל הפטור -

קיים פוטנציאל גדול ורצון של אנשים המעוניינים להתגייס בגלים שונים ולשרת גם במילואים (בולט במיוחד אחרי גיל הפטור), רצון שמסיבות שונות לא ממומש באופן משמעותי.

15. "תיקון אישי" -

קיים רצון בתיקון אישי של בעלי פרופיל נפשי, שניתן בעבר בגין הרצון להימנע מגיוס מסיבות לא ראויות, ורצון של הפרט לתקן, להתגייס וגם לשרת במילואים.

16. שילוב וגיוס חרדים מארגוני התנדבות אזרחיים -

שילוב וגיוס חרדים מארגונים אזרחיים בעלי משמעות - יש הרגשה לא נוחה מכך שלמרות הצורך המבצעי והפוטנציאל האנושי והכמותי הגבוה, הדבר לא מצליח להיות ממומש לשילוב, לגיוס ולתכלית צה"לית - צבאית.

17. משמעויות בתוך צה"ל -

הבנה שהשינויים וההתאמות הקשורות לשילוב חרדים, חשוב שיעשו ברגישות ובחכמה, ביחס לכלל המשרתים והמשרתות בצה"ל.

פרק המלצות

1. בפרק זה מרוכזות עיקרי ההמלצות.

● רשימת עיקרי ההמלצות לפי נושאים

● פירוט כל המלצה והמלצה על כל נושא

2. הכיוון הוא להיערך וליצור תשתית הולמת לכך שצה"ל יהיה מסוגל לקלוט אלפי מתגייסים מהחברה החרדית בכל שנה עם חוק ובלי חוק.
3. התהליך הוא הדרגתי, בעל פוטנציאל להתפתחות והתקדמות משמעותית כל שנה.
4. פרק ההמלצות יידרש לעדכון והתאמות במקומות בהם החוק שיחוקק יקבע אחרת.
5. סט הפתרונות המוצעים להרחבת מעגל המתגייסים מצוי לא רק במגרש הצה"לי אלא במספר מוקדים שחיבור ביניהם ושיתוף פעולה ביניהם יובילו למפנה.

את הדברים שטופלו בכל המלצה - "רגל בדלת" - חשוב ונכון לעגן, להרחיב ולפתח בנוסף

להמלצות להמשך התהליך בכל נושא.

עיקרי ההמלצות לפי נושאים

1. יצירת דינמיקה חיובית ויצירת אמון
2. הגעה לצעירים שאינם לומדים במסגרת "תורתו אומנותו"
3. מכינות קצרות למתגייס החרדי
4. יצירת קשר ותקשורת עם המלש"ב החרדי
5. פיתוח כלי מיון והערכה מותאמים למתגייס החרדי
6. הקמת בסיס "נחיתה" והכנה ייעודי למתגייס החרדי
7. בסיסים לשירות משולב בזרועות
8. מסלולים מותאמים למשרת החרדי ושיבוץ הולם
9. "תו תקן" - פקודה מוסדרת לשמירה על אורחות חיים בסביבת השירות של המשרתים החרדים
10. הנגשת מידע באמצעות אתר ייעודי - "דף נחיתה"
11. שינוי ארגוני - יועץ לרמטכ"ל בנושא חרדים בצה"ל
12. שינוי ארגוני - שינוי ומיקוד משמעותי בטיפול לפני הגיוס
13. הובלת התהליך בצה"ל על ידי סגן הרמטכ"ל
14. תרגום ההמלצות לתוכנית עבודה מטכ"לית
15. תוכנית להשתלבות חרדים בשוק האזרחי אחרי שירות צבאי

1. יצירת דינמיקה חיובית ויצירת אמון

א. תיאור המצב באופן כללי

- חשש עמוק - מהפגישות הרבות שהתקיימו עם חברי הקהילה החרדית, בהם רבנים מובילים, אדמו"רים, משרתים, חוקרים, התרשמנו שהחברה החרדית חוששת. קיים חשש עמוק מגיוס לצה"ל, לאו דווקא מהחשש לשרת, אלא מהחשש שההשתלבות והגיוס יובילו לפגיעה באורח החיים החרדי.
- חוסר אמון - הבטחות שניתנו בעבר בנוגע לאורחות חיים והופרו בעבר, משמרים ואף מעמיקים את חוסר האמון בצבא.

ב. האתגר

- דינמיקה חיובית - יצירת דינמיקה חיובית, יצירת אמון והפחתת החשש מגיוס לצה"ל.

ג. "רגל בדלת"

- הגעה לעולם החרדי - החלטנו להתמקד בחודשים הראשונים ולטפל במתגייסים אחרי גיל הפטור. הכוונה היתה להגיע לעולם החרדי דרך הרחוב החרדי. וכיום ניתן לראות מאות מתגייסים לובשי מדים, רובם אבות למשפחות, שהתגייסו לטירונות ומיד לאחר מכן שולבו לחודש מילואים בזרועות ובסמכויות השונות, בהתאם לצרכים המבצעיים.
- יצירת גאנט טירונות - טיפלנו עם הזרועות ביצירת גאנט רציף לתאריכים מוגדרים לטירונות לחרדים לשנה קדימה. במקביל הוגדרו הגדרות מחייבות לשיבוץ מיידי לטירונות בסמכויות ונהלי שיבוץ והצבות למילואים בזרועות ובסמכויות.
- יצירת אווירה נכונה - המהלך עזר לייצר את האווירה הנכונה והדינמיקה הנכונה בבתים. ציבור מיינסטרים חרדי לובש מדים, מוריד את הניכור מהצבא שקיים כיום בבתי הכנסת, בישיבות ובמרכזי הישובים החרדיים.
- עמידה בהתחייבויות והקטנת חששות - דרשנו הקפדה יתרה ועמידה בהתחייבויות בכל תחום. כלומר מה שמתחייבים ואומרים למתגייס החרדי בכתב או בעל פה עומדים בו.

עמידה בהתחייבויות זאת תרבות חובה בכל ארגון והדבר חשוב במיוחד מול אנשים מחברה בעלת משקעים בנושא. אנחנו מכבדים את אורח החיים שלכם, סביבת השירות בצבא תיתן מענה לאורחות החיים של החייל החרדי. עמידה בהתחייבויות מקטינה חששות ומסייעת ליצירת אמון למהלכי הגיוס שיבואו אחריהם.

- **מסר "צריכים אתכם"** - אנחנו צריכים אתכם, ומודעים ליכולת שלכם לתרום לאתגרי הביטחון בתחומים רבים. בתיאום עם האלופים וראשי הזרועות נפתחו תפקידים שלא היו פתוחים בעבר, נוצרו הזדמנויות משמעותיות שניפצו תקרות זכוכית מהעבר למשרת החרדי, ועזרו ליצור מוטיבציה.
- **המתגייס החרדי כדוגמה אישית** - חייל חרדי במדי צה"ל הופך ל"מליץ יושר" של הצבא בתוך החברה החרדית. חשוב שהמשרת החרדי יהיה למעודד ולמעצים ולא חלילה למדרבן שלא להתגייס. החברה החרדית בוחנת את צה"ל בשבע עיניים והמתגייס החרדי הופך עבורם כתובת למידע.
- **המינוח "צורך מבצעי"** - הקפדנו להשתמש במינוח "צורך מבצעי", שהוא המינוח הנכון. הדבר איפשר שיח ענייני הקשבה והבנה.
- **קביעת אנשי קשר** - מאחר ולמתגייס החרדי פער מובנה במידע על צה"ל, תנאי שירות, מאפייני השירות, אפילו במיקום השירות. היה נכון לקבוע איש קשר ייעודי לטובת מענה 24/6 בכל סמכות. כך נעשה, נקבע איש קשר ייעודי בכל סמכות. הגם שנעשתה קפיצת מדרגה בנושא, יש חובה לשכלל את הדרכים ליצירת הקשר מול המתגייס החרדי ולהפוך זאת לתרבות ארגונית.
- **קשר עם ארגונים גדולים** - זיהינו פוטנציאל גדול של חרדים מעל גיל פטור שיש בארגוני התנדבות אזרחיים, שיכולים לתת מענה לצרכים מבצעיים של צה"ל. נוצר קשר מול "ארגון ידידים" ו"איחוד הצלה" בהם מתנדבים אלפים מהאוכלוסייה החרדית, בעלי מקצוע קריטיים. חיבור נכון מול ארגונים שכאלה והתחברות אנשיו לסד"כ המילואים, יכול לעשות שינוי משמעותי, לגייס חרדים לתפקידים צבאיים משמעותיים.

ד. המלצות להמשך התהליך

- גיוס אחרי גיל הפטור - נכון לעסוק בפיתוח ועידוד גיוס חרדים גם אחרי גיל הפטור- יש לזה משמעות ביצירת הכיוון והדינמיקה החיובית. לאנשים בוגרים בגילים אלה השפעה עמוקה וחשובה בקהילה החרדית. חרדי אחרי גיל הפטור שמתגייס, הוא בעל משמעות גדולה ביכולת שלו להשפיע על הרחוב החרדי. רובו ככולו נשוי, אבות לילדים, מבוגרים שאינם חוששים מהשפעות חיצוניות. להם השפעה עמוקה גם בתוך המשפחה, לדורות ההמשך וגם לציבור בכלל.
- אפשרות לרצף מילואים, סדיר וקבע - חובה לשלב את החרדים הבוגרים שגויסו לאחר הטירונות המקוצרת לפחות לחודש מילואים, ונכון להתמיד בכך במשך שלוש שנים לפחות. גיוס למילואים חשוב להם ולא פחות חשוב לצה"ל. בתכנון נכון, אפשר להכשיר אותם לפערים שיש במקצועות בצה"ל, במקביל לאתר בעלי מקצועות קריטיים לצבא, ואת המתאימים לגייס לשירות סדיר (בהתאם לתש"ש המותאם לנשוי עם ילדים) ובהמשך לקבע בהתאם לצורך. מתכונת זו מחייבת שינוי פרדיגמות וגמישות, אבל הרווח ברור.
- תמריצים - לתמריצים משמעות גדולה מאוד.
- עיגון נושאים - נדרש עיגון מיידי של כל הנושאים שכבר טופלו גם ברמה הצה"לית, גם בזרועות ובסמכויות, גם עם הארגונים והמשך פיתוח של נושאים אלה.
- שימוש במינוח "צורך מבצעי" - חשוב להשתמש רק במינוח הנכון מהזווית הצה"לית שהוא "צורך מבצעי", ולא להשתמש במינוחים אחרים.
- אחריות מפקדים - יצירת אמון עם החרדים מחייבת עמידה מלאה בהתחייבויות הצה"ליות בנוגע לסביבת שירות מותאמת עפ"י "תו תקן" מחייב. הדבר חייב להיות חד משמעית מובל ע"י המפקדים מקצה לקצה.
- עיתוי ורציפות - חשיבות גבוהה לעשות, לאורך כל הדרך, את הנדרש לחיזוק הדינמיקה החיובית, להעלאת האמון ולהפחתת החשש מגיוס.

2. הגעה לצעירים שאינם לומדים במסגרת "תורתו אומנותו"

א. תיאור המצב באופן כללי

במהלך עבודת הצוות נחשפנו לקיומה של אוכלוסיית צעירים גדולה שמסגרת הישיבה אינה מתאימה להם עוד. לרוב צעירים אלה ימצאו דרך למסגרות חינוך אחרות עליהן שוקד משרד החינוך, אך חלק לא מבוטל מהם יוצא לרחובות, לעבודות קיום, ואפילו לפשיעה. ניתן לומר שפעילות ממוקדת ותכליתית של מערכת הביטחון בשילוב משרדי הממשלה, יכולים להוביל לפריצת דרך משמעותית בתחום. כיום פועלים בזירה זו בעיקר עמותות וגופים שונים שחלקם מתקצבים.

ב. האתגר

- הגדלת שיעור המתגייסים שאינם לומדים במסגרת "תורתו אומנותו"
- צעירים שלא לומדים בישיבות ולומדים במיזמים בתמיכת משרד החינוך.
- צעירים שנפלטו לרחוב, שלא נמצאים במסגרת תומכת.

ג. "רגל בדלת"

- לימוד והעמקה - נעשה לימוד והעמקה על היקפי האתגר מול משרדי הממשלה הרלוונטיים והגופים הפועלים בתחום.
- הסרת חסמים - הוסרו חסמים ונפתחו דרכים ליצירת קשר עם מי שלמרות שהוזן במעמד "תורתו אומנותו" הוא אינו לומד בפועל.
- הגעה לתיכונים חרדיים - הגעה למוסדות לימוד רלוונטיים חרדיים ולארגונים רלוונטיים. שילוב נציגי זרועות במהלך שהצלחתם, אחרי גיוס חרדים ללחימה, יש לזרועות "זכות ראשונים" בנוגע למתגייסים חרדים עליהם השפיעו.
- הגדרת עיתוי קריטי - מצאנו שההגעה לצעירים במוסדות משרד החינוך חייבת להתבצע בכל שנה עד לסוף חודש אוקטובר, כיוון שבעיתוי זה הם מחליטים על עתידם וזה העיתוי להציע להם את האלטרנטיבות.

- תימרוץ - החלו פעולות ליצירת תמריץ כלכלי לארגונים, לצורך הגעה לצעירים אלה על ידי מנגנון תמיכה מתאים ומותנה תוצאה אמיתית ומוכחת.

ד. המלצות להמשך

- הגדרת יעד מספרי - נדרשת הגדרת יעד ברור ועלייה מסיבית בשיעור המתגייסים מקרב האוכלוסייה הלומדת בישיבות התיכונות החרדיות, ואינם מעוניינים בהמשך לימוד בישיבה גבוהה ומאלה שאינם לומדים בישיבות כלל.
- יצירת תוכנית עבודה כוללת - לצורך כך נדרשת תוכנית עבודה כוללת שתתמקד בדגשים הבאים:
 - איתור האוכלוסייה הרלוונטית והיקפיה - באמצעות עזרים טכנולוגיים והצלבת מידע שמוזן במערכות מגוונות. נדרש ליצור מיפוי ולהגיע עד לרמת השם הבודד של הפוטנציאל ופנייה אקטיבית למי שהפסיק ללמוד בישיבה.
 - תוכנית הכשרה - יצירת תכניות הכשרה מובנות למסלולים משמעותיים בשלב המלש"ב.
 - מאפיינים ל"מלש"ב הבודד" ותמיכה בו בדומה לחייל בודד, עוד לפני גיוסו - המעבר מהישיבה לרחוב, מייצר חוסר בעורף משפחתי, ללא פתרונות דיור ודמי קיום.
 - ליווי אישי של הפרט - יש לייצר נק' קצה לליווי אישי של הצעירים, לשאלות והכוונה, ובמקרים מיוחדים גם לתמיכה.
 - עידוד לחימה - נדרש תמרוץ ברור לאלה שייפנו למסלולי לחימה.
 - הדגשת התרומה - הגיוס יש בו תרומה משמעותית לצה"ל ויש בו גם תרומה אישית להמשך חייו של החרדי המתגייס, אותה נכון לפרט ולהדגיש.
 - אחריות - נדרש להגדיר באופן ברור אחראי אחד לכל נושא.
 - עיתוי מומלץ - 10/2024

3. מכינות קצרות למתגייס החרדי

א. תיאור המצב באופן כללי

מאפייניה התרבותיים הייחודיים של האוכלוסייה החרדית באים לידי ביטוי גם כשמדובר במתגייס החרדי שעושה את צעדיו הראשוניים לשירות בצה"ל. בשונה מהמתגייס לצה"ל מהציבור הכללי, החרדי שמגיע לשירות צבאי, רובו, נעדר כל היכרות עם המסגרת הצבאית – אין לו משפחה וחברים שהוא יכול להיוועץ בהם, מושגים בסיסיים זרים לו, האתוס הצה"לי לא מוכר לו ופקודות והיררכיה צבאית קשות לו לעיכול. מפגשים עם מובילים בחברה החרדית על גווניה, וכאלה שכבר עשו את המהלך כמו בטירונות שלב ב', לימדו אותנו שעוצמת החששות תקטן בקרב פוטנציאל המתגייסים ויכולת השרידות תגדל אם נימצא מסגרת שתטפל נכון בשבועות הראשונים לפני הגיוס. המכינות יאפשרו הכרת צה"ל ותרבותו, יפעלו להקטנת החששות ויסבירו על תרבות צה"ל והאפשרות להתפתחות במסגרתו. כיוונים נכונים ותכנים מתאימים ייצרו את השיכור המתבקש לגיוס ובהמשך גם את הפלטפורמה ליכולת השרידות בשירות.

ב. האתגר

בניית מסגרות מתאימות למתגייס שמגיע מהאוכלוסייה החרדית בשלב המלש"ב.

ג. "רגל בדלת"

- צורך בטיפול מיידי – תוך לימוד והעמקה הגענו להבנה שנכון לטפל מיידיית בפתיחת מכינות קצרות בשלב המלש"ב.
- פתיחת מכינות – המכינות הראשונות נפתחו בחודש אפריל 2024. תחילת המכינות במספרים קטנים, תוך תחקור ושיפור למועדים הבאים.
- פוטנציאל – הבנה שהפוטנציאל גדול מאוד מספרית למכינות הבאות.

ד. המלצות להמשך

- פרסום והגעה לשטח – המפתח להצלחה הוא ההגעה לפרט. חשוב שיהיה פרסום בעיתויים הנכונים, להגיע עם זה למוסדות הרלוונטיים ולמקסימום מועמדים פוטנציאליים למכינות.

- "דמי קיום" - יש להיערך כבר בשלב המלש"ב למימון דמי קיום ודיור למשתתפים. זיהינו שרבים מהם מגיעים משכבות סוציו-אקונומיות נמוכות, לעיתים מדובר במלש"ב בודד ללא תמיכה משפחתית, ללא סיוע זה המלש"ב כנראה יתקשה או לא יוכל להגיע.
- בניית תוכנית רב שנתית ומיסוד מכינות שאורכן בין שבועיים לחודש - נדרש לתכנן מכינות שייפתחו בשנה הקרובה ובהמשך בכל שנה, בהתאם לפוטנציאל. את הפוטנציאל יש לעבד קרוב ככל שניתן למועדי הגיוס, שכן המכינות משפיעות השפעה ישירה על הגעתו לשירות ועל הנשר בשירות.
- אחריות והובלה - את פרק המכינות בשלב המלש"ב צריך להוביל האגף הביטחוני חברתי - מקצה לקצה. הפוטנציאל הוא ענק ונכון להיום המיצוי קטן מאוד.
- עיתוי מומלץ - 12/2024

4. יצירת קשר ותקשורת עם המלש"ב החרדי

א. תיאור המצב באופן כללי

יצירת קשר וטיפול בפניית מלש"ב מהעולם החרדי שונה מהותית. ישנה חשיבות רבה ליכולת לשוחח עם המלש"ב החרדי בשפתו, תוך היכרות עם עולמו ועם העולם הצבאי המותאם לו. זיהינו כי למוקד הכללי במתכונת העבודה הנוכחית יכולת נמוכה לשוחח עם המלש"ב החרדי בשפתו, וישנה שרשרת ארוכה וסרבול בתהליך קליטת פניה ומתן מענה. בנוסף, מענה נפרד ולא מסונכרן של מנהלת חרדים וגורמים נוספים שלא בתוך מערכות סדורות, פוגע בתהליך זרימת המענה ומביא לפניות הנותרות ללא מענה.

ב. האתגר

בניית ממשק סדור, התגברות על פערי "שפה ותרבות" והגעה לטיפול כולל ברמה גבוהה במלש"ב חרדי.

ג. "רגל בדלת"

- טיפול מקצה לקצה - החלו פעולות לאיחוד מערכות ומענה תחת מיטב לכלל קבוצות הגיל. תחת מפקד אחד, ברמת האיכות והמקצועיות של מיטב הניתנת לכלל המתגייסים. כלומר - טיפול מלא מקצה לקצה במיטב.
- הסרת חסמים - נפתרה סוגיית פנייה ושיווק המסלולים המיועדים לחרדים שעד כה לא ניתן היה להציע למי שבמעמד "תורתו אומנותו", על אף שאינו לומד.
- סנכרון - החל טיפול בשחרור חסמים ובסנכרון מערכות CRM במיטב ובמינהלת חרדים במטה ובלשכות הגיוס.
- התאמות במוקד מיטב - הותנע מהלך טיפול באיוש הולם של חרדים שישרתו ב"מיטב", בתקינה ובתכנים רלוונטיים לשיח נכון עם המתגייסים.

ד. המלצות להמשך התהליך

- עיגון והגדרה ארגונית - עיגון המהלך כך שיתבצע באחריות ובפיקוד מיטב בסטנדרט וברמה המקצועית של מיטב.
- תשתית אנושית - נדרשים מוקדנים חרדים תחת פיקוד מיטב, הפועלים באופן ייעודי בפניות המלש"ב החרדי מלווים אותו מקצה לקצה משיחת הטלפון הראשונה ועד שלב החיול. מוקדנים אלה יפעלו בתיאום עם מינהלת חרדים להנחיה מקצועית חרדית - אבל תחת סמכות פיקודית ואופרטיבית חד משמעית של מיטב.
- סמכות מיוחדת - בסמכות החרדים המשרתים במיטב נכון שיהיה גם יצירת קשר באופן יזום על פי רשימות כאלה ואחרות כמו "חבר מביא חבר", פניות מתעניינים וכד'.
- שאלות ותשובות - חשוב שיוכן קובץ שאלות ותשובות, על רקע תחקירים ושאלות קודמות, ממערכת ה-CRM ליצירת מענה אחיד ומהימן.
- הערכות למספרים גדולים - מספרי מתגייסים חרדים קטנים שהיו עד כה, אפשרו בדרך כזו או אחרת עבודה ללא מערכות בצורת "שטיבלך" ופתרונות נקודתיים עם כוונות טובות. ההערכות למספרים גדולים, לשילוב ולגיוס משמעותי של חרדים מחייבת שיטת עבודה אחרת - סדורה עם אנשים מתאימים, התנהלות ברורה ומערכות מותאמות.
- טיפול ארגוני - הדבר מחייב טיפול תכליתי במבנה האירגוני, באיושים נדרשים ובהנחיה המקצועית בין מיטב למנהלת חרדים. הטיפול המלא פיקודית מקצה לקצה צריך להיות במיטב.
- מהלך תקשורתי הולם - הערכות, תכנון וביצוע.
- עיתוי - חשוב לפעול באופן מיידי.

5. פיתוח כלי מיון והערכה מותאמים למתגייס החרדי

א. תיאור המצב באופן כללי

- מיונים הראשוניים - המיונים הראשונים בצה"ל כוללים בין השאר:
 1. מבחן דפ"ר - נסמך על ידע קודם ברמה מסוימת. (לא מתאים למלש"ב החרדי)
 2. ראיון אישי - מראיין גבר או מראיינת אישה מראיינים את המלש"בים. (ראיון על ידי מראיינת אישה לא מתאים למלש"ב החרדי)
 3. יום המא"ה - המתקיים באמצעות זום ונסמך על היכרות והתמודדות בסביבה טכנולוגית באמצעות כלי טכנולוגי. (כלי שפחות מוכר למלש"ב החרדי)
 4. נושאים נוספים - עליהם לא נרחיב כי חלקם אינם דורשים התאמה משמעותית.
- אי התאמת המיונים למלש"ב החרדי - בדקנו מקרוב את שיטת המיון ולמדנו כי המיונים בצה"ל אינם מותאמים למתגייס החרדי. כלומר, המיונים בצה"ל מותאמים הרבה יותר למלש"ב שלמד במערכת החינוך הממלכתית, מאשר למלש"ב החרדי. בין אם בתחום התרבותי (כמו מראיינת אישה) ובין אם במקצועות, בחומר הלימוד, בשיטת הלימוד, בסביבת הלימוד, במתכונת הבחינות עם המיומנויות והכלים שנרכשו במערכת הממלכתית.

ב. האתגר

מיונים ובחינות שיתאימו לידע ולתרבות המלש"ב החרדי, לטובת הבנת הפוטנציאל, היכולות האמיתיות שלו ומיצוי נכון בגיוס לצה"ל.

ג. "רגל בדלת"

- הבנת הצורך בטיפול מיידי - הבנו את המשמעות העמוקה של הנושא וכדי לאפשר מיצוי פוטנציאל ראוי והוגן החלטנו לטפל בנושא מיידי.
- "פיילוט" - הגדרנו יציאה לפיילוט מיידי בממד"ה עם מומחים בתחום לצורך בנייה ראשונית של כלי מיון והערכה ייעודיים והולמים למלש"ב החרדי. זאת לטובת הבנת היכולות האמיתיות של המלש"ב החרדי ולאפשר לו השתלבות הוגנת וראויה בתפקידים השונים.
- הקמת צוותי עבודה ייעודיים - העבודה בממד"ה יצאה לדרך ונעשית בצוותים מקצועיים ייעודיים לכל אחד מהתחומים הרלוונטיים עם מומחים בתחום. בצוותים משתתפים בדרך

כזו או אחרת גם אנשים מהמגזר החרדי לצורך בחינת הנושא והתאמתו מהזווית החרדית והשלמת מתווה הפיילוט והבשלתו.

- חשיבות תהליך מהיר - הגדרנו שהבשלת הפיילוט תבוצע עד אמצע מאי 2024 כדי שניתן יהיה להשתמש בכלי זה במיטב כבר בתחילת קיץ 2024.

ד. המלצות להמשך התהליך

- מיון והערכה למלש"ב החרדי - מועמד חרדי שמגיע ללשכת גיוס צריך לעבור מיון, בדומה למלש"בים אחרים.
נכון לבחון ולהגדיר, חד משמעית, מי ישוחרר מהמהלך או ידחה התהליך עבורו.
- מימוש ה"פיילוט" - נכון להשתמש בפיילוט המיון למלש"ב החרדי החל מקיץ 2024 ואילך.
- הבשלה, תחקיר, פיתוח ו"תיקוף" של כלי המיון - בהמשך לפיילוט, נכון לבצע תחקיר והערכה לגבי איכות הפיילוט ופיתוח כלי מיון והערכה בעלי תוקף שהולמים ומתאימים למלש"ב חרדי ולעשות זאת תוך שנה, כלומר לעשות זאת עד קיץ 2025.
- "מנעד" מלא - חשוב לבחון את כלי המיון והערכה שיפותחו כך שמנעד היכולות והפוטנציאל של כלל המלש"בים החרדים יהיו בדומה להתפלגות הסטטיסטית של מלש"בים שאינם חרדים. כלומר שהמבדקים והערכה יאתרו גם מצטיינים חרדים.
- שימוש עתידי - נכון להגדיר ולממש את השימוש בכלי המיון המתוקפים עבור המלש"ב החרדי החל מקיץ 2025.
- מיונים מיוחדים - נכון לפתח בתכליתיות בזרועות, בשנה הקרובה, מיונים הולמים עבור חרדים, גם לתפקידים ומסלולים ייחודיים (כמו קורס טייס, קורס חובלים סיירות 8200 וכד').
- אוכלוסיות אחרות - התאמות המיונים לאוכלוסייה החרדית מעלים את הצורך לבחון זאת גם עבור אוכלוסיות אחרות.

6. הקמת בסיס "נחיתה" והכנה ייעודי למתגייס החרדי

א. תיאור המצב באופן כללי

- חלק מהאתוס הישראלי הוא יום הגיוס לצה"ל - ההתרגשות בעיצומה, הורים ששירתו בצה"ל בעבר מלווים את ילדיהם, רבים מהם מוצפים בהתרגשות שהיא חלק מהחווייה של משפחה ישראלית. אצל המתגייס החרדי זה אחרת לגמרי, הוא לרוב יגיע עם מטען חרדות אחר, הוא מתייצב לסביבה ולתרבות שזרה לו, לרוב אין לו מישהו בסביבה הקרובה או שעבר את זה, הוא ניזון משמועות, הוא מלא בחרדות מפני הלא מוכר ובחלק מהקיים הוא מגיע כשיש מתנגדים למהלך בסביבתו הקרובה.
מה יהיה? היא לא שאלה פשוטה עבור המתגייס החרדי.
מה יהיה? היא לא שאלה שהסביבה הקרובה שלו מסוגלת להשיב עליה.
החרדות שלו מיום הגיוס ומהצעדים הראשונים בצה"ל בשיא.

ב. האתגר

לבנות גשר למתגייס החרדי שיאפשר לו מסגרת התואמת את סביבתו, ולאפשר לו להסתגל בצעדיו הראשונים בצה"ל בסביבה פחות מאיימת ושתואמת על מלא את אורחות חייו.

ג. "רגל בדלת"

- המלצה על הקמת בסיס "נחיתה" והכנה ייעודי למתגייס החרדי - התלבטנו ארוכות בנושא וההמלצה על הקמת בסיס "נחיתה" והכנה ייעודי למתגייס החרדי הבשילה לאט ורק לאחר שנבחנו לעומק היתרונות מול החסרונות של מהלך שכזה.
כדי להמליץ על פתרון יוצא דופן שכזה, היינו צריכים להיות משוכנעים שהרעיון המסדר יוביל להקמת מסגרת שתיתן מענה הולם לקליטה, להכנה, למיון, לשיבוץ ואפילו לטירונות רובאי 02/03 באותו מתחם.
בנוסף, ניתן לחשוב על אפשרויות להרחבת המשימות של בסיס שכזה, למתן מענה לסוגיות ההכשרות לחרדים במהלך השירות (דבר שהיום הוא מורכב מאוד).
הביקורים שלנו בשטח, בדגש על הביקור בג'וליס, לימדו אותנו שקליטה במסגרת ייעודית והיערכות נכונה של סגלים ותשתיות היא הדרך בכיוון הנכון.

ד. המלצות להמשך התהליך

- הקמת בסיס ייעודי למתגייס החרדי – שימש "שער הכניסה לצה"ל".
כזה שיהיה על טהרת המשרת החרדי – סגלים, חיילים, פעילויות, מתקנים, תרבות, אורחות חיים.
- הרעיון המסדר-
א. גיוס מרוכז לבסיס צה"לי ייעודי ובתהליך מובנה מכין את המתגייס החרדי לצה"ל ומאפשר היכרות עם יכולותיו ומגבלותיו.
ב. הצטיידות.
ג. מיון ייעודי מתאים.
ד. טיפול ראשוני מקיף – ראיון אישי, ת"ש, טיפול רפואי.
ה. חשיפה למגוון רחב של אפשרויות שיבוץ בסמכויות, בסביבה שמתאימה לאורחות חיו.
ו. עידוד המתאימים ללחימה וליחידות שדה.
ז. רובאות 02/03 – בהתאם לשיבוץ העתידי.
ח. בסיס פתוח וטקס השבעה שמאפשר השתתפות עם המשפחות – ליצירת דינמיקה חיובית בחברה החרדית.
ט. שיבוץ מותאם ופיזור לסמכויות לבסיסים משולבים.
י. משך שהייה – כחודש.
- פקודת ארגון ותכנון - נדרשת הערכות והכנת פקודת ארגון ותכנון צה"לית למהלך כולו בשני שלבים:
שלב ראשון- לתכנון וביצוע מידי, למשימות הבסיסיות.
שלב שני- לתכנון וביצוע בהסתכלות ארוכת טווח ומענה לנושאים נוספים.
בנוסף נדרשת החלטה עקרונית תחת איזה סמכות יהיה בסיס זה.
- ליווי חרדי - הקמת הבסיס על מאפייניו המחייבים אורחות חיים שמותאמים למתגייס החרדי, מחייבת ליווי צמוד של פרויקטור חרדי שבקיא בתרבות, בצרכים ובכיוונים שנכון להתמקד בהם.
- עיתוי מומלץ - העיתוי המומלץ להקמת הבסיס הוא לא יאוחר מסוף 2024.

7. בסיסים לשירות משולב בזרועות

א. תיאור המצב באופן כללי

בסיסי צה"ל בזרועות ובסמכויות מותאמים חלקית לקליטת חרדים.

ב. האתגר

בשלב ראשון, להכין בכל זרוע וסמכות בסיס אחד לפחות המתוכנן לשהייה משולבת של חרדים ולא חרדים. להגדיר הגדרות נדרשות, פשוטות ומינימליות ככל האפשר, לשירות חרדים בבסיסי צה"ל ולפתח יכולת לשרת יחד בצה"ל בבסיסים משולבים תוך שמירה על אורחות חיים.

ג. "רגל בדלת"

- המצב בזרועות - למדנו את הנושא וברוב הזרועות והסמכויות יש לפחות בסיס אחד שכזה. במקום שאין, יש תשתית התחלתית לבסיס שכזה וההתאמות המינימליות הנדרשות אפשריות תוך פרק זמן קצר.

ד. המלצות להמשך התהליך

- שירות משולב בבסיסי צה"ל - כתפיסה חשוב ללמוד לחיות יחד ולשרת באותם בסיסים ולשלב את הדברים באופן ראוי.
- הערכות - הכנת פקודת תכנון וארגון זרועית לתכנון וביצוע מיידי.
- הרחבת תכנון - תכנון התאמות וביצוע בכל זרוע של הבסיס המשולב הראשון. בהמשך, תוכנית למספר בסיסים בכל זרוע על פי צורך בתכנון לתר"ש.
- ליווי חרדי - כתפיסה וכלל, בכל מקום שיש כוונה לשלב חיילים מהחברה החרדית, חשוב שהדבר יעשה בליווי אדם חרדי ששותף ורואה את הדברים בפועל, ועוזר באופן אישי להוביל את המהלך.
- עיתוי - עיתוי מומלץ להערכות אופרטיבית עד סוף 2024.

8. מסלולים מותאמים למשרת החרדי ושיבוץ הולם

א. תיאור המצב באופן כללי

- מספר תפקידים מצומצם - מספר המסלולים לחרדים בצה"ל בלוחמה, תומכ"ל ובתפקידים עורפיים הוא מצומצם בהשוואה למגויסים אחרים.
- משמעות הסטטוס המשפחתי והגילים השונים - ראשית הדברים בנושא זה היא ההבנה שקיימת שונות בין קבוצות גיל שונות וסטטוס משפחתי שונה.
 1. צעירים רווקים - קבוצה זו מגיעה לרוב בגילאי 18-22, רובם משרתים שירות סדיר בתנאי בסיס סגור והבקרה משמעותית.
 2. נשואים - קבוצה זו, מגיעה לרוב בגילאי 23 ומעלה לאחר נישואים ושנה עד שנתיים של למידה בכולל. המשרתים בסדיר ברובם משרתים בתפקידי תומכ"ל. מכיוון שתנאי השירות וההתאמות קלים יותר מקבוצת הרווקים, ניתן לשלב אותם במגוון תפקידים רחב יותר.
 3. מעל גיל הפטור - קבוצה זו מגיעה לאחר שקיבלו פטור משירות. רובם המוחלט נשואים עם מספר ילדים, חלקם בעלי תארים או הסמכות מהאזרחות. אלה יכולים להשתלב בכל תפקיד שמקצועם מהאזרחות מתאים או בתפקיד שאינו דורש הכשרה ייחודית.

ב. האתגר

פתיחת מקסימום מסלולים ותפקידים המיועדים למתגייס החרדי, תוך הקפדה על שמירת אורחות חיים.

ג. "רגל בדלת"

- פתיחות ונכונות - בפגישות עם מפקדי הזרועות, האלופים ואנשיהם הובעה פתיחות אמיתית ונכונות מלאה לפתיחת תפקידים רבים ומשמעותיים. קיימים צורך ורצון אמיתיים למשרתים חרדים. התפקידים מובחנים בין קבוצות הגיל השונות, על פי אורך השירות, אופי השירות וההתאמות הנדרשות לשמירת אורח חיים דתי.
- פתיחת מסלולים ותפקידים - בוצע ומבוצע תהליך תכליתי ומרשים לפתיחת מסלולים ותפקידים רבים ומשמעותיים. הדבר מאפשר ויאפשר מענה לצרכים מבצעיים ולמיצוי יכולות חרדים בגילים שונים.

- **"דף נחיתה" - פירוט מלא של המסלולים והתפקידים ניתן יהיה לראות ב"דף נחיתה"**
דיגיטלי. ב"דף הנחיתה" הדיגיטלי, שיאפשר עדכונים בתדירות גבוהה, מופיעים כלל המסלולים והתפקידים הפתוחים ובתהליכי פתיחה.
- **דוגמאות ממוקדות:**
 - א. לוחמה -** הרחבת נושא הלוחמים על ידי הגנת ישובים, פעולות להקמת גדוד חרדי נוסף, פלוגת מג"ב, הרחבה מספרית משמעותית של לוחמים בגיוס האחרון 5/2024.
 - ב. תומכ"ל -** דת"ק חרדי ראשון בחיל האוויר בתהליך הקמה, הרחבת תפקידי שח"ר בכלל הזרועות, מקצועות תומכ"ל רבים באט"ל, שילוב ארגונים, הרחבת מסלולי עתודה אקדמית מותאמים והרחבת ישיבות הסדר חרדיות המשלבות למידה מקצועית.
 - ג. עבור מגויסים מעל גיל הפטור -** אוכלוסייה זו פנתה בהמוניה מתחילת המלחמה. הוסדר תהליך גיוסם עד לשיבוצם והפעלתם. מספר פריצות דרך תכליתיות למתגייסים מבוגרים אחרי גיל הפטור, שבחרו להתגייס ולשרת במילואים בתחומים ובנושאים שעד היום לא היתה בהם דריכת רגל חרדית:
 1. הגנת ישובים- דגש מיוחד לפתיחת טירונות 03 ומימוש הגנה מרחבית בישובים חרדיים ביהודה ושומרון.
 2. מגויסים בעלי הכשרה- שיבוץ במקומות משמעותיים על פי מקצוע המתגייס וצרכי הצבא (פצ"ר, יועב"ל, אמ"ץ, בית הדין לערעורים, אמ"ן, ח"א, אט"ל ועוד).
- **משמעות התפקיד -** לתפקיד משמעותי ונחשק כלוחם או כתומך לחימה משמעות גדולה. מהלך שבו חייל חרדי חוזר הביתה ומספר במשפחה ובציבור שהוא משובץ לתפקיד משמעותי ונחשק, משדר לכולם "צה"ל צריך אותנו", "מעריכים אותנו". בשלב זה שיצירת הממשקים והאינטראקציה החיובית הם חשובים - אין זה משנה אם המתגייס הוא צעיר, נשוי או מעל גיל הפטור.
- **הימנעות מהצבה לרבנות -** החלטנו ופעלנו להימנע עד כמה שאפשר משיבוץ בתפקידים ברבנות (להוציא נושא חללים), אלא להפנות מקסימום חרדים מגויסים לתפקידים משמעותיים במגוון רחב של יחידות.

ד. המלצה להמשך התהליך

- הכל פתוח - הבהרה חד משמעית שכמדיניות כל התפקידים בצה"ל יהיו פתוחים כולל קורס טייס, סיירות, תפקידי אמ"ן, תקשוב וסייבר וכד'. למי שבחר לוותר על מסלול ייחודי ולהשתלב ביחיד בהתאמות הבסיסיות לשמירת אורחות חיים.
- עיגון והרחבה - נכון למסד את הדברים שנפתחו ולבצע פעילות צה"לית וזרועית להמשך והרחבה משמעותית של מסלולים ותפקידים לחרדים.
- הגנה קרבית חרדית -
 - א. הרחבה בכל דרך של הגנה יישובית על ידי חרדים מעל גיל הפטור.
 - ב. הקמת פלוגות קרביות בסדיר באזורי היישובים החרדים במיקוד (כמו: בית"ר עילית, מודיעין עילית, עמנואל, מיצד, תל ציון ומעלה עמוס). שירות בקרבה לישובים החרדים יעורר את תחושת ההגנה על הבית, יאפשר ממשק טבעי בין משרתים חרדים לאוכלוסייה חרדית ומאפשר, בפשטות יחסית, שמירה על אורחות החיים החרדיים בצבא.
- התאמות תפקידים ואורחות חיים - המסלולים המיועדים לחרדים צריכים להיות כאלו אשר המצטרפים אליהם חותמים כי הם מחויבים לשמירה על אורח חיים החרדי, בהתאם למסלול ויודעים את ההגדרות הצה"ליות בנושא בהתאם לקבוצות השונות.
- עיתוי - הדברים צריכים להיות מטופלים בתכליתיות בשנת 2024 ואח"כ באופן רציף.

9. "תו תקן" - פקודה מוסדרת לשמירה על אורחות חיים בסביבת השירות של

המשרתים חרדיים

א. תיאור המצב באופן כללי

קו אחד שמקשר בין כל הפלגים בחברה החרדית הוא החשש הגדול בחברה החרדית מחילון, ומההשפעה של הציבור החילוני על אורחות חייו של החייל החרדי. סוגיה זו היא בליבת השיח בחברה החרדית. ההשפעה של הסביבה החרדית תקשה על נער חרדי המעוניין להתגייס לעשות מעשה ולהתגייס לצה"ל. השיח שערכנו מול החברה החרדית הוביל אותנו להבנה שבאמצעות ביסוס האמון מול החברה החרדית בכל הנוגע לשמירה מוקפדת על אורחות חייו של המשרת החרדי בצה"ל, עמידה בכל ההתחייבויות, ובניית אמון שאכן כך קורה, יובילו להרגעת הרחוב החרדי ולהקטנת ההתנגדויות לגיוס. כל מתגייס חרדי שירגיש את הכיוון החיובי שיתרחש, הופך באופן אוטומטי ל"מליץ יושר" בחברה ממנה הוא מגיע.

ב. האתגר

- להגדיר "תו תקן" לסביבת שירות התומכת את אורחות חייו של המשרת החרדי בצה"ל, והקפדה על מימושה בכל צה"ל – בהכנה, בהדרכה, בשירות.
- לכתוב פקודה ברורה, עם מרחב אפשרויות שייתנו מענה למגוון של שיבוצים למתגייס החרדי בצה"ל ושהולמים את כישוריו ורצונותיו.

ג. "רגל בדלת"

- הגדרה וקיטלוג - ההעמקה בנושא לימדה אותנו כי יש להתייחס לארבעה מצבים שונים בכל הנוגע להקפדה על אורחות חיים שיהיו מותאמים למשרת חרדי – מהמוקפד במיוחד לבין מי שנדרשת עבודה התאמה בסיסית.
- הבשלת תו התקן - ארבעת המצבים אפשרו להתחיל בגיבוש "תו התקן", כדי לייצר מרחב גמישות לשיבוץ, כשמכלול האתגרים עומד לנגד עינינו.

ד. המלצות להמשך התהליך

- כתיבת פקודת מטכ"ל – "תו תקן" הגדרה בצורה ברורה מהם הכללים לשמירה על "אורחות החיים" לחייל החרדי.
- הפקודה תתייחס – לשלב הגיוס, ההכשרה והשירות, עם דגשים ברמת היחידה ולזכויות היחיד.
- הפקודה צריכה להיות מטכ"לית, כזאת שתתייצר אחדות בין זרועות צה"ל וכלל יחידות הצבא.
- אחריות מפקדים מלאה – "אבן הראשה" לדינמיקה הראויה היא אחריות ומחויבות מפקדים מלאה – הם שיידרשו לעמוד ביעדים מאתגרים למימוש ההתחייבויות מול הפרט, למיצוי נכון ולהצלחה.
- הכשרות מפקדים והכנת סגלים – בכל ההכשרות יש להכניס לסילבוס ההכשרה פרק המתייחס לכללי השילוב של החייל החרדי. הכללים חייבים להיות מוטמעים בתרבות הצה"לית לכל אורך שדרת הפיקוד.
- בקרה ומעקב – יש חובה לבצע בקרה זרועית ומטכ"לית ליישום הפקודה, לרכז נתונים ולטפל בחריגים. עבודה בפלטפורמה סדורה המציגה תמונה מערכתית, בדומה למערכת "עידן" שפותחה עבור היוהל"ם
- הובלה – "תו התקן" לשילוב החייל החרדי בצה"ל נכון שיוביל אגף כ"א או לחילופין כשימונה, יוביל היועץ החרדי הבכיר לרמטכ"ל.
- אמירה של הרמטכ"ל – כמפקד הצבא חשובה במיוחד אמירתו החד משמעית של הרמטכ"ל בנושא למפקדים.
- סמלים – נכון לחשוב על דרכים להעלאת המודעות והמוטיבציה לשילוב וגיוס חרדים על ידי סמלים כגון: פרס הרמטכ"ל, מגן הרמטכ"ל וכד'.
- עיתוי – הפרסום של הפקודה המוסדרת העדכנית, קיץ 2024.

10. הנגשת מידע באמצעות אתר ייעודי - "דף נחיתה"

א. תיאור המצב באופן כללי

קיים חוסר משמעותי במידע נגיש למלש"ב חרדי בנוגע לצה"ל, מסלולים מותאמים, תפקידים, שירות וגיוס לצה"ל למעוניינים במסלולים הקרביים ובמסלולים תומכי לחימה.

ב. האתגר

הנגשת מידע רלוונטי למתגייס החרדי בכל הגילים בנוגע למגוון האפשרויות.

ג. "רגל בדלת"

- אתר חרדי - הוקם אתר אינטרנטי נגיש ברור ואיכותי תחת צה"ל שישמש כ"דף נחיתה" הנוגע לכל הדברים הרלוונטיים לאנשים בחברה החרדית. הדף כולל מסלולים בחלוקה לשלבי הגיל, תפקידים, התאמות, תנאים והנחיות לשמירה על אורח חיים חרדי.
- נגישות אופרטיבית - האתר מאפשר נגישות 24/6 ומאפשר השארת פרטים אישיים והתקשרות ליצירת קשר באופן אקטיבי או פסיבי.

ד. המלצות להמשך התהליך

- עדכניות ורלוונטיות - המשך טיפול, טיוב ועדכון של האתר באופן רציף, ובנוסף תחקור ופעולות תכליתיות להתקדמות בנושא אחת לשלושה חודשים.
- כלים מתקדמים - החלטה על שימוש בכלים טכנולוגיים תקשורתיים המתקדמים ביותר.
- התאמות - יש צורך לבצע התאמות רציפות בדף הנחיתה בהתאם להתפתחות מסלולים, תפקידים ומדיניות בשילוב ובגיוס חרדים.
- הגעה לפרט ולארגונים - הגעה ממוקדת לקהלים רלוונטיים כבודדים וכקבוצה. צעירים שאינם לומדים, אברכים המחפשים פרנסה, פטורים המבקשים להשתלב בצבא על אף הפטור.

- תקשורת בשלב הכניסה - טיוב באמצעות איוש חרדים במיטב והיערכות מראש לשאלות עם תשובות מהימנות ופתרון.
- אמינות ומחויבות - כל מה שנכתב או נאמר בעל פה זו התחייבות שאסור להפר אם רוצים לבנות את האמון. לכן חשוב מאוד לסגור היטב את הפרטים והנהלים, לבחון את מידת התאמתם וליצור זיכרון ארגוני.
- אחריות - הטיפול צריך להיות על ידי אב"א מקצה לקצה (בתיאום על פי צורך עם מיטב, דו"ץ ואגף בטחוני חברתי)
- עיתוי - חשוב למצות את התהליך ואת "דף הנחיתה" עד 6/2024.

11. שינוי ארגוני- יועץ לרמטכ"ל ולפורום מטכ"ל בנושא חרדים בצה"ל (יוהל"ח)

א. תיאור המצב באופן כללי

- הערכות לגיוסים משמעותיים - לצוות ברור כי צה"ל יידרש להיערך לגיוסים משמעותיים של חרדים, מה שהיה לא יהיה.
- צה"ל יידרש לטפל לא רק בתנאים סביבתיים, כאלה שייתנו מענה הולם לאורחות חייו של המתגייס החרדי, אלא לפעולות לגיבוש מתווים למיצוי משמעותי של המתגייס החרדי, הרחבת השתתפותו בתפקידים ומקצועות רלוונטיים וקידומו המקצועי והפיקודי במעלה הדרך.
- חוסר בכתובת דומיננטית - אין כתובת דומיננטית בצה"ל שמשפיעה על יחידות הצבא, כזאת שיכולה להשפיע על המדיניות ואכיפתה, על הקידום ועל מיצוי משמעותי של החייל החרדי.
- עיסוק בשנים האחרונות - לא התרשמו שבשנים האחרונות העיסוק בגיוס חרדים היה בליבת העשייה או במרכז תשומת הלב.
- מצאנו גם שיש שונות בין סמכויות על איך ועד כמה מקפידים על אורחות חיים, למדנו על חוסר מעקב ובקרה מגובה בנתונים, על חריגות שנעשו בכל הקשור להקפדה על אורחות חיים של המשרת החרדי. מידת הטיפול במתגייס החרדי תלויה ברצון הטוב של המפקדים.

ב. האתגר

העמדת דמות חרדית בכירה, בעלת שיעור קומה, בצה"ל. כזאת שתשמש כתובת פנימית וחיצונית, בעלת סמכות, לשילוב חרדים. והתאמת המבנה הצה"לי לנושא.

ג. "רגל בדלת"

- רצון טוב ונכונות - עמדנו מקרוב על פעילות "מנהלת החרדים", על שיבוץ חרדים ביחידות צה"ל, נפגשנו גם עם אלופי צה"ל – לכולם רצון טוב ונכונות רבה לעשות מעשה.
- בחינת חלופות - ההיכרות שלנו עם יחידת היוהל"ס בצה"ל לימדה אותנו עד כמה גוף שכזה מאפשר דינמיקה אחרת, בתוך הצבא ומחוצה לו, כדי לקדם שוויון הזדמנויות מגדרי ומיצוי משמעותי של מגדר בשירות. היחידה מטפלת בנושאים ייחודיים ומאפשרת למקבלי ההחלטות להוציא לפועל מדיניות.

- מסקנה - המסקנה שהגענו אליה - חייבת להיות כתובת בכירה בצה"ל שתיתן מענה הולם לנושא החרדים בצה"ל.

ד. המלצות להמשך התהליך

- מינוי יוה"ח – קצין חרדי בכיר, בדרגת תא"ל, שישמש יועץ לרמטכ"ל ולפורום מטכ"ל לענייני חרדים. אדם חרדי משכמו ומעלה, ששירת בצה"ל. אדם המוערך בחברה החרדית ובצה"ל.
- תחומי אחריות - יחידת היוה"ח תהיה אמונה על:
 1. לייעץ לרמטכ"ל ולפורום מטכ"ל לקביעת מדיניות צה"ל לגיוס ושילוב חרדים. תהיה לה דלת פתוחה אצל הרמטכ"ל וראשי הזרועות לנושאים פיקודיים הקשורים בחרדים.
 2. אחריות על מימוש והוצאה לפועל של מדיניות המטכ"ל בנוגע לשילוב חרדים, בצורה אחידה בכל יחידות הצבא.
 3. קידום ומיצוי משמעותי של חרדים בצה"ל.
 4. הרחבת השתתפות ושילוב במקצועות משמעותיים.
 5. אחריות על ביצוע הפקודה לשמירה על אורחות חייו של החייל החרדי, תוך מעקב ובקרה אחר יישומו בשטח.
 6. כתובת זמינה 24/6 בתוך הצבא ומחוצה לו בכל הנוגע לשילוב חרדים בצה"ל.
 7. איש הקשר של הצבא מול החברה החרדית.
 8. מוקד ידע בכל הנוגע להשתלבות חרדים בצה"ל.
 9. מעורבות בכל החלטה משמעותית הקשורה לחרדים.
- דמי רצינות - מינוי יוה"ח יסייע בבניית דינמיקה חיובית מול החברה החרדית וישדר "דמי רצינות" של צה"ל.
- שינוי והתאמת המבנה ארגוני שכיום הוא "מנהלת חרדים" – בחינה תכליתית של אג"ת ואכ"א של המבנה הארגוני שכיום הוא בעיקר "מנהלת חרדים" באכ"א, לטובת מתן מענה ארגוני הולם וחזק להשתלבות ולגיוס רחב היקף בצה"ל ובזרועות, תוך סנכרון תחומי אחריות, חלוקת הסמכויות ושילוב עם היוה"ח.
- הסנכרון בין היוה"ח לאכ"א מתבקש כדי לתת מענה הולם להשתלבות ולגיוס רחב היקף בצה"ל.

- עבודת מטה תכליתית ואיוש מהיר - ברור לנו שנדרשת עבודה מעמיקה של אגף התכנון ואגף כ"א בצה"ל להגדרת מבנה היחידה, הסמכויות שלה, והגזרות שישפיעו על יחידות המטה הקיימות,
- קביעת פונקציה - בעל תפקיד קבוע ומוגדר בכל זרוע, לנושא החרדי בדומה למבוצע בנוגע לנושא המגדרי.
- עיתוי - יחד עם ההבנה שנדרשת עבודת מטה סדורה, במקביל לעבודת התכנון, יש למנות קצין חרדי בכיר - היוה"ל"ח - בטווח המידי, כדי שיוכל להשפיע על מבנה היחידה, על הקמת בסיס קליטה והכנה למתגייס החרדי, ולהיות חלק מתוכנית עבודה אותה יקדם סגן הרמטכ"ל בראי המלצות הצוות.
- שיקולים להמשך - נכון לשקול את האפשרות שהקמת יחידת היוה"ל"ח תהיה תחומה בזמן ותעשה בחינה למידת נחיצותו בעוד כחמש שנים, בדומה למה שנעשה עם היוה"ל"ן (שהפך בהמשך ליוה"ל"ם).

12. שינוי ארגוני- שינוי ומיקוד משמעותי בטיפול לפני הגיוס

א. רקע

ככל שמעמיקים בכל הנוגע לשילוב החרדים בדור הצעיר בצה"ל, מתחדדת ההבנה שכדי לקדם שינוי משמעותי חובה לטפל בזה הרבה קודם לגיוס, בדור הצעיר – בשלב המלש"ב.

הנתונים מלמדים על היקפים שגדלים במהלך השנים של נוער שמסגרת הישיבה אינה מתאימה לו עוד ויוצא מהישיבות. אין ממש בקרה על מי באמת לומד בישיבות, המידע שמצוי במע' הביטחון על היקף הלומדים מחוץ לישיבות אינו מדויק, היכולת להגיע למידע על זהות האנשים חסרה.

הטיפול באוכלוסיות אלה היום "חונה" במגרש האגף ביטחוני חברתי.

ב. האתגר

הרחבת פוטנציאל המתגייסים, ע"י פעילות מקדימה, הרבה קודם לגיוס, עבודה סדורה עם המוסדות והגופים הרלוונטיים לשם כך והתאמת המבנה הארגוני במשרד הביטחון לנושא.

ג. "רגל בדלת"

- מכינות - פתיחת מכינות קצרות טרום שירות (בהובלת חתומכ"א ושיתוף האגף הביטחוני חברתי) יצרה פלטפורמה מצוינת להרחבה משמעותית בעתיד.
- ישיבות הסדר – חיבורים בין גורמים ועידוד הקמת ישיבות הסדר חרדיות בדומה לישיבות ההסדר הטכנולוגיות, בדגש על לוחמה.
- שת"פ עם משרד החינוך - הרחבת מספר התקנים בישיבה המטפלת בנוער חרדי המיועד לשירות.
- הסברה - התפתחה הסברה של קצינים חרדיים במוסדות נבחרים.
- תמיכה - החלה עבודה על תמריץ תקציבי, מבוסס תוצאות, לגופים הפועלים עם האוכלוסיות הייעודיות, להבאת הפוטנציאל להשתלבות בצה"ל.

ד. המלצות להמשך התהליך

- יצירת השפעה - עם חוק, בלי חוק, אנחנו באירוע מכונן. בכדי ליצור השפעה, נדרש שינוי עמוק בכל הנוגע לצעירים - בני הנוער בחברה החרדית שהם בפוטנציאל לגיוס והגעה נרחבת לשאר קבוצות הגיל.
 - מיקוד אחר וייעודי
 - סדר עדיפויות גבוה לנושא
 - פעילות בעלת משמעות ורחבת היקף
 - מידע מבוסס ואמין בנוגע לפוטנציאל
- צורך בשינוי - נדרש שינוי עמוק בכל הנוגע לפעילות לגיוס חרדים לצה"ל, טרום הגעתם למיטב. השינוי חייב להיות ממוקד, מבוסס נתונים, עם יעדים מספריים מאתגרים ועם קשב מקסימלי לנושא בהתאמה לתוכנית עבודה.
- שיתוף לטובת גיוס - נדרש שת"פ רחב יותר מול משרד החינוך והמשרד לשוויון חברתי לפיצוח האתגר המשותף. הן מבחינת נתונים, והן מבחינת פעולות ייעודיות.
- שיתוף פעולה לטובת תעסוקה - נדרש שת"פ עם משרד העבודה והגופים המכשירים חרדים לתעסוקה.
- שינוי ארגוני עמוק או הקמת מנהלת - נדרשת עבודת מטה מידית ומהירה במשרד הביטחון לטובת שינוי ארגוני עמוק, או הקמת מנהלת ייעודית קטנה ותכליתית, מוגבלת בזמן במשרד הביטחון לטיפול מקיף ויצירת תשתית בנושא החרדים. זאת תוך הגעה למבנה ארגוני המאפשר ריכוז מאמצים בתחום, איסוף ועיבוד נתונים ופעילות בזמנים קצרים.
- עיתוי - מומלץ שהדבר יעשה בעיתוי קרוב ככל שניתן, ולא יאוחר מאוקטובר 2024.

13. הובלת התהליך בצה"ל על ידי סגן הרמטכ"ל

א. תיאור המצב באופן כללי

במשך שנים רבות נעשו פעולות, הוקמו וועדות שהמליצו המלצות כאלה ואחרות בנושא חרדים. במבחן התוצאה מרבית הדברים לא עלו על הנתיב הראוי ובמובנים מסוימים אף הלכו אחורה.

- צורך מבצעי ושעת רצון - בעת הנוכחית, הצורך המבצעי ושעת הרצון מאפשרים לקדם ולהתקדם באופן תכליתי ומשמעותי.
- חשיבות הנושא - נושא שילוב וגיוס חרדים הוא בעל משמעות גדולה מזוויות רבות לצה"ל ולמדינת ישראל.
- רגישות הנושא - הנושא רגיש מאוד גם בחברה החרדית וגם בחברה הכללית.

ב. האתגר

- הובלת המשך התהליך בנחישות ומימוש תכליתי של ההמלצות.
- ליצור מחויבות פיקודית וארגונית מלאה מהרמטכ"ל כמפקד הצבא, ועד לצעיר המפקדים בשטח.

ג. "רגל בדלת"

- "רגל בדלת" בנוגע לכל המלצה - חלק חשוב ומשמעותי בהמלצות הצוות הינו בכך שלגבי כל אחת מההמלצות נעשו בעת האחרונה פעולות תכליתיות והכנסת "רגל בדלת".
- מהלכי פתיחה אלה ("הרגל בדלת") והפעולות שנעשו בצה"ל ובמערכת הביטחון יאפשרו, להערכתנו, להמשיך את שנעשה בכל אחד מהתחומים והנושאים שהוצגו בהמלצות, ולהבשיל אותם לכדי תוכנית עבודה מלאה ומימוש אופרטיבי.

ד. המלצות להמשך תהליך

- הובלת התהליך על ידי סגן הרמטכ"ל - מומלץ שסגן הרמטכ"ל יוביל את המהלך הצה"לי הכולל בשנים הקרובות תוך סנכרון של רגל בניין הכוח והרגל המבצעית ובניית תוכנית רב שנתית מחייבת. זאת עד העלאת הנושא על הנהלים הנכון והראוי.
- הבנה שלא מדובר ב"עוד נושא" - ההבנה העמוקה שלנו, מתוך הצורך המבצעי, שעת הרצון, החשיבות הציבורית של הנושא, רגישות הנושא והפוטנציאל הנוכחי והעתידי, היא שלא מדובר בעוד נושא אלא בנושא משמעותי מאוד, נושא רגיש מאוד, נושא בעל משמעות אדירה לצה"ל ולמדינת ישראל בראייה רחבה בטווח זמנים מדי וארוך.
- מורכבות הנושא - מדובר במשימה מורכבת של בנין כוח אנושי, ובשינוי עמוק מזוויות שונות כלל צהליות - מבצעיות, תכנוניות, ארגוניות, כלכליות, אנושיות ותרבותיות עם רגישות גבוהה בתוך צה"ל ובחברה הישראלית כולה.
- הערכות לגיוס מסיבי - נכון לתכנן ולהיערך למספרים גבוהים ומשמעתיים עם חוק או בלי חוק.
- מחויבות מפקדים ותוכנית רב שנתית מחייבת - להצלחת המהלך יש חשיבות עליונה למחויבות מפקדים, ולתוכנית רב שנתית מחייבת. המחויבות העמוקה של מפקדים ותוכנית רב שנתית שכזאת, **מעוגנת בתר"ש**, היא "עמוד השדרה" של השינוי.
- מעורבות שר הביטחון והרמטכ"ל - מומלץ שהנושא יעלה בדיונים בראשות הרמטכ"ל ובראשות שר הביטחון.

14. תרגום ההמלצות לתוכנית עבודה מטכ"לית

א. תיאור המצב באופן כללי

- מהפגישות הרבות עם החלק הארי של העוסקים בשילוב חרדים והכרת הפעולות הרבות והמגוונות המתקיימות בנושא, עולה באופן מובהק, בנוסף למתכלל בעל סמכות, הצורך בתוכנית עבודה שתכלול את כלל הגורמים הרלוונטיים.

ב. האתגר

כתיבת תוכנית עבודה מטכ"לית המתייחסת לכלל הזרועות והיחידות הרלוונטיות, בכללן אגפי משהב"ט, הכוללת גאנט לביצוע.

ג. "רגל בדלת"

- זוהו הנושאים הליבתיים הדורשים טיפול. בכל נושא החלה פעולה והוגדרו לוחות זמנים ראשוניים.

ד. המלצות להמשך תהליך

- הכנת תוכנית עבודה - חשוב ביותר שסגן הרמטכ"ל, שהינו בעל סמכויות רחבות וממשקים בצה"ל ומערכת הביטחון, יוביל תוכנית עבודה סדורה ומפורטת המכילה - מי עושה, מה עושה ומתי עושה.
- התוכנית - חשוב שהתוכנית תכלול את כלל הנושאים וההמלצות שפורטו במסמך זה. חשוב להמשיך לטפל, לעגן, להרחיב ולפתח את הדברים שבוצעו "ברגל בדלת" בכל נושא.
- סנכרון - בנוסף, מומלץ שהתוכנית תכלול ותסנכרן את כלל הפעולות המתקיימות בנושא בצה"ל ובכלל מערכת הביטחון בדגש על: עשיית אכ"א, תכנון אג"ת, תוכניות הזרועות והסמכויות, פעולות להרחבת המתגייסים במשהב"ט, פעולות עבור המשתחררים ועוד.
- התוכנית הכלכלית כחלק מהתר"ש - חשוב מאוד שתוכנית העבודה המטכלית על כל משמעויותיה התקציביות ואחרות, תהיה חלק מהתר"ש הקרוב שייסגר בשנת 2024.
- שילוב אדם חרדי - מומלץ שבכל הנושאים בתוכנית, בתכנון ובביצוע, ישולב וילווה אדם חרדי.

- הובלה לשינוי- תוכנית עבודה מטכ"לית כוללת היא הדרך הנכונה והראויה, להערכתנו, להבטיח שהדברים יבשילו בזירות השונות ויובילו לכדי שינוי משמעותי.
- עיתוי- מומלץ שהתוכנית תגובש תאפשר ותצא לדרך עד אוקטובר 2024.

15. תוכנית להשתלבות חרדים בשוק האזרחי אחרי שירות צבאי

א. תיאור המצב באופן כללי

אחת הסיבות המרכזיות להשתלבותו של מלש"ב חרדי בצבא, היא גם היכולת לקבל כלים הכשרה וניסיון לצורך המשך חייו. פרנסה ("פרנסה"). כאשר מדובר בתומכ"ל לרוב העניין פשוט יותר ובר ביצוע. התפקידים המגוונים בהם משרתים חרדים מקנים הכשרה, ניסיון תעסוקתי שמאפשר השמה באזרחות.

בתפקידי לוחמה, אליהם מתגייסים ברובם המוחלט צעירים, ניתנת שנת "מעוף" להשלמת ההשכלה החסרה לצורך רכישת מקצוע. שנה זו כיום אינה מוצלחת ולא מאפשרת למצות את הפוטנציאל לשילוב המסיימים בלימודי המשך.

ב. האתגר

מיצוי פוטנציאל המשובצים החרדים לקרבי, ושילוב חרדים בתפקידים משמעותיים של תומכי לחימה, זאת תוך מתן מענה הולם לעתיד האזרחי.

ג. "רגל בדלת"

- מענה ללוחמים ותומכי לחימה - ההבנה ששירות בצה"ל יש בו כדי לקדם את המתגייס החרדי לעתיד טוב יותר לאחר השחרור והוא מעודד גיוס. לאור הבנת הסוגיה ננקטו פעולות למציאת מענים בתקופת השירות, על מנת ליצור לאלה וגם לאלה אופק השתלבות באזרחות שיאפשרו גם תרומה למדינה וגם פרנסה בעתיד.
- פתיחת תפקידים - טופלו הרחבות משמעותיות של תפקידים צהליים שיש בהם אופק תעסוקתי.
- שנת מעוף - החל טיפול בנושא שנת המעוף עבור לוחמים כדי שימקסם את האפקטיביות להכנת הלוחמים לתעסוקה באזרחות.

● מבקשי תיקון:

א. פיתוח מענה למבקשים "תיקון" - כשהתחילו פניות רבות לגיוס לטירונות שלב ב', נדרשנו למצוא פתרון לפוטנציאל גדול שבעבר הוציא "פטור נפשי" בגין הרצון שלא להתגייס, מסיבות לא ראויות. במקומות בהם זיהינו כי יש רצון כן לעשות "תיקון" ניתן מענה על ידי פסיכיאטר מומחה, אשר בנה קריטריונים ובחן כל מקרה לגופו ובכך אפשר לפונה להתגייס, לעשות טירונות ולהשתלב במערך המילואים. מתוכם, המתאימים ישתלבו בסדיר ולאחר מכן בקבע.

ב. טיפול בעריקים - הפצ"ר העמידה נוהל מיוחד לטיפול בעריקים המבקשים לחזור בתשובה ולהסדיר את מעמדם.

- חיבור למוסדות הכשרה - נעשה חיבור למוסדות הכשרת חרדים כתשתית להצטרפות לצה"ל בתפקידים מקצועיים. מוסדות כדוגמת "מכון לב" בירושלים "המרכז החרדי להכשרה מקצועית" ועוד.

ד. המלצות להמשך התהליך

א. שנת "מעוף" - התאמה לעולם שבחוץ.

- יעד השילוב בראש סדר העדיפויות הצה"ל הם תפקידי הלוחמה. במסלול החרדי בתום תקופת השירות מוקדשים 8 חודשים ל"שנת מעוף" (השלמת לימודים ורכישת השכלה, ב-8 החודשים האחרונים של השירות).

יש לפעול להתאים תכנים ולסנכרן את מועדי התחלת שנת "המעוף" עם תאריכי פתיחת קורסים מתאימים.

ב. תפקידים בהכשרה צה"לית שהניסיון בהם מאפשר מקצוע באזרחות -

תפקידים מגוונים דורשים הכשרה קצרה בתוך צה"ל, בסופה מוכשרים לתפקיד מקצועי רלוונטי גם לאזרחות. מספר מקצועות גדול ניתן למצוא באט"ל, חה"א, מז"י, אמ"ן ותקשוב. תפקידים הנמצאים בצה"ל ויכולים להתאים לחרדי נשוי שמוטיבציה גדולה להשתלבותו היא פרנסה.

נכון שהדברים יפורסמו יובהרו ויוגדרו בכל דרך אפשרית כבר לפני הגיוס בדגש על "דף הנחיתה".

ג. תפקידים שדורשים הכשרת הנדסאי או אקדמי לפני הגיוס לצה"ל - במוסדות החרדים המאפשרים לימודי תעודה או אקדמיה בהתאמה למגזר החרדי ניתן למצוא חרדים רבים לפני גיל הפטור. האפשרות להשתלב במסלולים אלה שיהוו תשתית להכשרה לפני ההשתלבות בצה"ל, במקביל לפעולות להתאמת מסלולים בצה"ל. נתיב זה יאפשר להביא חרדים שעברו הכשרה בגילים המתאימים לצה"ל.

- הובלה - חשוב שהדברים יובלו מקצה לקצה על ידי אכ"א בתיאום עם משרד הביטחון.

סיכום

- המסמך הזה, הוא אופרטיבי ותכליתי.
- ההמלצות המוצעות הן ישימות, מעשיות וניתנות לביצוע.
- אימוץ ההמלצות, "תרגום" ההמלצות לתוכנית עבודה מטכ"לית, הכללת התוכנית בתר"ש הקרוב, מעקב אחר ביצוע והרחבת המאמצים יביאו, להערכתנו, לשינוי משמעותי הדרוש לצה"ל ולציבור כולו.
- אי אפשר להפריז בחשיבות המהלך.
- תודות גדולות לאנשים הרבים שנפגשנו איתם, והיו מוכנים לעשות הכל עם כל הלב והנשמה להצלחת המהלך.
- בהצלחה לכולנו.

מדינת ישראל
משרד הביטחון

MINISTER OF DEFENCE BUREAU

לשכת שר הביטחון

תאריך: 24
דצמבר 2023
סימון: כ-סר_הביטחון-24122023-004575

כסבת: 24
דצמבר 2023
סימון: כ-סר_הביטחון-24122023-004575

הנדון: מינוי צוות לשילוב תכליתי של חרדים בצה"ל

1. מטרת הצוות לרכז תמונת מצב נוכחית, לגבש תכנית פעולה ולהוביל מעלות אומריכיות ותכליתיות, על ידי הגופים הרלוונטיים בכלל מערכת הביטחון וצה"ל, למימוש גיוס החרדים בטווח הוסך המידי. וזאת לאור הנסיבות שנוצרו בשל המלחמה.
2. הצוות יוסך גורמי מקצוע על פי הצורך והעניין מכלל מערכת הביטחון וצה"ל.
3. התכנית ומימושה תוצג על ידי הצוות והעמוד בראשו, בהתאם לצורך, בפני מנכ"ל משהביט, הרמטכ"ל ובמני.
4. הצוות יוסך לגישות מלאה למידע ולשיתוף פעולה מלא, מכלל הגופים בצה"ל ובמשרד הביטחון.
5. הצוות יכלול את החברים הבאים:

- א. בראש הצוות יעמוד אלוף במיל' אליעזר שקדי
- ב. אלוף אייל הראל- ראש אג"ת או נציג בכיר קבוע מטעמו
- ג. תא"ל שי סייב- רח"ט תומכ"א
- ד. תא"ל גיל מנחם- היתכ"ל וראש אג"ת
- ה. איתי אופיר- יועמ"ש משהביט
- ו. אליס אלוך מנכ"ל- מפקד מיטב
- ז. אליס במיל' אילן אבישי
- ח. חרב סא"ל במיל' רם משה ראביד
- ט. חדר מ"ץ- יועצת חסר

בברכה,

יואב נלנט
שר הביטחון

העמיתים:
הרמטכ"ל
מנכ"ל משהביט

סוכבת: משרד הביטחון, הקריה תל-אביב טלפון: 03-6976663 פקס: 073-3233322

ועד הישיבות בארץ-ישראל

— וועד בולט בארץ-ישראל פון היינטיגן טאג —

המרכז: ירושלים, רחוב החבצלת 4, טלפון 225042 ת.ד. 5008
 סניפים: תל-אביב, מנצח 9, טל. 295938 ת.ד. 1760 חיסה, לבנטין 12, טל. 522129
 בנקים: בליל יום 35351/00 בנק הדואר 10750-4

ב"ה יום אדר"ה חשוון תש"ט מס' מ/ב/ (חוזר)

לכבוד
 הרה"ג ר"מ ישיבת

ר.מ.נ.

בעקבות עריכת הרשימות החדשות של תלמידים בקשר לדחית גיוסם, מוצאים אנו לנכון ולחובה לחזור ולפנות אל כח"ר בדברים הבאים:

א. --- המפורסמות אינן צריכות ראייה, כי הזכות שנתנה לבן-ישיבה להנות מדחית גיוסו מהצבא - היא אך ורק בתנאי שתהא "תורתו אומנותו" ולא יעסוק בשום עסוק חומרי הן בזמני הישיבה והן מחוצה להם. כל גדולי ישראל סמכו ידיהם על חקנה זו וראו בה תנאי בל יעבור.

וכדי לאשר ולחזק את זאת הננו פונים בקריאה גדולה לראשי הישיבות ומבקשים להקפיד הקפדה יתירה, שח"ו לא תצא תקלה מתחת ידם, ורק תלמידים שתורתם אומנותם כנ"ל יאושרו על ידם בקשר לדחית גיוסם. הם ולא אלה שאין עטרה זו הולמתם.

ב. --- כמו כן מתבקשים ראשי הישיבות לבדוק ולהקפיד, שלא לכולל ברשימת תלמידי-הישיבות ולא להוציא עבורם אשורים לדחית גיוס - לתלמידים חולים, אשר לפי מחלתם, עליה הצהירו או יצהירו בלשכות-הגיוס, אינם יכולים לקיים את סדרי הלימודים בישיבות ולהשתתף בהם. הדבר מובן מאליו ואינו זקוק לפרושים.

מכיוון, שועד-הישיבות לא יהא יכול לספל במקרים מעין אלה - חשוב וראוי הדבר, שדבר זה יובא לידיעתו של כל תלמיד ותלמיד.

וה' חשוב יזכנו להגדיל תורה ולהאדירה ולשימה תהלה בארץ קדשנו.

בברכת התורה,

ישראל מנחם

נספח 4

מכתב מיום 30.6.2024 בקשה לפגישה עם הרמטכ"ל וראש אכ"א
בעניין השפעות גיוס חרדים על שירות נשים בצה"ל

30/06/2024
כ"ד סיון תשפ"ד

לכבוד
ראש המטה הכללי, רא"ל הרצי הלוי
ראש אגף כוח אדם, האלוף יניב עשור

שלום רב,

הנדון: בקשת פגישה בנושא השפעות גיוס חרדים על שירות נשים בצה"ל

אנו פונות אליכם בעקבות הצעת החוק המונחת על שולחן הכנסת והחלטת בג"צ שהתקבלה בעניין גיוס חרדים לצה"ל. אנו שותפות לאינטרס הלאומי בגיוס חרדים לצה"ל הן בראי עקרון השוויון בנטל השירות והן לאור צו השעה למצות את פוטנציאל ההון האנושי העומד לרשות צה"ל.

בצד זאת, ברי כי גיוס מאסיבי של חיילים חרדים יחייב את צה"ל להערכות מתאימה ובכלל זה להבטיח, שלא תהיה פגיעה בחיילות המשרתות בחובה, בקבע ובמילואים, בכל התפקידים ובכל המערכים. לא למותר לציין כי הנשים הוכיחו את נחיצותן, מקצועיותן ואומץ ליבן, כך שמבלי להמעיט בחשיבות הרבה של גיוס חרדים, אין להמעיט בחשיבות ובצורך של צה"ל בשירות הנשים ויש להידרש למורכבות הסוגייה בשום שכל.

אשר על כן, ובטרם תתקבל כל החלטה בדבר הערכות כאמור, נבקש לקיים עמכם פגישה בעניין. נוכח חשיבות הסוגייה והעובדה כי צה"ל כבר החל להיערך לגיוס חרדים לצה"ל, נבקש לתאם פגישה בהקדם.

בברכה,

עפרה אש
מנכ"לית
פורום דבורה

גלי עציון, עו"ד
מנהלת מחלקת יעוץ וחקיקה
נעמת תנועת הנשים של ישראל

טל הוכמן
מנכ"לית
שדולת הנשים בישראל

העתקים:
חה"כ יואב גלנט, שר הביטחון
תת-אלוף אלה שדו, יועצת הרמטכ"ל לענייני מגדר

נספח 5

נייר עמדה שהוגש לוועדת חוץ וביטחון מיום 28.7.2024

28/07/2024

ז' אב תשפ"ד

השפעות גיוס חרדים על שירות נשים בצה"ל

השירות בצה"ל הינו שירות **חובה** המבוסס על חוק שירות בטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986 לפיו כל אזרח ואזרחית שהגיעו לגיל 18 מחויבים בשירות ביטחון. השירות הינו ציבורי ומושתת על עקרון צבא העם ועקרון כבוד האדם. כבזה ובפרט לנוכח העובדה שמדובר בשירות חובה, על צה"ל מוטלת חובה יתירה להקפיד על שוויון מהותי בין כלל המשרתים והמשרתות בו.¹

זאת ועוד, אירועי מלחמת שבעה באוקטובר כבר הוכיחו את חשיבותן של נשים ומיצוי הפוטנציאל האנושי שהן מביאות לצה"ל.

אנו שותפות לאינטרס הלאומי בגיוס חרדים לצה"ל הן בראי עקרון השוויון בנטל השירות והן לאור צו השעה למצות את פוטנציאל ההון האנושי העומד לרשות צה"ל בימים מורכבים אלו. אך מבלי להמעיט בחשיבות הרבה של גיוס חרדים, אין להמעיט בחשיבות ובצורך של צה"ל בשירות הנשים ויש להידרש למורכבות הסוגייה בשום שכל. ערך השוויון צריך להנחות כל מתווה שייקבע בדבר גיוס של אוכלוסיית החרדים לצה"ל. בהתאם, להבטיח, שלא תהיה פגיעה בחיילות המשרתות בחובה, בקבע ובמילואים, בכלל התפקידים ובכלל המערכים.

כידוע, פקודת השירות המשותף, שפורסמה בשנת 2003, ועודכנה בינואר 2018,² קובעת כהאי לישנא:

3. **מדיניות השירות המשותף נועדה למלא את ייעודו המבצעי של צה"ל ולשמור על לכידות המסגרת הצבאית. מדיניות השירות המשותף מושתתת על היותו של צה"ל צבאה של מדינה יהודית ודמוקרטית, ועל תפיסת צבא העם, לפיה משרתים בצה"ל חיילים בני כל המינים, הדתות והעדות ותרומתם של כולם, גברים ונשים, חיונית להצלחתו של הצבא במילוי משימותיו. המדיניות קמה מתוך תפיסה ממלכתית, שוויונית וסובלנית, המעוגנת בערכי כבוד האדם וברוח צה"ל.**

4. **המפקדים יישמו את מדיניות השירות המשותף בהתאם לכללי פקודה זו ולהנחיות שייקבעו מכוחה, תוך שמירה על כבודם ואמונתם של כלל החיילים, והכל במטרה לממש את ייעוד צה"ל**

ולאור עקרונות אלה יש לפעול גם במסגרת האתגר של גיוס מאסיבי של חרדים לצה"ל ככל שיתרחש.

יצוין כי פקודת השירות המשותף זכתה לביקורות רבות לאורך השנים, מתוך צה"ל ומחוצה לו. קולות רבים טענו כי הפקודה מעורפלת וכי קיים קושי בהבנת והטמעת הפקודה. על כן, הפקודה הושפעה רבות מהפרשנות שקיבלה לאורך השנים ממפקדים בשטח.³ בנוסף, בדוח מבקר המדינה (2012) העוסק בשירות חרדים בצה"ל נכתב שקביעת המדיניות בעניין גיוס חרדים והשפעת הגיוס על שירות נשים "נעשה ללא שיתוף הגורמים הממונים על מאפייני שירות הנשים בצה"ל".⁴ על כן, יש כבר עכשיו לערב את יחידת היווה"ם וכן לדון בהשפעות גיוס החרדים על שירות נשים בעת בניית מודל הגיוס ולא להסתפק בקביעת מעקב אחר היקף תופעת הדרת

¹ דובר צה"ל. (2011). רוח צה"ל.

² <https://www.idf.il/media/5g2bowrf/33-0207.pdf>

³ הוועדה לקידום מעמד האישה. פרוטוקול מס' 121, בחינת נושא השילוב הראוי ומגמת ההקצנה הדתית בצה"ל, 27.12.2011.

⁴ מבקר המדינה. דוח שנתי 62 לשנת 2011 ולחשבונות שנת הכספים 2010. 1.5.2012.

הנשים בצה"ל ולקיים סדרת דיונים מעמיקה בסוגיה טרם קביעת מדיניות גיוס החרדים ולקבע את המדיניות שהוסכמה בפקודה ברורה ונהירה לכל חייל וחיילת בצה"ל.

יצוין עוד כי ביוני 2011, סמוך לסיום תפקידו כתב ראש אכ"א, אלוף מיל אבי זמיר לרמטכ"ל,⁵ לאלופים החברים במטכ"ל, וכן לקח"ר, לרבצ"ר וליוה"ל, מסמך אשר נועד לתעד, להתוות ולשקף מציאות ופעילות שנעשתה בנושא השירות המשותף של חיילים וחיילות דתיים וחילונים בצה"ל. במכתבו ציין ראש אכ"א דאז, בין השאר, כי קיים מספר דיונים בראשותו על ממצאי המחקר שיזמה היוה"ל והשלכותיהם. כן כתב שם האלוף (מיל) זמיר: "על פי הבנתי, מדובר בנושא שהוא בנפשו של צה"ל ובנפשנו כחברה וכמדינה יהודית ודמוקרטית. תהליכי הכרסום והסחיפה בבסיס השירות המשותף מעצימים מאוד את האתגרים והאיזמים על המשך קיום מודל צבא העם, ומחדדים מאוד את הצורך לעסוק בו בנושא אסטרטגי עבור הפיקוד הבכיר של צה"ל. ראש אכ"א הוסיף, כי הוא מודע לרגישותו הציבורית והפוליטית של הנושא, אך "אם לא נקדים לעסוק בו בצורה יזומה ומושכלת, ניאלץ להידרש לו כמכבי-תבערה גדולה".

דומה שדברים אלה מקבלים משנה תוקף כיום לאחר פסיקת בג"ץ ולאור האתגר העומד לפתחו של צה"ל.

לאור האמור לעיל ולקראת האתגר שעומד לפתחנו בהמשך לפסיקת בית המשפט העליון בעניין גיוס חרדים, ברצוננו להעלות מספר סוגיות לדוגמא אשר חובה לתת עליהן את הדעת:

1. "שטחים סטריליים" מנשים אינם יכולים לבוא על חשבון פגיעה בנשים

ככל שיש מחשבה על הקמת גדודים של חרדים אשר כדי לאפשר לחיילים לשמור על אורח חייהם אמורים להיות "שטחים סטריליים" מנשים, הרי מעבר לתחושה הקשה שמבטא רעיון שכזה במציאות בה הנציגות החרדית בכנסת ובממשלה וכן בשירות הציבורי, ובה רבנים לא מעטים, אינה מהססת מלתפקד בסביבה לה שותפות גם נשים, יש לוודא כי הדבר לא בא על חשבון חופש התנועה, האוטונומיה, התיפקוד הצבאי והכבוד האישי של החיילות והקצינות המשרתות בצבא. לפיכך יש לקבוע נהלים ברורים בפקודות צה"ל שיעגנו את עקרונות היסוד של פקודת השירות המשותף, שהם השוויון וכבוד האדם.⁶ באופן שישלב באופן מיטבי בין ערכים אלה לבין הרצון והצורך בשוויון בנטל וגיוס חרדים.

2. אין לפגוע באפיקי קידום עבור נשים בכירות

פיתוח מסגרות צבאיות לחרדים חייב להתיישב עם אפיקי קידום לנשים, יכולתן להתקבל לתפקידים בכירים בפרט כאלה הדורשים ניסיון ורקע בתפקידי "שדה" או תפקידים אחרים. יש לתת מענה שיבטיח השוואת אפיקי הקידום של נשים בשירות ומניעת פגיעה בנשים.

3. שלבים ומסלולים

יש לבצע הבחנה בין ההתאמות הנדרשות לגיוס ושירות סדיר לבין המסלולים ההתנדבותיים. הסוגיות האמורות לעיל חייבות לקבל התייחסות בכל מתווה שייקבע לגיוס ושירות סדיר עבור גברים חרדים, ובמשנה תוקף במסלולים ההתנדבותיים (קורס קצינים, קורס טייס וכו') וכן בשירות קבע. במסלולים

⁵ שם בעמ' 1624 1623 ר' גם הערת שולים 43 בדו"ח הנ"ל.

⁶ לוקסנברג, א. (2.1.2023). חיילי נצח יהודה יועברו, החיילות יוצאו מהבסיס. סרוגים.

המרכז הרפורמי
לדת ומדינה

התנועה
הרפורמית
יהדות ללא מחיצות

תנועת הנשים של ישראל

שדולת הנשים בישראל
להבני את הנשים מישראל
The Israel Women's Network

הללו יש לשמור על הצביון הנוכחי באופן שבו לא תהיה אף פגיעה בשירותן של נשים והאפשרויות הפתוחות בפניהן.

כאמור מדובר בסוגיות לדוגמא, ומכל מקום וכפי שעלה גם מדו"ח מבקר המדינה 62, החובה הראשונה במעלה היא שכל מודל שייבנה לקליטת מלש"בים חרדים ובכלל, חייב להיעשות תוך שיתוף נשים מומחיות במאפייני שירות הנשים בצה"ל והארגונים העוסקים בנושא, תוך התאמת כל מודל לעקרון השוויון שעליו מושתת צה"ל והעקרונות המנחים שבבסיס פקודת השירות המשותף.

נספח 6

עמ' 43-44 לפרוטוקול מס' 259 מישיבת ועדת החוץ והביטחון מיום

2.9.2024

הדר פרץ:

נכון. וכל שבוע אצלו, הרח"ט הוא גם חלק מהצוות וכמות נכבדת של בעלי תפקידים בצה"ל כדי ליישם גם את מסקנות הדוח ובכלל את התוכנית האופרטיבית והאסטרטגית ליישום המהלך.

היו"ר יולי יואל אדלשטיין:

מאה אחוז, תודה. חברי הכנסת, רוצים להוסיף משהו לפני שנועלים? לא, בסדר גמור.

טל הוכמן:

אדוני היושב ראש, אפשר להתייחס? נרשמתי לרשות דיבור וגם היינו פה בכמה דיונים בנושא ואנחנו מאוד רוצות להתייחס.

היו"ר יולי יואל אדלשטיין:

אני יודע, אבל יש הרבה אנשים שנרשמו לרשות דיבור ואנחנו בארבע ורבע, היינו צריכים לסיים בארבע, אבל מסיבות כאלה ואחרות פתחנו יותר מאוחר אז החלטתי לאחר עד ארבע ורבע.

טל הוכמן:

אני רק רוצה להתייחס במשפט לסוגיה שלא דיברנו עליה בכלל בדיון. אני רוצה לדבר על הפיל שבחדר שאף אחד לא דיבר עליו עדיין וזה הסיפור של איך גיוס חרדים ישפיע או לא ישפיע על שירות נשים. אנחנו לא יכולות לדבר על ערך השוויון ואז לשפוך את התינוק עם המים ולפגוע בשירות נשים ובערך השוויון של נשים בצה"ל ואני מבקשת לקיים דיון על הסוגיה הזאת ולהבין, אנחנו לא מצליחות להבין מה המתווה, איך הוא ישפיע על שירות נשים.

דוח המבקר ב-2012 דיבר על זה שפקודת השירות המשותף לא עירבה ארגונים שזו המומחיות שלהם. אנחנו כארגון כזה מבקשות שהדיון והמתווה לא יהיה בחדרים סגורים שיושבים בו רק גברים אלא יהיו בו גם נשים מומחיות לתחום.

היו"ר יולי יואל אדלשטיין:

הערה חשובה, אני רק רוצה לומר שנכחו בדיונים הקודמים, לא רוצה להיכנס בין ארגונים שונים וכן הלאה, אבל למשל נציגות פורום דבורה אמרו שיש להן הצעות, כי אמרתי שאני לא מוכן לשמוע שלא נגייס חרדים כדי לא לפגוע, אם יש הצעות. אז הם גם שלחו הצעות, גם נפגשו עם עו"ד מירי פרנקל-שור, היועצת המשפטית של הוועדה, יש גם הצעות קונקרטריות.

ודאי שאני מקווה שנגיע גם לדיונים, אבל אם יש לשדולת הנשים הצעות קונקרטריות איך צריך להמשיך במציאות הזאת שמצד אחד צה"ל אומר שהוא צריך גם חיילים מן המגזר החרדי על כל המשתמע מכך, וגם, כפי ששמענו מכמה חברי כנסת וחבר הכנסת טור פז לא חשוד בכך שצה"ל לא חשוב לו או השוויון לא חשוב לו, אבל גם הוא מבין שאם מתגייסים חרדים ואנחנו נצליח הם צריכים גם להתקדם בסולם ולהיות קצינים עם הזמן וכן הלאה. אז יש פה הרבה סוגיות, לא חדשות, אבל מורכבות, ואם יש לכם הצעות, גם תעבירו, גם תוכלו ל - - -

משה טור פז (יש עתיד):

אני מציע שנעשה דיון ייעודי על הסוגיה, אדוני היושב ראש. לדעתי זה מאוד מתאים, שילוב חרדים, מקום נשים בצבא, שווה דיון.

היו"ר יולי יואל אדלשטיין:

אני גם חושב, אני רק רוצה לראות, אני אגיד בשיא הכנות, אני לא רוצה, לבזבז זה קצת חזק מדי, אבל לבזבז את הזמן של הוועדה. אם אני רואה שמתקדמים ויוצאים מן הלופ הזה של כן צריך חוק, לא צריך חוק, נסתדר ככה, לא נסתדר ככה, אם נראה שמתקדמים לסוגיות מעשיות אז גם ודאי זאת אחת הסוגיות שצריכים בהחלט להתייחס אליה. אז תודה רבה.

אופיר טל:

הערה אחת, אם אפשר. בסוף צריך להשאיר את האנשים האלה גם במילואים ועל זה לא שמענו שום דבר.

היו"ר יולי יואל אדלשטיין:

לא, אני חושב שזה תהליך טבעי.

אופיר טל:

לא, זה לא תהליך טבעי אם הם לא יישארו במסגרות ייעודיות שלהם. על זה גם צריך לתת את הדעת.

היו"ר יולי יואל אדלשטיין:

צודק לגמרי.

הדר פרץ:

זה נלקח בחשבון.

היו"ר יולי יואל אדלשטיין:

עוד סוגיה מאוד מאוד מעשית. דרך אגב, כשהייתה פה התייחסות לשלב ב', אני חייב לומר בצורה קצת מרירה שאילו היו מקשיבים לי לפני שנה וחצי הוועדה הזאת הייתה נכנסת פחות לפניקה אחרי ה-7 באוקטובר מה יקרה ביישובי קו התפר ויהודה ושומרון, כי כבר אז אמרנו שהיעדר שלב ב' לציבור החרדי פוגע ביכולת להגן על הרבה מאוד יישובים בקו התפר ביהודה ושומרון, אבל לצערי הרב אז לאף אחד לא היה דחוף להתעסק עם שלב ב' כי היינו צריכים צה"ל קטן וחכם.

אנחנו חייבים לסיים, תודה רבה לכולכם, ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 16:19.

נספח 7

פניה של חברי הכנסת מיכאלי, ניר, אייזנקוט ובן ברק לקיום דיון
ייעודי

לשכת ח"כ מרב מיכאלי

23 בספטמבר 2024
כ' באלול ה' תשפ"ד

לכבוד:

יו"ר יואל אדלשטיין
יו"ר ועדת חוץ וביטחון

לאור,

הנדון: שמירה על זכויותיהן ומעמדן של חיילות צה"ל בראי חוק הגיוס

שורת עתירות של מיועדות לשירות ביטחון, הנאבקות על זכותן לשרת כשוות את שירותן הצבאי, ממחישה שעדיין יש כברת דרך על מנת להגיע לשוויון מגדרי מלא ואמיתי בצה"ל. בעוד המאבק הזה מתרחש, מגיעים הדיונים על חוק הגיוס בוועדת החוץ והביטחון, ומהם עולה באופן ברור כי ישנה סכנה קשה למעמדן של המשרתות היום, ובוודאי למעמדן של המלש"ביות, במיוחד לאור ההתאמות המסומנות לצורך גיוס החרדים.

בדיונים שנערכו במסגרת חוק הגיוס בוועדת החוץ והביטחון בראשותך, הושם דגש רב על מציאת דרכים לשמור בכל מחיר על אורח החיים החרדי במסגרת השירות הצבאי, תוך הבטחת "התאמות" שחלקן עלול לפגוע במעמדן של חיילות וקצינות. עם כל החשיבות הברורה לגיוס חרדים, אסור באיסור מוחלט שזה ייעשה על חשבון רמיסת זכויותיהן של נשים בצה"ל. אסור שהחלטות שמתקבלות על מנת לאפשר שירות חרדים בצה"ל יובילו לאפליה מגדרית חמורה שתפגע בצורה ישירה בזכויותיהן של חיילות ובאפשרויות שלהן להתקדם ולמלא תפקידים משמעותיים בצבא.

זאת במיוחד לאור העובדה שבניגוד לחרדים, שנלחמים כדי להמנע מגיוס ושירות, נשים נלחמות שנים לשרת שירות משמעותי ככל שאפשר, ולהשתלב בכל התפקידים, המקצועות והיחידות - לוחמות ותומכות לחימה כאחת. הן מוכיחות שוב ושוב את גבורתן ואת החשיבות העליונה שיש לשילובן בכל רבדי הצבא. ראינו זאת בצורה ברורה ב-7 באוקטובר ובמהלך הלחימה מאז.

כידוע לך, הנושא הועלה בכמה ישיבות, אך הוא לא זכה להתייחסות עניינית, ובוודאי שלא ניתנו תשובות שיבטחו את השמירה על זכויותיהן ובכבודן של המשרתות בצה"ל. זה אינו רק נושא "אידיאולוגי", כי אם נושא שנוגע למיצוי כח האדם בצה"ל, ליכולותיו המבצעיות וכן, גם לעיצוב פני החברה הישראלית כולה. אנו חייבות לתת מענה לסוגיה עכשיו, ולא אחרי שמגייסים את החרדים לצה"ל, כי אז - יהיה מאוחר מדי.

לכן אני פונה אליך כדי שיתקיים, במסגרת הדיון על חוק הגיוס, דיון ייעודי לשירות נשים והשפעות חוק הגיוס והשלכותיו על הנשים בצה"ל.

בברכה,

חה"כ מרב מיכאלי חה"כ תת אלוף (במיל) שרון ניר חה"כ רב אלוף (במיל) גדי איזנקוט
חה"כ רם בן ברק

העתק: יונתן בן הרוש, ראש תחום בכיר לביטחון ועדת חוץ וביטחון